

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VII. ÉVFOLYAM, 1892.

november hó.

XI. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A közgyűlés által elfogadott tanterv-javaslat részletezéséhez.

A husvétii közgyűlés dicséretes munkát végzett, mikor a tanítóképzők 1882. évi tantervének átalakítására vonatkozólag nemcsak az ott részt vett szaktanárok komoly tanácskozásai alapján, hanem a M. Tanítóképzőben pár év óta megindult vita- és javaslat-tenger alapján javaslatot dolgozott ki. Ez által demonstrálta mind az eddig érvényben levő tanterv reformálásának halaszthatatlan szükségességét, mind a vélemények tisztázásához, kiegyeztetéséhez járult hozzá; sőt felszínre vetvén azon elveket, melyeknek figyelembe vétele nélkül az új tanterv el nem készíthető, megmutatta az irányt s megkönnyítette nagy mértékben munkáját azoknak, kikre egyesületünk higgadt s jóakaró mozgalma folytán a miniszterium a tanító- és tanítónőkészítő intézetek tantervének kidolgozását remélhetőleg mielőbb bízni fogja.

A közgyűlés igen helyesen csak az általános tananyagot jelölte meg, mert csak így végezhetette el az egész mű első felét. A részletekre, a mű második felére kitérni annyi lett volna, mint véleményének teljes s az egész dologra vonatkozó nyilvánításával pár évig elmaradni, mert az általános és részletes tanterv közgyűlési megállapítása oly vita- és szóáradatot indított volna meg, melynek lezajlására egy pár napig tartó összefüggés határozottan elégtelen. A tananyagnak s óraszámának osztályok szerinti meghatározása teljesen elegendő munka volt.

Ha pedig reméljük és fölteszszük, hogy eddigi munkálataink illetékes helyen annak idején kellő figyelemben részesülnek: nem szabad féluton megállanunk. A mit a közgyűlés el nem végezhetett, ezen isk. évi munkálkodásunknak feladata azt kipótolni, vagyis világosabban szólva: óhajtjuk és biztosra vesszük, hogy jövő isk. évre a miniszterium kidolgoztatja s életbelépteti az új tantervet s ezen jó reménységben most kell véleményeink nyilvánításával hozzá járulni a részletek megállapításához s így a közgyűlés munkálatának betetőzéséhez.

Hogy a közgyűlési munkát a maga teljes egészében beállíttassék az új tantervbe: az alig képzelhető; a tanácsadó s elfogadó nézete közti különbség teszi ezt bizonyossá. Sőt maguk az egyesületi tagok némelyike sem ért mindenben egyet a közgyűlés határozatával s így az eltérő nézetek nyilvánításának itt az ideje, hogy a szabad megbeszélés és tár-

gyalás végén a szemlélő tisztán láthasson s biztosan tájékozassa magát a szaktanárok óhajtásairól. Ezen állításon, azt hiszem, folyóiratunkban újból meginduló vitatkozás igazolni fogja. S ha nemcsak magam, hanem később felszólaló kartársaim némelyike bizonyos tekintetben nem a közgyűlés javaslatához tartjuk magunkat, az nem annak ignorálása, hanem a jó ügy előmozdításának céljából történik,

A javaslat által megjelölt tananyag részletezésének címe alatt aligha szükséges most már általános elveket hangoztatnunk s a tantárgyak fontosságáról, képző hatásáról szólnunk. Főteendőnk most a meglevő keret kitöltése, vagyis a tantárgyak terjedelmének, fő- és mellék-részeinek felsorolása, valamint azon eltérés föltüntetése, melyet a régi tantervtől óhajtunk; a felveendő új részleteknek pedig igazolása, megokolása. Ily véleményben kívántam a magyar nyelvi tananyagot részletesen összeállítani, figyelembe véve a dologhoz hozzászólott kollegáim közzétett véleményét is.

Magyar nyelv.

I. osztály; hetenkint 4 óra.

1. Rendszeres magyar nyelv tan. Beszélő szervek, nyelv, nyelvtan.

a) Hangtan. A szóhangok felosztása, osztályozása, változásai. Helyesírás: magán- és mássalhangzók írása (a kétjegyűek egyszerűsítése, kettőzése), a szók leírása kiejtés, származás és szokás szerint, a számoknak betűkkel való írása, családnevek és idegen szók írása; a nagy kezdőbetűk használata; a szók megszakítása, rövidítések.

b) Szó- és alaktan. A szófajok (beszédrészek); szóképzés: összetétel, ennek esetei s képzőkkel való képzés; ragozás. A szók jelentése, ennek változása, szóképek; rokonértelmű és ellentétes jelentésű szók. Az egyes beszédrészek fajai, összetétele, képzése, ragozása. (Itt óhajtom a határozók számának meghatározását; én — tekintettel a népiskolai oktatásra — a kevesebb számú határozók híve vagyok; tíztizenkétféle határozóval állandó bizonytalanságnak, kapkodásnak tesszük ki növendékeinket). Nyelvtörténelmi visszapillantás a régi és újabb magyar nyelv sajátosságaira.

c) Mondattan. Az egyszerű mondat fő- és bővítő részei, a mondatbővítés határa; az egyszerű mondatok fölosztása alakjuk és jelentésük szerint; szórend és hangsúly. Összetett mondatok: a mellé-s alárendelt mondatok fajai, helyzete s összevonása. Körmondatok. A mondattan minden fokán a megfelelő írás- és hangulatjelek használata. Végül: magyar nyelv, nyelvjárások, irodalmi nyelv; továbbá utasítások a mondatok elemzésére, olvasásra, szaválásra és fogalmazásra.

Az oktatás egész menetén gyakori kitérések a hibás szóalkotásra, szólásmódokra s mondatszerkesztésre.

Nem kívánom ugyan a neologia és orthologia közötti harcot bevinni a tanítóképzőbe, de a nyelvjavítás terén általánosan elfogadott vívmányokkal a mi növendékeink is mindenesetre megismerttetendők.

Az I. osztály tananyagául azért óhajtom a rendszeres nyelvtant, mert tanítványaink már 7—8 év óta foglalkozván mondattani ala-

pon e tárgygyal, szükségesnek tartom, hogy nyelvünket a maga teljes rendszerében ismerjek meg.

2. Olvasás és szavalás. Ezen osztály olvasmányai: nemzeti ósmondák, honismertető leírások, természeti képek, élet- és neveléstani fejtegetések, továbbá leíró és elbeszélő költemények. Az olvasmányok tárgyi és szómagyarázatokkal legyenek ellátva s mindeniknél megjelölendő, hogy mily írásbeli dolgozat alapjául, mintájául szolgálhat.

Az olvasási órákon (hetenkint 1) a gépies, majd az értelmes olvasás pontos gyakorlása, melyek bevezetéseképen a tanár olvas fel előbb minden olvasmányt. Az olvasmányok tárgyalásánál: a fő- és mellékgondolatok fölismerése, kiválasztása; az olvasmány egyes részleteinek elmondása emlékezetből beszéd- és értelemgyakorlat alakjában, különös tekintettel a helyes kiejtésre, szóalkotásra, szép kifejezésekre, mondat szerkesztésre, rövidsége a beszélőképesség fejlesztése céljából; nyelvtani alakok fölismerése, mondatok elemzése, hangsúlyozás: tárgyalás után az olvasmánydarab megtanulása s szabad előadása; az év második felében költemények olvastatása, tárgyalása s a szavalás különös módjának gyakorlása. A rendszeres nyelvtan tanításának ellenére az olvasmányok tárgyalása és elemzése mondattani alapon történjék épen úgy, mint az pl. a népiskolában okvetetlenül szükséges.

Minden olvasmányt szükséges rövid magyarázat alapján műfajilag is meghatározni, hogy a szerkesztéstani elveket előkészítsük.

3. Fogalmazás. Olvasmányok másolása helyesírási szempontból, az olv. tartalmának leírása emlékezetből, kivonat, utáncat, költemények leírása prózában; szintén megfelelő előkészítés után kisebb önálló fogalmazványok: leírások s elbeszélések. A helyesírásra vonatkozólag irányadók és kötelezők legyenek a M. T. Akadémia által megállapított elvek és szabályok. Az irány- és szerkesztéstani követelményeihez való alkalmazkodás nemcsak a nyelvtannál s olvasmánytárgyalásnál, hanem (a vázlatok készítése, a bevezetés, tárgyalás és befejezés föltüntetése által) a fogalmazásnál is kívánatos. Ez ugyan nem rendszeresen, csupan szoktatás útján történik ugyan, de azért összekötő kapocsul szolgál a jövő évi tananyaghoz.

A fogalmazások külsejének s tartalmának pontos és szigorú bírálata a tanár, a hibák fölismerése s kijavítása pedig a növendékek által.

Az olvasás, szabad előadás, szavalás és fogalmazás által a rend, tisztaság, gondosság, helyes nyelvrék, beszélőképesség és szépizlés fejlesztése.

A heti 4 órából kettő állandóan nyelvtanra, kettő olvasmánytárgyalásra, s (ebből 1 óra) két hetenként írásbeli dolgozat készítésére fordítandó.

II. Osztály; hetenkint 4 óra.

1. Irály- és szerkesztéstani (ügyiratok is).

Ezen osztály tananyagát illetőleg praktikusabbnak tartom a régi tantervet, mint a közgyűlési javaslatot, mert az irány- és szerkesztéstannak teljesen önálló és rendszeres ismertetése lényeges okokból el nem hagyható. A növendéknek alapos kiképzése céljából kell az

irály- és szerkesztéstani módozatokat beszédében, fogalmazásában ismerni és alkalmazni. Sőt e tekintetben bizonyos fokú tökéletesség is megkívánható egy tanítótól, ki ezt a népiskolában tanítani fogja; vagy képzelhetünk-e tanítót szerkesztési s legkivált az ügyiratok terén való jártasság s gyakorlottság nélkül? Ennek csak úgy mellékesen, felületesen leendő tanításával — véleményem szerint — oly rést hagynánk tanítványaink kiképzésében, a melyet ők csak sok évi ingadozás és szellemi kővágás után tömhetnének be. Tehát, mint a legtöbben, kik e tárgyhoz szóltak, én is önálló irály-, szerkezet és ügyirattant kívánok a II. osztályban taníttatni. Ugyanezért a részletekre vonatkozólag a következőket tartom ajánlhatóknak:

a) **Irálytan.** Nyelv, beszéd, írás, fogalmazvány. Irály s ennek lényeges tulajdonságai: tiszta magyarság (szóknál, szókötésnél, szórend- és mondat szerkesztésnél, idegenszerű képzések és szólasmódok), világosság, szabatosság. Az Irály szépségei. A szép és fokai. A szép a művészetekben és kivált írásművekben. Szemléltetés: szóképek; élénkség: szó- és gondolatalakzatok. A kellemes és fenséges az irályban. Az irály zenéje; hangsúlyos rhythmus, ütemek, ütemes vers, rímes versszakok. Időmértékes verselés: verslábak, időmértékes és klaszikus verssorok. A rím és fajtái, a rím kellékei s elhelyezése.

b) **Szerkesztés tan.** Az írásművek tárgya és anyaga; az anyaggyűjtés módjai: tapasztalás, olvasás és gondolkodás. Az írásművek szerkezete: az anyag elrendezése, a részek viszonya egymáshoz és az egészhez, a vázlat; bevezetés, tárgyalás és befejezés. Az írásművek fajtái: leírás (tárgy-, táj- és útírajz; jellemrajz, jellemkép, erkölcsrajz, életkép); elbeszélés (életrajz, történeti elbeszélés, történetírás; mese, példázat monda, rege); értekezés (elmélkedés, párhuzam, bírálat, magyarázat, értekezés, tanulmány, chria). Mily sorrendet kövessünk a fogalmazásban? Fokozatok: másolás, tárgyisméltés, kivonat, kibővítés, utánczat, vers prózaban, leírás, elbeszélés, elmélkedés, értekezés vázlatok készítésével és alakváltoztatással (párbeszéd, levél).

c) **Ügyiratok.** Az ügyiratoknál különös tekintettel kell lennünk a népiskola s az élet gyakoribb szükségeire. Az összes ügy- és okiratokat megismertetnünk fölösleges volna, de annál kiválóbb figyelemben kell részesítenünk azokat, a melyeket magán és közéleti viszonyaink elintézésénél lépten-nyomon alkalmaznunk kell. A tanító hivatása, társadalmi állása s miveltége is megköveteli, hogy írásbeli érintkezéseiben az általános szabályokat, követelményeket ne csak az ügyiratok tartalmára, hanem külső alakjára nézve is kifogástalanul érvényesítse, mert ezek alul sem emancipálhatja magát esőszakosan senki. Tudjuk, hogy egy gondatlan kiállítású s hasonló módon szerkesztett levél, folyamodvány vagy nyugtatvány is mily sok kellemetlenséget okozhat írójának.

Tanítandók tehát: a levél és fajtái; a levél szerkezete, külső és belső kellékei; a folyamodvány szerkesztése, külső és belső kellékei; — a jegyzőkönyv szerkesztése a tanítóegyesületi működésre való vonatkozással; a hirdetés. Az okiratok fontossága, bizonyító erejük s kiállításuk. Nyugtatvány, bizonyítvány, végrendelet. A szerződések közül: kötelezvény, meghatalmazás, bérleti és adás-vevési

szerződés, váltó, felolvasott és tárgyalt minták alapján s hasonlók szerkesztése nemcsak stilisztikai pontossággal, hanem a fennálló törvények és jogszokások, valamint a műszavak és kifejezések teljes figyelembe vételével.

2. **Olvasás és szaválás.** Műremekek olvasása az irány, szerkesztés és vers elméletének megfelelőleg a szabályok levonása és szemléltetése céljából. Az olvasmányok nyelvtani tárgyalása s könyv nélküli való megtanulása. Az értelmes és szép olvasás, valamint a szaválás öntudatos gyakorlása minél több prózai és verses olvasmány elszaválása által.

3. **Fogalmazás.** A tárgyalás sorrendje szerint az elméletben fölemlített szerkesztési szabályok és kellékek érvényesítésével gyakorlás az érzéki és elvont tárgyú írásművek vázlatának elkészítésében. A fogalmazás anyaga hű kísérelője legyen az elméleti képzetnek.

Ezen osztály iránytana és olvasókönyve úgy szerkesztendő, hogy az utóbbi az előbbinek világos magyarázója, illetőleg szemléltető képe legyen. Az olvasmányokat tárgyi, nyelv- és szerkesztéstani magyarázatok kísérjék.

A heti 4 órából kettő elméletre, kettő olvasmánytárgyalásra és szaválásra s (ebből 1 óra) két hetenként írásbeli dolgozat készítésére fordítandó.

III. O s z t á l y ; hetenkint 4 óra.

1. **Szónoklattan,** mint a retorikai tanulmányok befejezése. A szónoki beszéd célja, tárgya, tartalma, szerkezete, osztályozása s előadása. Valogatott alkalmi, tanácskozó-, emlék- és egyházi beszédek részletes tárgyalása s ismertetése szerkezet- és iránytani szempontból is.

2. **A költészet tan tárgya.** A költészet a művészet egyik ága; képző- és szolóművészet. A szép, fenség, tragikum, kellem s komikum a költészetben. A költészet köre, felosztása. A lyrai vagy lantos költészet főjellemvonása, a lyrai költemény tárgya, fajai: nép- és mődal, óda, ódafélék, elégia, heroida; szatira, epigramma, tanító költemény, költői levél. Az elbeszélő költészet. Az elbeszélő költemény általános tulajdonságai; az epikai költ. fajai: népmese, monda, rege, legenda, románcz, nép és mőballada; — a hősköltemény tárgya, meséje, hőse, fajai; költői elbeszélés; a regény tárgya, személyei, szerkezete, beszély, rajz; költői leírás, idyll. A drámai költészet. A dráma általános tulajdonságai, cselekvény, jellemek, szerkezet. A dráma fajai; a szomorújáték, a tragédia fajai; a vigjáték, a vigjáték fajai. Színmű, népszínmű, drámai költemény. Zenésített színművek: dalmű, daljáték.

Minden műfaj ismertetése s jellemzése valamely klasszikus darab tárgyalásával történik.

3. **Olvasás és szaválás.** A szónoki és költői műfajok lényegének, szerkesztésének ismertetésénél mintául használt szónoki beszédek s költői műremekek olvasatása, fejtegetése, részletes ismertetése s a műfaj jellemző vonásainak elvonása után azok megtanulása, elszaválása. A kisebb műfajokra egész példák, a nagyobbakból jellemzőbb részletek tanulandók könyv nélküli. Az olvasás és előadás minden műfajnál, külö-

nös sajátosságainak s előadási módjának alkalmazásával. Minden műfaj több példán szemléltetendő s ha a tanár maga egyet elolvasott, bőven fejtegetett, a többit a növendékek az ő segítségével elemezzék. Minél több remekművet magyarázunk és tanultassunk meg, hogy az elméletet annál több példa támogassa. A költemények verstani elemzésében és tárgyi fejtegetésében növendékeink kellő gyakorlottságra, önállóságra tegyenek szert, hogy majd mint tanítók is otthonosak legyenek a tárgyalandó olvasmányok és versek ismertetésében.

A szónoklás- és költészettani kézikönyv úgy szerkesztendő, hogy a szükséges mennyiségű példák megelőzzék az elméletet.

4. A fogalmazás az előbbi osztály tananyagának kibővítéséül szolgál; tehát csakis retorikai fajok készítenődök vázlatosan és kidolgozva a már megszerzett képesség tovább fejlesztése céljából. Itt már a szépleírás, elmélkedés, értekezés azon fogalmazási darabok, melyek a növendék gondosságát, izlését, szépérzékét, szó- és tárgyismeretének bőségét fokozzák. A megtanult költemények prózai átalakításra, a műfajok jellemzőbb tulajdonságainak elvonására s fejtegetésére használnódók fel.

A heti 4 óra úgy osztandó be, mint a II. osztályban.

IV. Osztály; hetenkint 2 óra.

1. A magyar nemzeti irodalom története. Az előbbi osztályok magyar nyelvi oktatása s a nemzeti műrecek olvasása után most jó a növendék annak tudatára, hogy az eddig tanult prózai és verses darabok nem egy rendszertelen, sötét világ fel-felcsillanó részletei, hanem mind a nemzeti szellem különböző korbéli nyilvánulásának s fokozatos fejlődésének bizonyítékai. Ezen fokozatos fejlődést részint önállóságában, részint a külföldi irodalmak vagy a világot foglalkoztató eszmék behatásai alatt kell bemutatni a magyar nemzeti irodalomtörténetnek nevezetesebb prózai (hittani, nyelvtudományi s történelmi) s költői műrecek alapján, kapcsolatban az egyes irodalmi irányokat képviselő írók egyéniségének és hatásának feltüntetésével.

A magyar nemzeti irodalom ismertetése a politikai és művelődési történelem idevágó részleteinek méltatásával történjék. Minden kor és időszak általános jellemzése, akkori műveltségünk s nyelvünk fejlődésének érintése után tárgyalandók az illető írók és műveik.

Az 1526-ig terjedő korszak rövid tárgyalása után a határozott írói irányok megismertetése, továbbá újabb irodalmunk küzdelmes, sokoldalú s 1772-től észlelt rohamos fejlődése, fölvirágzása legyen tanításunk feladata.

A pogánykori műveltség s költészet emlékei. A keresztyén középkor vallásos irodalma s a nemzeti költészet maradványai. A reformáció kora; bibliafordítások, lyrai költészet: Balassa Bálint; epikai költészet: Tinódi Sebestyén, Pesti Gábor, Heltai Gáspár; kath. visszahatas és irodalma: Pázmány, Káldi, Szenczi M. Albert s a többi prot. írók; történetírás, bölcsészet: Apáczai Cseri János; epikusok: Zrinyi, Liszti, Gyöngyösi István, kurucz költészet. A nemzeti hanyatlás korának lyrai,

epikai és drámai költészete, Faludy, Mikes Kelemen. Az irodalom újjászületése; francia, klasszikus és népies iskola, debreczeni kör: Bessenyei, Virág Benedek, Dugonics András, Csokonai; Kisfaludi Sándor, Kármán. Nyelvújítás, Kazinczy, Kölcsey, Berzsenyi; nyelvtudomány, történetírás. A magyar romanticizmus és nemzeti műköltészet kora. Kisfaludy Károly s az Auróra-kör, Katona, Vörösmarty, Czuczor, Bajza, Petőfi, Arany, Tompa, Jósika, Eötvös, Kemény, Szigligeti. Polit. irodalom: Széchenyi István. A tudományos élet főbb mozzanatai. Irodalmunk a forradalom után. Gyulai. Szász, Lévy, Jókai, Madách Imre, Csiky Gergely, Tóth Ede. Tudományos irodalom: nyelvtudomány, történetírás, bölcsélet eszthetika és természettudományok.

A kézikönyv inkább az írók működéseire s műveik jellemzésére, mint a száraz életrajzi adatok felsorolására fordítson gondot. Óhajtható az alkotmányos élet visszaállítása óta észlelt irodalmi haladás s a mai viszonyok tárgyilagos ismertetése is, a miről tankönyveink nem sokat szeretnek beszélni.

2. *Olvasás és szaválás.* Minden időszak kiválóbb irodalmi emlékeit, valamint az egyes írók jellemzőbb műveit szükséges elolvasatni akár a nagyon szűkre szabott heti orakon, akár magán uton. Ismétlések alkalmával vagy az előbbi években megtanult költői darabok is felfríthetők szaválás céljából. Itt a szabad előadás és szaválásbeli képesség ambíció tárgyává teendő.

3. *Fogalmazás.* Az önállóság érvényesítése céljából az írásbeli feladatok már több munkát igénylők. Tárgyuk iskolai és magán-olvasmányaikból, a szaktanárok előadásából s nagyrésztben a neveléstan köréből veendő s forrásmunkák igénybevételével dolgozandók ki. Hogy a mondatszerkesztésben, helyesírásban s általában a külső és belső részletekben még több pontosságot, hibátlanságot kívánunk, az természetes dolog.

Tekintettel a heti 2 óra csekélységére s a dolgozatok terjedelmére, ezen osztályban csak házi dolgozatot készíttethetünk havonként egyet.

T. kartársaimnak szíves hozzászólását kérem, hogy a cikk elején megnevezett célt elérhessük s a tantárgy részletei annak idején megálapíthatók legyenek.¹

Csáktornya.

Felméri Albert.

¹ Tisztelt tagtársunknak köszönetet mondunk ügybuzgóságáért, a melylyel a már új stádiumba jutott tantervmunkálatot jelen szakértelemről tanúskodó cikke által előbbre vinni törekedett. Vele együtt mi is azt véljük, hogy tulajdonképpen most van az ideje a tananyag részletezésnek. A midőn tehát t. cikkíró úr felhívásához csatlakozunk, egyuttal kérjük a következőket: sziveskedjenek a cikkírók anyag részletezéseihez (mint cikkíró ur is tette) módszertani fejtegetéseket is csatolni, a melyek a tantervhez fűzendő módszertani utasításoknak is alapját képezhetik; továbbá kérjük, hogy közlésteendő munkálataikban lehetőleg a közgyűlés által elfogadott tanterv-vázlathoz tartsák magukat, mert ennek miként való részletezése lévén a feladat, a közgyűlés által kijelölt keret szem előtt tartása a cikk gyakorlati értékét emeli.

Szerkesztő.

Az 1893-ik évi állami költségvetésből.

Mielőtt az egyes, minket közelebbről érdeklő, tételek részletezésének ismertetésébe fognánk, szükségesnek látszik általános tájékoztató végett a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1893. évi költségvetésének összefoglalásából néhány adatot közölni.

Először is szembetűnik a rendes kiadásoknál észlelhető emelkedés, a melyek az 1893. évre kitesznek: 7888,381 frtot, vagyis 282,707 frttal többet, mint a múlt évben.

A beruházásoknál szintén jelentékeny emelkedést látunk, a mennyiben azok a jövő évre kitesznek: 1,604,206 frtot, tehát 864,761 frttal többet, mint a múlt évben.

Az összes kiadás az 1893. évre: 9,888,162 frt, a mely az 1892. évhez képest több: 1,174,533 frttal.

Ezzel szemben azonban a rendes és átmeneti bevételek is szaporodtak: 1,026,129 frttal; így az 1892. évi költségvetéssel szemben a tiszta többlet csak: 148,404 frt, ami bizony nem mutat az állam részéről a közművelődés iránt különös áldozatkészségre. Jobban fest a 282,707 frt rendes kiadási többlet, a mely ötven cím között megoszolva, lassú, de fokozatos haladást jelent.

A mi az egyes tételeket illeti, ezek közül a bennünket közelebbről érdeklő tanfelügyeleti, tanítóképző-intézeti, kisdédóvónőképző-intézeti, népnevelési, kisdédóvási és emberbaráti intézeti rovatokat fogjuk szemügyre venni.

Tanfelügyelőségek.

Ezen címnél a javulás igen csekély, a mennyiben:

az 1892. évre engedélyeztetett	216,105 frt,
az 1893. évre előirányoztatott	216,668 frt.

tehát több ... .. 563 frttal.

A mi az egyes tételeket illeti, a fizetések, személyi pótlékok és lakpénzek kitesznek: 154,448 frtot, tehát 582 frttal kevesebbet, mint az idén. Ezt a csökkenést a miniszter azzal okolja meg, hogy «a személyi járandóságoknál két-kétszáz forintnyi személyes pótlékkal birt két tanfelügyelő és egy segédtanfelügyelő ezen pótléka az illetők előléptetése, illetőleg elhalálózása folytan megszűnt».

Tiszteletdíjak: 4,850 frt (maradt); napidíjak: 17,920 frt (365 frttal több), ez utóbbi emelkedés azért szükséges, mert «a baranyavármegyei kir. tanfelügyelőséghez, tekintve a területi és népességi viszonyokat, valamint a községek és iskolák nagy számát, egy díjnoknak alkalmazása többé el nem odázható». Jutalmak és segélyek: 1000 frt (maradt).

Legnagyobb és legörvendetesebb emelkedés mutatkozik az utazási átalányoknál, a mennyiben míg erre a célra az idénre 24,550 frt engedélyeztetett, addig jövőre 26,000 frt van előirányozva. A miniszteri megokolás szerint «ezen növekvés onnan származik, miszerint azon a bajon, hogy a tanfelügyelők utazási átalányuk csekélyisége miatt

az iskolalátogatásokat kellő mérvben nem teljesíthetik, legalább ott, hol ez a legégetőbb, segítettő, az utazási átalányok tételét 1,450 frttal kellett emelni». Reméljük is, hogy ezen 1,450 frttal ezen tételnek fejlesztése nincs befejezve.

Irodai átalányok: 10,450 frt (50 frttal több); átköltözési s egyéb előre nem latható kiadások: 2000 frt, ez összegnél 714 frt csökkenés van, a minek megokolásánál a miniszter «az utóbbi évek tapasztalataira» hivatkozik.

Tanító- és tanítónőképző intézetek.

Előzetesen megemlítjük, hogy habár a költségvetésben vannak kifogásolható részek, nagyban és egészben az egyes tanítóképzőkre nézve több üdvös intézkedést tartalmaz, a miből a népoktatás ügyére részben és általában is haszon fog háramlani.

Az összes elemi és polgári férfi- és női tanítóképző-intézetek számára
 az 1892. évre engedélyezettett ... .. 662,228 frt,
 az 1893. előirányoztatott ... .. 647,662 frt,
 tehát több ... .. 14,566 frttal.

Tehát 14,566 forint! Ez azon összeg, a mely tanítóképzőinknek a 282,707 frtból jutott. Tekintve azt, hogy a sokféle cím és szükség miatt az egyes iskolanemeknek és közművelődési ágaknak csak szűk marokkal mérhetett a miniszter úr (a reáliskolának sem jutott 14 ezer frtnál több a többletből), tekintve, hogy ezen 14,566 frt is előhaladást jelent, tekintve, hogy megszoktuk már tanítóképzőink csigalassúságú fejlődését: megnyugvással vesszük ezt a költségszaporulatot is. Csupán azt bátorkodunk emlékeztetbe idézni, hogy a jelen 1892. évre az 1891-ikihez képest 2,378 frttal csökkent a tanítóképzők engedélyezett kiadása. A jelen 1892. évben tehát nem előre haladtunk, hanem visszaestünk 2,378 frttal. Ezt tekintetbe véve, a két évi haladás csak 12 ezer forintot tesz ki, a mi a tanítóképzők számtalan hiányának pótlására, korszerű fejlesztésére nem elég.

Elemi és polgári férfitanítóképzők.

Az 1892. évre engedélyezettett ... .. 385,883 frt,
 az 1893. évre előirányoztatott ... .. 389,052 frt,
 tehát több ... .. 3,169 frttal.

A mi a részleteket illeti, a személyes járandóságok közül csak a fizetésekben, pótlékokban és lakpénzekben van emelkedés, a mennyiben ezek az 1892. évben 211,414 frtot tettek ki, addig 1893-ra 212,744 frt van előirányozva, tehát 1,330 frttal több; valamint a tiszteletdíjakban és helyettesítési díjakban is, a melyek összege 19,174 frt, 1,700 frttal több, mint az idén; jutalmak és segélyek címén maradt 1000 frt. A személyi járandóságok címén eszközölt kiadás-szaporulatokat a miniszter úr a következőleg okolja meg:

«E többlet legnagyobb része a tanároknak szabályszerűleg biztosított évtödös pótlékok emelkedéséből származik, mely ezuttal 1,608 frtot

tesz. A személyzet maga nem szaporított, hanem ellenkezőleg egy-egyel apadt, ugyanis a budapesti állami elemi és polgári iskolai tanítóképezdénél rendszeresítve volt gazdasszonyi állás, melylyel 600 frt fizetés volt egybekötve, töröltetett, mert ezen állás teendőinek ellátása a gazdaság tanítójára bízott. ennek fizetéséül az eddigi 1000 frt helyett 1,200 frt vétetett fel.»

«A mellékóraadók díjaira felvett 2,170 frt helyett 1893-ra 4,670 frtot vettem föl előirányzatba. Ezen 2,500 frtra menő többlet azon törekvéssel függ össze, mely szerint az állami tanítóképezdekben kiképzett tanítójelölteknek a kántori teendőkhöz szükséges gyakorlati képzettséget is megadatni kívánám, hogy így azok felekezeti iskoláknál is nagyobb számmal nyerjenek alkalmazást. A fentjelzett összeg azon hitoktatók vagy kántorok díjazására vétetett fel, kik a tanítóképezdekben a növendékeket a kántori teendőkhöz fogják gyakorolni. Még pedig 1,700 frt a mindenütt életbeléptetni szándékolt kath. és protestáns, 800 frt a bajai, dévai, budapesti és máramaroszegeti állami tanítóképezdeknél életbeléptetett gör. kath. és gör. kel. kántorképzésre fog fordíttatni.»

«Egy gyakorlóiskolai tanító számára az eddigelé élvezett természetbeli lakásért kárpótlásul 150 frt lakpénz van előirányzatba véve.»

«A gazdasági tanítók tiszteletdíjaira 1,050 frt helyett csak 250 frt vétetett előirányzatba. Ugyanis úgy Zilahon, mint Sárospatakon a földművelésügyi miniszter úr amerikai szőlőtelepeket létesített, a minek következtében fölöslegessé vált ily telepeknek az ottani állami tanítóképezdek mellett való fentartása. Ez által úgy a zilahi, mint a sárospataki képezdénél a szőlőszeti tanító állása megszüntethetővé vált, a mi az eszközölt 800 frt törlést indokolja.»

A mi a kántori teendőkért alkalmazandó kántorok és hitoktatók külön díjazását illeti, ezzel ellenkezni látszik a vallás és közoktatásügyi miniszter úr által az 1892. évi márczius 21-én 29,761 sz. a. kiadott rendelet, a mely ezt mondja: «A római kath. és reform. vallású növendékeknek az idecsatolt tantervben jelzett anyagot a tanítóképző-intézet ének- és zenetanára fogja tanítani.» Ez a rendelet a folyó iskolai évben már életbe is lépett s az ének- és zenetanárok már tanítják is az egyházi zenét és kántorságtant. Ezt a két intézkedést csak úgy tudjuk összeegyeztetni, hogy ahol bizonyos tekintetek nem gátolják, s ahol alkalmas s zeneileg kellő magas fokon képzett külön tanerő (kántor, hitoktató) hiányzik, ott a rendes zenetanár fogja az egyházi zenét és kántorságtant ellátni. Tehát lehet, hogy a költségvetés zenetanárainknak legalább egy részére nézve fizetésemelést fog hozni.

A dologi kiadások közül a köztartási költségekre 75,000 frt s az ösztöndíjakra 15,000 frt van előirányozva, a melyekről ezt mondja a költségvetés indokolása: «A köztartási költségekre 20,000 frttal több, ösztöndíjakra ellenben 15,000 frttal kevesebb vétetett előirányzatba. Ezt indokolja az 1891. évi tényleges eredmény és azon körülmény, hogy egyre szaporodik azon állami tanítóképezdei növendékek száma, a kik csekély és éppen azért elégtelen pénzbeli segély helyett az intézettől

noha egyszerű, de tápláló ételmezést kapnak.» Ez utóbbi körülményről örömmel veszünk tudomást. Ez a 20,000 frt emelkedése a köztartási költségeknek a miniszter úr részéről a tanügyre hasznos s egyúttal humanus intézkedés volt.

Az elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire marad jövőre is 8.800 frt. Tanítóképzőink intenzív fejlesztése érdekében szükséges volna ezen összegnek telemelése, mert tanítóképzőink könyvtára és szertári felszerelése a legtöbb helyen szegény és nem arányos az oktatás megkövetelt színvonalával.

Kertészeti és gazdasági szükségletek: 5,000 frt (2,200-al kevesebb); bútornak, evő és konyhaszerek pótlása, javítása 2000 frt (1000 frttal kevesebb); irodai szükségletek: 1200 frt (maradt); tan- és lakhelyiségek tisztán tartása: 2,000 frt (400-al kevesebb); mosatás: 2600 frt (maradt); fűtés és világítás 14,500 frt (189 frttal kevesebb); cselédek bérei 3000 frt (400-al kevesebb); betegápolás, gyógyszerek: 2000 frt (maradt); épületek fentartása: 8000 frt (1000-el kevesebb); házbérek: 11,534 frt (828 frttal több); utazási és átköltözési költségek: 500 frt (maradt); különféle kiadások: 5000 frt (maradt).

A dologi kiadásoknak ezen tételenként való feltűnő leszállítását a költségvetés a következőleg okolja meg: «Az ezeknél mutatkozó eltérések az 1892. évi előirányzattól abban találnak indokolást, hogy az 1891. évi tényleges eredményre vannak alapítva.» Vagyis voltak jelentékeny «megtakarítások»!

A férfitanítóképző-intézetek rendes bevétele 27,000 frtot foglalt ki, vagyis 1500 frttal kevesebbet, mint az idén.

Allami tanítóképzőink közül néhány az átmeneti kiadások és beruházások címe alatt is szerepel.

A csáktornyai tanítóképző kibővítésére és bekerítésére 14.300 frt van felvéve. «A tervbe vett kibővítés folytan a benlakó növendékek száma szaporítható lesz és elhelyezésök az egészségügyi kívánalmaknak megfelelőbb módon lesz eszközölhető».

A dévai állami tanítóképző tornacsarnokának felépítésére s egyéb kisebb építkezésekre 9,480 frt van felvéve. «A tornacsarnok létesítése a növendékek testi nevelésén felül az elemi iskolai tornatanításra kiképeztetésök végett elodázhatatlanul szükséges».

A bajai állami tanítóképző internátusának felépítésére és zárt folyosóval ellátására 50.000 frt van felvéve. Közöljük erre vonatkozólag az indokolásnak szövegét, a mely elvi szempontból is fontos kijelentéseket foglal magában! «Ezt az építkezést két körülmény teszi szükségessé. Első azon általános szükséglet, hogy a tanítóképző-intézeteket internátusokkal kell egybekapcsolni, a hol a többnyire igen szegény tanulók védve legyenek erkölcsi tekintetben, azonkívül egészségügyi tekintetben kifogástalan ellátásban részesüljenek. A másik körülmény, a mely szükségessé teszi a bajai áll. tanítóképezde mellett az internátus fellállítását, azon tervem, hogy ebben az intézetben a határőrvidéki szerb iskolák számára szándékozom tanítókat képeztetni. E végett egyfelől életbeléptetem ott, az alkalmas növendékeknek gör. kel. kántorokká való kiképeztetését, másfelől azonban gondoskodnom

kell arról, hogy minden tekintetben hazafias szellemben és gondolkodásban neveltesse nek. Erre a biztosítékok csak akkor lesznek meg, ha a felveendő szerb anyanyelvű növendékek magyar anyanyelvűekkel együtt internátusban fognak neveltetni.» A tanítóképzőkre nézve ez egyik örömdetes ténye a költségvetésnek, a mely mind pedagógiai, mind hazafias szempontból helyeselhető.

Habár a költségvetés külön cím alatt közli, de a kapcsolatnál fogva itt említjük fel, hogy a tanügyi kormány a Pedagógium mellett *siketnémák oktatására képesítő tanfolyamot* létesített, s erre 1893-ra 6000 frtot vett fel, miből a főváros 4000 frtot vállalt el.

Ezen tanfolyam felállítása valóban humanus, nemes cselekedet volt s e tanügyi kormánynak örök érdeme marad! Kívánatos volna, hogy a kormány a megkezdett úton tovább haladva, más intézeteket másnemű humanus célú tanfolyammal lásson el. Így egyik tanítóképző mellett a vakok, egy másik mellet a hülyék tanítására volna egy-egy tanfolyam felállítható. Igen érdekes a költségvetés indokolásának ide vonatkozó része, a mely teljesen megvilágítja ezen tanfolyam történetét, szervezetét és működését, azért azt egész terjedelmében közöljük:

«Eme tanfolyam létesítése, a siketnémákat oktatni tudók csekély számából s folytatólag abból az eszméből ered, hogy az elemi és polgári iskolai tanítók közül minél többen sajátítván el az oktatás ezen nemét, képesek legyenek, ha majdan hivatásuk közben siketnéma tanítóesekkel találkoznak, ezen szerencsétleneket oktatni s viszont oly vidéken is nyerhessenek kiképzést, a hol nincs siketnéma intézet.»

«A tanfolyam két csoportra, t. i. az elméletire és gyakorlatira oszlik. Az elméletit az 1890/1. iskolai évben kezdetem meg olyképpen, hogy a váczzi intézetből hetenkint egy tanár, mint óraadó, jött a fővárosba előadásokat tartani; a múlt 1891/2. isk. évben a fő- és székváros nagyvelkű hozzájárulásának igénybevételével, folytatólag megnyílt a gyakorlati tanfolyam a siketnémák iskolájának első osztályával, melyben ismét a Vácziól egy évre most már egészen átrendelt szaktanár vezette az oktatást.»

«Az elért fényes eredmény, s ama körülmény, hogy sem a váczzi intézet tanári létszámát állandóan meg nem csorbíthatom, sem a gyakorlóiskolai első folyamát végzett tanulókat a további kiképzéstől el nem vonhatom, a szóban levő tanfolyam rendszeresítésére vezettek.»

«A tanfolyamnak ez idén II. osztálya nyílt meg; tanári személyzete: egy vezető tanár, egy gyakornok, egy kézimunka tanítónő s egy rajztanárból állandó; a tanfolyam egy az I. ker. állami tanítóképzővel szomszédos épületben van elhelyezve s ugyanezen intézet igazgatójának s egy felügyelő-bizottságnak felügyelete alatt áll.»

Elemi és polgári tanítónőképzők.

Kiadás:

az 1892. évre engedélyeztetett	...	261,779 frt.
az 1893. évre előirányoztatott	...	273,176 frt.
tehát több	...	11,397 frtial.

Bevétel:

az 1892. évre megállapított	70,900	frt,
az 1893. évre előirányoztatott	82,250	frt,
tehát több	11,350	frttal.

«A kiadásoknál mutatkozó többlet tehát a bevételeknél mutatkozó többlet által csaknem teljesen fedezve van» — mondja örömmel a költségvetés indokolása. De az eredmény így is megítélhető: «Sajnos, a tényleges többlet csak 47 frt!» Sa többletnek ezen csekélyisége csak úgy volt elérhető, hogy a köztartási költségek kivételével a dologi kiadások majdnem minden tétele leszállított.

A személyi járandóságokra összesen 114,018 frt van előirányozva, 1,291 frttal kevesebb, mint 1892-re.

A személyi járandóságokban eszközölt változtatásokat a következőkkel okolja meg a költségvetés: a rendes tanárok száma egyik állami tanítónőképzőnél (a budainál, szerk.) egygyel apasztatott. Egy kiegészítő tanítónői állás megszüntetése mellett egy új segédtanítónői állás szerveztetik, a mi 100 frt költségtöbbletet okoz. Egy munkatanítónő 200 frt lakpénzt kap. A VI. ker. állami tanítónőképzővel kapcsolatos leánynevelő intézetben a növendékek szaporodása folytán több tanerőt és nevelőnőt kell főleg a zenére és nyelvekre alkalmazni, a mi 2,720 frt kiadástöbbletet okoz; ugyanezen intézetnél a hitoktatók díjazása 300 frttal emelkedik. A tanerők ötödéves pótlékai nyugdíjaztatások következtében apadnak. Egy 600 frtos gazdasszonyi állás megszűnt s helyette, mivel kisebb intézetről van szó, 500 frttos állás letesítettik.

A dologi kiadásoknál a köztartási költségekre 92,000 frt irányoztatott elő, tehát 16,000 frt jelentékeny szaporulat mutatkoztk, a mivel szemben áll az internatusok jövedelméből 12,500 forintnyi többlet. Mindkét többletet a bennlakó növendékek számának emelkedése okozza, főleg a budapesti VI. ker. tanítónőképzővel kapcsolatos leánynevelő-intézetben. Ehhez járult az élelmi szereknek megdrágulása az utolsó két évben.

Ösztöndíjak: 1,500 frt (maradt); elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei: 5,000 frt, e fontos tételnél 500 frt apadás van előirányozva; Kertészeti és gazdasági szükségletek: 1,400 frt (maradt); butorzat, evő és konyhaszerek: 5000 frt (2500 frttal kevesebb); irodai szükségletek 1000 frt (100 frttal kevesebb); tan- és lakhelyiségek tisztántartása: 1600 frt (maradt); mosatási költségek: 7000 frt (600 frttal kevesebb); fűtés és világítás: 20,000 frt (1000-el kevesebb); cselédek és szegődményesek bérei: 10,000 (700 frttal több); betegápolás, gyógyszeres: 1,500 frt (400-al kevesebb); épületek fentartása: 3,500 frt (500-al kevesebb); házbérek: 6,458 frt (maradt); utazási és átköltözési költségek: 200 frt (maradt); különféle kiadások: 5000 frt (1000-el kevesebb).

Midőn a tényleges eredmények alapján a dologi kiadások nagyobb része apasztatik, ugyanekkor ezeknek rovására nem elég egy intézet köztartási költségeinek emelése, hanem főként az oktatás szükségleteinek költségeit aránylagosan emelni kellene az intenzív fejlődés érdekében minden intézetnél.

A kolozsvári állami tanítónőképző épületének létesítésére az 1892-iki költségvetésbe 100 forintot vettek fel; az összeg most 115 ezerre emelkedett fel, mert az intézetet kisededvónő-képzővel akarják összekapcsolni és szükség van egy mintakisedevői helyiségre és lakásra a mintakisedevónő számára.

Kisedevónő- és dajkaképzés.

A kisedevóvásról szóló 1891. évi XV. t.-cz. VI. fejezetének rendelkezései állami kisedevóképző felállítására általánosan immár tényre váltak, mi általánosan a kisedevóvá s általában a népnevelés ügyében nevezetes lépés történt előre. Állami kisedevók nincsenek ugyan még elég számmal s a meglévőnek, illetve meglévőknek felszerelése is hiányos, reméljük azonban, hogy a miniszter úr ismert kitartásával és jóindulatával a kisedevóképzés ügyét mielőbb tel fogja virágoztatni.

Az 1892. évi költségvetésben a kisedevóképzés költségei még a kisedevóvá s rovatában szerepeltek; az 1893-iki költségvetésben már külön cím alatt számlálatnak el. Általában:

az 1892. évre megszavaztatott	--- --- ---	15,000 frt,
az 1893. évre előirányoztatott	--- --- ---	35,200 frt,
tehát több	--- --- ---	20,200 frttal.

A 35,200 frtból 18,200 frt a Hódmező-Vásárhelyen felállított állami kisedevóképzőt illeti. Tisztán állami kisedevóképző nincs is több (a sepsi-szt.-györgyi államilag segélyezett községi); azért a részletezés csak ezen intézetet vonatkozik.

Személyi járandóságok. Fizetések, pótlékok és lakpénzek: 4,900 frt; tiszteletdíjak: 700 frt. A személyi járandóságokra nézve a költségvetés indokolása megjegyzi, hogy a rendszeresített tanári személyzetet a törvény által követelt létszámban állapította meg (1 igazgató, 1 rendes tanár, 1 rendes tanítónő, 1 kisedevó, ezen kívül vannak hitoktatók, 1 orvos, 1 gazdaszony és egy szolga), és részükre ugyanolyan illetményeket vett fel, mint a milyen az állami tanítónőképző-intézetek tanári személyzete élvez (igazg. 1200+200, r. tanár 1200 és 100 frt lakpénz, r. tanítónő 800 frt, kisedevó 700 frt). A mintakisedevó 700 frt fizetése azon fontos feladattal okoltatik meg, a melyet a növendékek gyakorlati kiképzetésénél végez. A hitoktatók (500 frt), orvos (200 frt), a gazdaszony (450 frt) s a szolga (250 frt) fizetése is a tanítónőképző-intézeteknél szokásos módon állapított meg.

Dologi kiadások. Köztartási költségek: 7,950 frt; elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei: 200 frt; bútorzat, evő és konyhaszerek pótlása, javítása: 300 frt; irodai szükségletek: 100 frt; tisztogatás és épületfenntartás: 200 frt; mosatás: 800 frt; fűtés és világítás: 1,700 frt; dajka és cselédek bérei: 850 frt; betegápolás: 200 frt; vegyes: 300 frt. Ezeket a kiadásokat az internátus okozza. A kisedevóképző ugyanis internátussal van kapcsolatban; mert az indokolás úgy pedagógiai, mint erkölcsi szempontból is feltétlenül szükségesnek tartja, hogy az ily tanintézet, a melyben nők képezetnek, internátussal kapcsoltsassék

össze». Az internátus felállítását megkönnyítette, hogy Hódmezővásárhely alkalmas helyiséget adott. Az internátusba 50 növendék vétetik fel.

A kisedevónőképző-intézetek közös költségeire, valamint az országban felállítandó ily intézetek segélyezésére 8,000 frtot irányoztak elő. Ez összegből fognak fedeztetni a pozsonyi állami tanítónőképző-intézet mellett létesített kisedevónőképző tanfolyam költségei, valamint a Sepsiszentgyörgyön felállított képzőintézet részére biztosított államsegély s a kisedevónőképző-intézeteknél előforduló előre nem látott kiadások.

Dajkák kiképeztetésére, mint 1892-ben, 5000 frt van felvéve. Egyelőre nem kell nagyobb számú allandó menedékházat vezető dajkák képzéséről gondoskodni.

A jövő 1893/4. tanév kezdetére a felvidéken szükséges kisedevónóknál alkalmazandó kisedevónők képzésére egy új állami kisedevónőképző-intézetet kíván a miniszter úr felállítani, minthogy azonban a részletes költségek a helyi viszonyok szerint csak akkor lesznek megállapíthatók, mikor a felállítás helyére nézve végleg dönteni lehet, az 1893. év utolsó harmadára esedékes személyi és dologi kiadásokat együttesen 4000 frt átalányban irányozta elő.

Népnevelés.

Ezen czímen össze vannak foglalva az elemi, a felső nép- és a polgári iskolák, a melyekre

az 1892. évre engedélyeztetett	--- --- --- ---	1.590,500 frt
az 1893. évre előirányoztatott	--- --- --- ---	1.673,492 frt
tehát több	--- --- --- ---	82,992 frttal.

Mindenki ismeri, ezért feleslegesnek tartjuk részletesen elősorolni a népoktatás számos baját, nyomoruságát, az állami népiskolák csekély számát, az állami és nem állami tanítók jó részének nyomoruságos anyagi ellátását, a népoktatás nagy részének silány külső és belső felszerelését, épületeiknek alkalmatlanságát. Az előirányzott egy millió hatszáz ezer forintnak legalább kétszeresére volna szükség, hogy a hiányok, bajok összehalmozódott sokaságán legalább részben segítve legyen, hogy az égető szükségek közül a legégetőbbek, a melyek rögtönös segélyre várnak, kielégíttessenek. Elismerjük, hogy az állam minden esztendőben javít valamit az állapotokon, 1891-re 45 ezerrel, 1892-re 46 ezerrel és a jövő évre közel 83 ezerrel szaporította a népoktatási költségeket; ez összegek azonban annyik a szükséglet nagyságához képest, mint a morzsa az éhezőnek. Nem ezekre, hanem milliókra, nem aprólékos gondoskodásra, hanem nagy elhatározásra van szükség az állam részéről a népoktatás gyökeres javítása és felvirágoztatása érdekében.

Az 1893. évben tehát 82,992 frttal szánt többet a kormány a népoktatás ügyére, mint 1892-ben. Ha végigtekintünk a sommazat ötven tételén, valóban ilyen nagy szaporulatot egyiknél sem találunk, sőt mindegyikét majdnem kétszeresen is meghaladja. Azonban ez csak látszat! Ugyanis a népoktatás czímén össze vannak foglalva az elemi, felső nép- és polgári iskolák, míg a középiskoláknál külön soroltatnak

elő a gimnáziumokra (34.514 frt), a reáliskolákra (14,700 frt), a felsőbb leányiskolákra (16,423 frt); valamint ezen nemű községi és társulati iskolák segélyezésére (13,642 + 500) fordított összegek, melyeket összefoglalva 79,788 frtnyi összeget kapunk. Tehát a kormány a már általában magas színvonalon álló és kifejlesztett középiskolák költségét háromezer forint híján ugyanannyival szándékozik szaporítani, mint az elmaradott s nagyobbbrészt kezdetleges stádiumban leledző népoktatási intézetek költségeit. Ez is csak azt mutatja, hogy nálunk a kormány, az ország főfigyelme nem a népiskolákra van irányulva.

Egyébiránt örvendünk annak, hogy az állam a jövő évben is szaporítani akarja az állami iskolák számát; józan s a nép és viszonyok alapos ismeretére valló politikának tartjuk, hogy ez iskolák a vegyes ajkú vidékeken s különösen ott létesíttetnek, hol a nép maga is kívánja. Ilyen községekben van az állami iskoláknak leginkább helye, itt varható működésüktől igazi haszon a vidékre és a hazára.

Az indokolás szerint ugyanis «ezen többlet első sorban új állami elemi iskolák felállítására fog igénybe vétetni, különösen a határszéli vegyes, vagy nem magyar ajkúak által lakott oly községben, a hol a nép szegénysége miatt, a törvényszerű népoktatás, másképpen nem biztosítható s a nép a magyar nyelv alapos ismeretének vagy előnyeit is belátva, az ily magyar tannyelvű állami elemi iskolák felállítását, már ezen okból is, maga szorgalmazza.»

Elősorolja továbbá az indokolás, hogy «a d o b s i n a i, v e s z p r é m i, s z o m b a t h e l y i é s n a g y b e c s k e r e k i p o l g á r i f i u é s a k o m á r o m i é s s z e g z á r d i p o l g á r i l é a n y i s k o l á k, m e l y e k f o k o z a t o s a n á l l í t t a t t a k f e l, m e g f e l e l ő e n k i f e j l e s z t e n d ő k a z i l l e t ő o s z t á l y o k t o v á b b i f e l á l l í t á s a á l t a l s a t e r v e z e t t p a k s i p o l g á r i f i u i s k o l a I. o s z t á l y á n a k f e l á l l í t á s a t o v á b b r a m á r e l n e m o d á z h a t ó.»

Az iskolák számának szaporodása következtében a személyi és dologi járandóságok rendes költségei is emelkedtek.

A népnevelési költségvetés részletezése különben a következő:

Elemi népiskolák szükségletei. Állami tanítók fizetése (637,800 frt) és állami népiskolák dologi kiadásai (105,000 frt), összesen: 742,800 frt (37,800 frt emelkedés); községi népiskolák segélyezésére: 200,000 frt (maradt); testületek, egyesületek, magánszemélyek iskoláinak segélyezése: 16,000 frt (500 frt emelkedés).

Felső népiskolák szükségletei. Tanítók fizetése (70,000 frt) és dologi kiadások (600 frt) összesen: 76,000 frt (10,000 frt csökkenés). E csökkenés onnan származik, hogy az aranyos-maróti felső leányiskola tanulók hiányában megszűnt, a szegzárdi pedig polgári iskolává alakult át.

Polgári iskolák szükségletei. Tanítók fizetése (464,000 frt) és dologi kiadások (51,000 frt) összesen: 515,000 frt (37,000 forint emelkedés.)

A népoktatás tanintézetek közös szükségletei. Állami iskolák épületeinek átalakítása, helyreállítása, kibővítése: 45,000 forint (20,000 frt emelkedés); állami új iskolák felállítására felvett kölcsön törlesztése: 37,692 frt (9308 frttal kevesebb). Jutalmak és segélyek:

7,000 frt (maradt); tankönyvek, taneszközök, Országos Tanszermuzeum: 2,000 frt (maradt); vegyes kiadások: 22,000 frt (2000 frttal több.)

Egy más rovatban (állami tanintézetek építésére felvett kölcsönök törlesztése) találjuk még azon nevezetes adatot, hogy a kormány 96,000 frt kölcsönt szandékozik felvenni, a melyből több állami elemi és polgári iskola számára, a melyek eddig bérhelyiségekben voltak elhelyezve, iskolaépületet fognak emelni. Ily iskolák a sajoszent-andrasi, sztrázsai, huskovai, máni, timorházi, nagy-ilondai, vajdahunyadi, petrozsényi és piski-telepi elemi és az újvidéki polgári leányiskola.

A népiskolák összes bevétele az 1892. évre volt 51,340 frt, az 1893-ik évre előirányoztatott 72,814 frt, vagyis 21,474 frttal több. A népiskolai intézetek tulajdonképpeni költségtöbblete tehát csak: 61,518 frt.

Megemlítjük még, hogy a néptanítók nyugdíj-intézetének segélyezésére 150,000 frt, a Néptanítók Lapja kiadására 10,000 frt, a néptanítói árvaház segélyezésére 2000 frt van előirányozva.

Kisdedóvás.

Az 1892. évre megszavaztatott (levonva a kisdedóvó- és dajka-képzés költségeire ezen cím alatt előirányozva volt összegeket)

	105,000 frt,
az 1893. évre előirányoztatott	130,000 frt,
tehát több	<u>25,000 frttal.</u>

A kisdedóvó-intézetek felállításának ügye tehát lassan halad előre. Nem szükséges, sőt nem is kívánatos, hogy mindenütt az állam állítson és tartson fenn kisdedóvókat; azonban mégis bizonyos, hogy a kisebb, szegényebb s különösen a nemzetiségi vidékeken lévő helységekben kisdedóvók vagy menedékházak az állam hozzájárulása nélkül nem fognak létesülni s fennállani, a mi pedig az államra a 130 ezer forintnál legalább tízszer nagyobb összegű terhet fog róni. Ha tehát a törvény végrehajtását nem akarjuk a beláthatatlan időkig elnyújtani, jövőre a 25 ezer forintnál jóval nagyobb összegekben kell emelkednie a többleteknek a kisdedóvás címénél.

A költségvetés részletezése a kisdedóvókra vonatkozólag csak a következő két tételt tartalmazza: kisdedóvók és menedékházak fentartására, felállítására és segélyezésére: 118,000 frt; kisdedóvók és menedékházak épületeinek költségeire, kisebb építkezésekre és átalakításokra: 12,000 frt.

Emberbaráti intézetek.

Eddig nálunk, úgyszólván, csak a pénzügyi bizottságban vitatták meg többé-kevésbé alaposan az állami emberbaráti intézetek költségvetését, a tanügyi körökben s a művelt közönség, a napi sajtó részéről alig részesültek figyelemben. Ezekkel pedig foglalkozni kell már azért is, hogy a társadalomban az érzék az ilyenmű intézetek iránt, a mely nálunk még alacsony fokon van meg, minél inkább kifejlesztessék s másfelől a kormány is ezen rendkívül fontos és jótékony intézetek nagyobb mértékű fejlesztésére indíttassék.

Ezen általános szemponton kívül még különös ok is ösztönzött minket a humanus intézetek költségvetésével való foglalkozásra. Az a körülmény, hogy a budai I. ker. tanítóképző-intézetnél siketnémák oktatására képesítő tanfolyam rendszeresített, ha nem csalódunk, némi tordulatot jelez tanítóképzésünkben. Fordulatot annyiban, hogy ez az első lépés azon czél felé, hogy tanítóink a képzőintézetekben testileg és lelkileg nyomorultakkal való bánásmódra, azok oktatására is kiképeztesse. Ez az irányzat, a melynek megvalósulása nagy jótétemény lenne a társadalomra és kihatna a humanus jótékony intézetek keletkezésére és fejlődésére, bizonyos szellemi kapcsolatot létesít tanítóképzőink és az emberbaráti intézetek között. Ezen kapcsolat a legközelebbi ok, a melynél fogva ezen intézetek költségvetésének ismertetését felvettük a népoktatási intézetek sorába s bennünket oda ösztönzött, hogy olvasóinkat megismertessük a kormánynak ezen intézetek fejlesztésére irányuló törekvéseivel.

Ismertetni fogjuk a siketnémák váczai, a vakok budapesti országos intézetének, a balatonfüredi szeretetház s egyéb emberbaráti intézetek állami költségvetését.

Siketnémák intézete Vácson.

Az 1892. évre előirányzott kiadás kitesz 38,880 frtot, vagyis 1,500 frttal többet, mint az előző évben. A bevétel pedig 24,064 frtra irányoztatott elő, 5,721 frttal többre, mint 1892-ben.

Személyi járandóságok. Fizetések: 14,880 frt (300 frt emelkedés); ezen többlet főtétele azon 200 frt, a melylyel a gondnok 600 frt évi fizetése növeltetik. Szolgák bérei: 1,900 frt (maradt); ösztöndíjak: 1200 frt (maradt); egy párhuzamos osztály fentartása: 300 frt (maradt); jutalmak és segélyek: 200 frt (maradt)

Dologi kiadások. Élelmezés: 10,500 frt (maradt); öltözet, fehérnemű: 2,500 frt (maradt); irodai szükséglet: 150 frt (maradt); az elméleti és gyakorlati oktatás szükségletei: 1,000 frt (maradt); butorzat: 1,200 frt (maradt); fűtés, világítás, tisztogatás: 3000 frt (maradt); fürdés: 200 frt (maradt); betegápolás: 150 frt (maradt); utazás: 100 frt (maradt); vegyes kiadások 1,000 frt (800 frt emelkedés); épületek fentartása: 600 frt (ujj tétel).

Nagy akadálya ezen intézet fejlődésének épületének elégtelen és czélszerűtlen volta, nincs elég tanterem, s a lakószobák is elégtelenek s ellentétben állanak az egészségügyi követelményekkel. Most a miniszter 18,000+5,000, összesen 23,000 frtot irányoz elő az épület megoldására, parallel osztályok felállítására, a betegszobák elkülönítésére, fürdőszobák létesítésére s egyéb hasznos egészségügyi átalakításokra.

Csekély, de jótékonyági, sőt nemzetgazdasági szempontból is fontos azon 800 frt beruházás, a melyen a váczai siketnémák intézetében s z ö v ő műhely fog berendeztetni. Egy ilyen műhely létesítése a siketnéma növendékek keresetképesé tételére igen fontos, mert az itt kiképzett növendékek a váczai kötsző gyárban nyerne elhelyezést s tisztességes kenyérkeresetet.

Vakok országos intézete Budapesten.

A Király-utczában levő vakok orsz. intézete egyike gyorsan fejlődő intézeteinknek; erről a jelen költségvetés is tanuskodik.

Az 1893. évre előirányzott kiadása az intézetnek 45,326 frt, vagyis 4,638 frttal több, mint az előző évben. A bevétel kitesz 27,325 frtot. 6,380 frttal többet, mint 1892-ben.

A személyi járandóságok közül a fizetésekben (17,270 frt) emelkedés van előirányozva 400 frttal, a mely a kosárfonó mester fizetés javítására fordítatik (700 ról 1,100-ra.) Tiszteletdíjak (2,156 frt), jutalmak és segélyek (300 frt) maradnak.

A dologi kiadások rovatában majdnem minden tétel jelentékeny emelkedést mutat. Elélmezési és ruházati költségek (18,500 frt) emelkedtek 1,700 frttal; az elméleti és gyakorlati oktatás kiadásai (2,000 frt) szaporodtak 888 frttal; a kézimunkához szükséges szerszámok és anyagok költségei 300 frtról 500-ra emelkedtek; butoratra, hazi eszközökre, fűtésre, világításra, mosatásra 900 frttal több esik mint a mult évben, vagyis 3,400 frt; az épület fentartására is 500 frttal fordítatik több, összesen 1,000 frt.

Ezen örvendes emelkedéseknek oka egyrészt abban van, hogy egyesek jótékonyága következtében az alapítványi helyek s így a növendékek felszaporodtak, másrészt az intézet újabb ügyességeket vett fel oktatása körébe. A tanügyi kormány ezen intézet számára egy egészen új, modern berendezésű és nagyobb szabású épületet tervez, a melynek létesítése korszakot fog alkotni az intézet fejlődésében. A tervet a következőleg adja elő a miniszter:

«A vakok országos intézete számára tett alapítványi helyek az idők folyamán annyira felszaporodtak már, hogy az intézet mostani kiterjedésében az alapítványos növendékeket többé nem képes elhelyezni. Ezen a bajon a mostani intézeti ház kibővítése által lehetne ugyan segíteni; a jelenkor didaktikai és egészségügyi igényei azonban a vakok mai nevelését és kiképzését oly alapra fektetik, melynek, főleg hosszabb időre, a jelenlegi ház még kibővítés esetén sem volna képes megfelelni».

«A jelenlegi oktatás rendszere szakítva a multtal, az intézet céljával többé nem azt tekinti, hogy a növendék tartásának terhe alól övét 8—10 évre feloldozza, hanem a növendékeket lehetőleg keresetképesévé tévén, visszaadja a társadalomnak, melynek mint nyomorék, különben csak terhére válnék. Az emberi leleményesség az ipari ágakból kiválasztotta mindazokat, melyek a vakoknak módot nyújtanak a megélhetésre; ilyenek: a zene, a kosár- és sásfonás, a kefekötés és kötélverés, mindezek az utolsó kivételével a vakok budapesti országos intézetében meg vannak ugyan honosítva, de a zenétől eltekintve a király utczai intézeti házban nem taníthatók és űzhetők oly mértékben, hogy a növendékek az intézet feladatának megfelelőleg iparosokká legyenek kiképezhetők».

«Az egészségügy kívánalmaihoz képest ily intézet, a melyben száznál több a szülei házból rendszerint beteges állapotban jövő növendék

van együtt, pavillon rendszer szerint egészséges talajjal és jó ivó vízzel bíró tágas területen építendő».

Ezután előadja a miniszter, hogy már vásárolt is e célra 10,648 □ öl területű telket a városlíget mellett az intézet alapjából 125,000 frtért.

A vakok országos intézetéből kilépő növendékek segélyezésére 2,915 frt van előirányozva.

Egyéb emberbaráti intézetek.

Ezen emberbaráti intézetek: a balatonfüredi szeretetház, a siketnémák intézetei Kolozsvárott, Aradon és Temesvárott, a hülyék és gyenge elméjük országos intézete.

A balatonfüredi szeretetháznak, mint állami intézetnek költségvetése külön rovat alatt van kimutatva. Ezen intézetnél is találkozunk némi haladással, a mennyiben az 1893. évre előirányoztatott 12,123 frt kiadás, 666 frttal több az előző évinél. A személyi járandóságok összege (2,173 frt) nem változott, a dologi kiadások összege (9,950 frt) emelkedett a már említett 666 frttal, a mi abban leli magyarázatát, hogy az intézetben az árva gyermekek száma 60-ra emelkedett s az élelmi cikkek is megdragultak. Az előirányozott bevétel (3,100 frt) 250 frttal emelkedett, mivel a több árvagyermek után több tartásdíj fizetetik.

A siketnémák kolozsvári intézetének évi segélyezése 700 frttal emelkedett 4.100 frtra, mivel az intézet egy osztálylyal bővült és egy segédtanerő vált szükségessé.

A siketnémák aradi intézete a jövő évben is 500 frttal fog segítettetni.

A siketnémák temesvári intézete eddig teljesen a társadalom áldozatkészségéből tartatott fenn, s az intézetben az oktatást a temesvári tanítók ingyen az esti órákban «önfeláldozó tevékenységgel» látták el. A miniszter most azért, hogy az egész napi oktatáshoz szükséges tanerőket meglehessen szerezni s az intézet ez által önnállóvá legyen, a költségvetésbe új tétel gyanánt 1,000 frt államsegélyt vett fel.

A hülyék és gyenge elméjük országos intézetének segélyét is emelte a miniszter 500 frttal 3,000 frtra a célból, hogy az intézetbe kerülő szegény sorsú növendékek jobban el legyenek láthatók.

A miniszternek nemes szívére mutat, hogy a humánus célú intézeteket — a dotációknak emelése által általában fejleszteni iparkodik. Kívánatos volna, hogy a társadalom is nagyobb tevékenységet és áldozatkészséget fejtene ki az emberbaráti intézetek felállítása körül.

Amerika felfedezésének négyszázéves jubileumához.

(Folytatás és vége.)

A királyné a terveket kiadta tudósainak megbíralás és véleményadás végett. De a Salamancában tanácskozó bizottság tagjai kevés ismerettel bírván, nem mertek ezen fontos, merész terv fölött döntő

véleményt mondani. A királyné azért a végleges határozatot elhalasztotta és a vállalatba nem fogott annyival inkább, mert a mohamedán mórokkal való háború az állami pénztárt nagyon igénybe vette.

Évek teltek el a nélkül, hogy az ügy előre haladt volna. Kolumbus részint Sevilla-ban, részint Cordová-ban élt, küzdve a mindennapi kenyérért és az ügyért. Végre is megunta az előítéletekkel való egyenetlen harcot s a királyné hitegetését s elhatározta, hogy elhagyja Spanyolországot és máshol próbál szerencsét.

Sevillából Palos kikötőbe utazott, hogy ott hajóra szálljon. De Juan Perez a Paloshoz közel fekvő Rabida nevezetű zárda priora és a királyné gyóntató atyja, kihez Kolumbus maga és fia számára erősítő szerért fordult, megkönyörült rajta. Barátságosan fogadta, meghallgatta terveit és szándékait és ezen szent és istennek tetsző tervet melegen ajánlotta az akkor Granadában lakó királynénak.

Hét évi szívós küzdelem után végre is sikerült neki a királynét terveinek feltétlen elfogadására megnyerni.

1492. április 17-én Kolumbus szerződését aláírták és ő ugyanazon év május 17-én búcsút vett az udvartól és Palosba utazott, hogy ott hajóit felszerelje és a kellő legénységgel ellássa. Három hajót adtak rendelkezésére; u. m. a Santa Mariát, a Pintát (a tarkát) és a Ninát (a kicsinyt); a személyzet 126 legényből állott.

1492. augusztus elején minden készen állott az elindulásra.

Első útján Kolumbus naplót vezetett, mely nincs ugyan meg, de Las Casas műveiben megtaláljuk a nevezetes feljegyzéseket.

Szükségesnek és érdekesnek tartom ennek egy kis részét (a napló bevezetését) közölni.

A kezdet így hangzik:

«In nomine D. N. Jesu Christi». «Legkeresztényebb, legfenségesebb, leghatalmasabb fejedelmek, Spanyolország és szigeteinek királya és királynője!»

«Miután fenségtek a jelen 1492-ik évben az Európában, még mindig uralkodó mórokkal a háborút Granadában győzelmesen befejezték, láttam január 2-án fenségtek királyi lobogóját Alhambrán, Granada várának tornyain lobogni és láttam, midőn Boabdil, a legyőzött mók királya fenségtek királyi kezét megcsókolta.»

«Azon fejtegetések szerint, melyeket én fenségteknek az indiai országokról és egy Gran Can nevezetű fejedelemtől tettem, mely szerint ő és elődjei gyakran Rómához fordultak, hogy tudós embereket kérjenek, kik a népet szent hitükre térítsék; de az még a szent pápának sem sikerült, mert sok nép bálványimádásba sülyedt.»

«Azért is fenségtek, mint katolikusok és fejedelmek, kik szeretik és terjesztik a keresztény hitet, kik a Mohamed vallás és minden bálványimádás ellenségei, engem Kristobal Kolombót, India ezen részeibe küldötték, hogy fejedelmeiket felkeressem, országaikat, városaikat megismerjem, őket szent hitünkre térítsem.»

«Az is méltóztatott parancsolni, hogy ne a szokásos módon kelet felé utazzam, hanem, hogy nyugat felé tegyem meg az utat, a merre — tudunkkal — eddig még senki sem ment. Így kaptam fen-

ségtektől ugyanazon év január havában, miután összes országaikból a zsidók ki lettek űzve, azt a rendeletet, hogy egy jól felszerelt hajó-rajjal India nevezett részeit keressem föl.»

«Ezen alkalommal azon kitüntetés ért, hogy nemesi rangot és Don czimét kaptam, továbbá kineveztek az általam felfedezendő országok és szigetek alkirályává és helytartójává és megengedték, hogy idősebb fiam legyen utódommá és hogy ez így maradjon nemzedékről-nemzedékre.»

«Granadából 1492. május 12. szombaton utaztam el Palosba, hol három hajót felszereltem. Pénteken aug. 3-án kora reggel indultam el fenségtek birtokai, a Kanári-szigetek felé, hogy onnan utamat tovább folytassam és hogy megoldjam azt a feladatot, melyet fenségtek reám bíztak.»

«E miatt szándékozom ezen utam alatt feljegyezni mindazt, a mit teszek és látok.»

És valóban ez a napló, melyet Las Casas majdnem szóról-szóra közöl, fényes bizonyosságát nyújtja Kolumbus bátorságának, kitartásának, lángeszének s a természet szépségei iránt való szeretetének.

Első utazás.

Az utazás nagy veszélyekkel volt összekötve.

Már az elutazás utáni harmadik napon összetört a Pinta kormányrúdjá és az a gyanú forgott fenn, hogy a két hajós okozta a kárt. a kiké a Pinta volt, hogy a hajót a veszedelmes utazás elől megmentsek; e miatt kellett nekik négy hétig Gomerában vesztegelni, hogy a Pinta hibáit kijavítsák. A hajósnép már ekkor elkezdett zúgolódni, pedig az utazást még meg sem kezdték. Csak szeptember 6-an kezdhetette meg Kolumbus Gomerából felfedező útját.

Végre október 11-én két órával éjjel előtt Kolumbus egy világos pontot pillantott meg. A legénységben ez ismét felélesztette a batorságot és örömet, de reményük nem teljesült. Végre is október 12-én reggel két óra körül egy matróz az előrevitorlázó Pinta legényei közül, névleg Rodrigo de Triana egy világos foltot pillantott meg.

Ez azonnal az előírt jelekkel, egy ágyú elsütésével és zászló lobogtatásával jelt adott. Ez a matróz tehát elnyerte volna a kiralyné által megígért évi nyugdíjt, 10000 Marovedit, azaz 45 aranyat, ha Kolumbus önző és pénzsóvár természete miatt nem jelentette volna föl önmagát mint az új tartomány első felfedezőjét.

Örömteljes énekek között töltötte a legénység az éjnek hátralevő óráit és 1492, pénteken október 12-én² reggel nagy fáradsággal lépett először legénységével Kolumbus az új földre Guanahani (San-Salvador most Watling Island) szigetére.

² Ezen nap, t. i. október 12-ike, mely a Julius Caesar féle időszámítás szerint van meghatározva, a mi időszámításunk, t. i. Gergely pápa által javított naptár szerint október 21-ikének felel meg.

Azt az utazást, a mit most 8 nap alatt meg lehet tenni, Kolumbus 2 hónap és 9 nap alatt tette meg. Ez volt az első utazás, a melyet az atlanti óceanon nyugat felé tettek meg, ez az utazás volt kezdete a további szerencsés felfedezéseknek.

Már ezen első utazása alatt Kolumbus több szigetet felfedezett és pedig a király és királyné nevére elnevezett szigeteket: a Fernandinát, Izabellát és október 28-án Kubát.

A fenyegető rossz időjárás miatt október 31-én Kolumbus visszafordult, miután első felfedezéseit Kuba éjszakai partjainal befejezte és Rio de Maresbe vitorlázott, a hol november 12-ig tartózkodott.

Innen küldött ő két spanyolt Rodrigo de Jerezt és a murciai zsidót, Luis de Torrest, melléjük adva még 2 bennszülöttet, az ország belsejébe, hogy azt tanulmányozzák.

November 6-an éjjel jöttek vissza a küldöttek azzal a hírrel, hogy ők megint emberi lakohelyekre találtak. Ekkor tanúlták meg az amerikaiaktól a dohanyzást.

November 12-én megint hajóra szállott Kolumbus és dél felé ment aranyat és fűszert keresni, új tartományokat felfedezni.

Deczember 5-én érte el Kuba nyugoti partjait és deczember 12-én fedezte fel Haiti-szigetet.

A napló, melyet Kolumbus nagyon pontosan vezetett, igen sok érdekes dolgot tartalmaz. Kolumbus nagyon melegen és lelkesedve beszél mindarról, a mit látott és hallott, és arról, hogy miként hajtotta végre örökemlékű felfedezéseit.

Eredetileg Kolumbus úgy tervezte, hogy 1493. aprilisig marad a tartományokban, de miután a Pinta eltűnt és azt hitte, hogy a hajó még ő előtte fog Spanyolországba érkezni és hírül vinni a királynénak a tett felfedezéseket, Kolumbus azért már január 4-én, 1493-ban, felszedette a vitorlákat és elindult hazafelé.

Már két nap múlva találkozott az eltűnt Pintával. Martin Alfonso Pinzon, ezen hajó kapitánya, nemsokára a fedélzetre jött az admirálhoz és bocsánatot kér tőle. Kolumbus nyugodtan meghallgatta őt és eljárásának megbüntetését elhalasztotta Spanyolországba való megérkezéséig. Visszautazása alatt is sok veszélyt állott ki Kolumbus. Védelmeznie kellett magát az emberevő vad Caraibok ellen és hajói a sok kedvezőtlen időjárás és vihar miatt sokszor közel voltak az elsüllyedéshez.

És midőn február 14—15-ke közti éjjel a veszedelem a legnagyobb fokra hágott és már el volt készülve hajójának elsüllyedésére, a következő módhoz folyamodott, hogy legalább felfedezéseit megmentse: felfedezéseit röviden egy pergamentpapírra leírta, és ezt gondosan becsomagolva elzarta egy jól záródó szekrénybe és a tengerbe dobta. — Külön megírta azt, hogy a ki a szekrényt megtalálva, a pergamentpapírt rejtő csomagot sértetlenül a királynőhöz juttatja, az 1000 aranyat fog kapni. Február 15-én kedvező időjárás köszöntött be és miután még sok vihart és alattvalóival sok kellemetlenséget kiállott, márczius 15-én 1493-ban felévi távollét után Palosba megérkezett.

Martin Alfonso Pinzon, kinek hajója egy erős északi szél által északra vettetett, a véletlen folytán ugyanazon napon érkezett Palosba és Kolumbust meg akarván előzni, a királynak azonnal jelenteni akart a tett felfedezésekről; de azon feleletet kapta, hogy csak admirálissa kíséretében jelenhet meg. E miatt annyira elkedvetlenkedett, hogy megbetegedve nemsokára meghalt Palosban.

Kolumbust nagy lelkesedéssel fogadták.

A nép folytonos üdvkiáltása és ünnepies harangzúgás között vonult be Sevillebe, honnan a királynak egy hízelt meghívása folytán Barcelonába ment, hogy az udvarnak a király és királyné, a főpapság és főurak jelenlétében jelentést tegyen. Fogadtatása fényes volt és 1493. április 15-ke volt életének legfényesebb napja, a legfényesebb elégtétel a sok gúnyolódásért és üldözésért, jutalom a sok évi türelmes és kitartó küzdelemért és fáradtságért.

Ő akkor az udvar figyelmének és kortársai csodálatának tárgya volt. Sok irigye is akadt: azomban Kolumbus tojásának meséje, hogy ő egy nagy ebéd alkalmával elleneinek, kik felfedezéseit gúnyoltak, azt a feladatot adta volna, hogy a tojást egyik csúcsára állítsák fel és a midőn nem tudták, ő maga állította az asztalra ezen szavakkal: a mint én ezt a tojást az asztalra helyezem és áll, úgy fedeztem fel az új országrészeket. — nem igaz. Különben ezen ismeretes összehasonlítást már 50 évvel ő előtte felhasználta Brunelleschi, ki a florenzi templom kupoláját építette. Ugyanis midőn sokan attól féltek, hogy a kupola be fog dőlni, az építőmester egy tojást vett és azt úgy az asztalra ütötte, úgy hogy az egyik vége betörött, ekkor ezt mondta: «Úgy fog az én kupolám állani, mint ez a tojás.»

Kolumbus szép bevonulása, a hozott állatok, növények, kezművek és ékszerek a legnagyobb tetszéssel találkoztak, úgy hogy Kolumbus ajánlatát, hogy ő egy második utazást fog tenni sok hajóval, a legnagyobb készséggel fogadták.

Második utazás.

Míg a spanyol kormány néhány évvel előbb az első utazáshoz három hajót sem akart adni, most félév után 17 hajóból álló flottát 1500 emberrel, katonával és matrózzal, kezművesekkel és földművelőkkel bocsátott Kolumbus rendelkezésére.

1493. szeptember 25-én elindult a flotta Cadix kikötőjéből, hogy a már felfedezett szigeteket gyarmatosítsák és hogy a meleg és dús növényzetű India nyugati részét felfedezzék.

De a második utazás sem vezetett az óhajtott czélhoz, pedig az allamnak sok pénzebe és emberéletébe került. A felfedezett szigetek nem voltak nagyon termékenyek, a benlakók üldözték és leöldösték az idegen jövevényeket, és az annyira óhajtott aranyat nem találták.

Reményeiben csalatkozva és barátaitól elárúlva, szükségesnek latta a főparancsnokságot fivérének Bartholonak átadni s minél hamarabb Spanyolországba utazni. Testben és lélekben megtörve 1496.

márczius 20-án indult vissza és 1496. június 11-én érkezett Cadixba.

Cadixból Burgosba a királyi udvarhoz utazott, itt sikerült neki magát megvédeni és a bizalmat újra megnyerni, úgy hogy két év múlva 1498. május 30-án egy új hajóhaddal a harmadik utazást ismét megkezdette.

Harmadik utazás.

Azonban ezen utazást sem kísérte az annyira óhajtott siker, mert csak szerencsétlenséget, szenvedést, szűkséget hozott Kolumbusra. A midőn megerkezett, a letelepültek között mindenütt a legnagyobb elégedetlenséget találta. Csak nagy faradtsággal sikerült legyőznie azt és csak okossága által menekült az orgyilkosoktól; és jól lehet ő a királynak a leghűbb jelentéseket küldötte, mégis ellenségei sok panaszt emeltek ellene, úgy hogy a király az előkelő családból származó Francisco Bobadillát Hispaniolába küldötte, hogy a panaszokat megvizsgálja és a rendet helyreállítsa. Az önző Bobadilla Kolumbust helytartói állásától felmentette, sőt Kolumbust és fivérét el is fogatta s mindegyikét külön hajón lánczokba fűzve Spanyolországba vitette.

Itt ugyan sikerült az új világrész felfedezőjének szabadságát visszanyerni, de mégis a szerződés ellenére más, névleg Nicolao de Ovando neveztetett ki helytartónak a gyarmatokba.

Negyedik utazás.

A királyné kegye folytan sikerült neki ismét az udvar bizalmát megnyerni, úgy hogy a negyedik utazásra kapott megbízást, főleg azért, hogy a felfedezett szigetek között a Nyugatindiai utat felfedezze.

1502. május 9-én négy kis hajóval és Bartholomio bátyja kíséretében utazott el Cadixból, vele volt 13 éves fia Ferdinando is. A mint San Domingóba ért, az akkori helytartó Ovando nem engedte meg neki a kikötést. Ez őt nagyon bántotta és mégis azt tanácsolta a helytartónak, hogy az első nagyobb aranyküldemény útnak indítását halassza el, mert nagy zivatarok fognak jönni. Azonban intő szavára nem hallgattak és ime a 20 hajó mindennel, a mi rajta volt tönkre ment.

A vihar áldozatai között voltak Bobadilla, a ki oly merész volt, hogy igazságtalan módon helytartói méltóságától megfosztotta, és a másik nagy ellensége Roldan is, ki a legénységet is felingerelte ellene. A viharok után Kolumbus kis hajójával nyugat felé ment Cuba és Jamaica között, azután délnyugatnak fordult, és június 30-án a kis Guanaja szigetet elérte. Ott bukkant váratlanul az első műveltebb népre az új világban, a Yukatani Maya-család törzséből való népre.

A helyett, hogy itt maradván, a művelt népet tanulmányozta volna és azután éjszak felé utazott volna, dél felé ment abban a re-

ményben, hogy aranyföldre fog bukkanni. Ezen reményében keserűen csalódott. Egyik szerencsétlenség a másikat követte. Oly szigetekre talált, melyeknek földje terméketlen volt, melyeknek lakói mezítelenek és szegények voltak, a kik neki élelmiszereket adni nem tudtak. A heves viharok megrongálták hajóit, úgy hogy mindig ki volt téve annak a veszélynek, hogy legénységével együtt elpusztúl. A legénység nagy része fellázadt az admiral ellen és csak fivére bátorságának és okosságának sikerült a felkelőket legyőzni.

Végre sikerült egyik hű barátjának, Mendez Diegonak, O v a n d o helytartótól számára hajót szerezni, a melylyel Kolumbus Domingóba mehetett.

1504. augusztus 13-án érkezett a hajó Domingóba és egy havi itt tartózkodás után utoljára vitorlázott Kolumbus az új világból Spanyolhonba, és ellenségeitől üldözve, barátaitól elhagyva, megtörve és betegen, mint hajótörött 1504. november elején megérkezett.

Ehhez járult még az is, hogy ebben a hában kegyes jötevője, Izabella királynő, meghalt, kiből utolsó támaszát is elvesztette.

A telet Sevilleban töltötte a nélkül, hogy kérvényei a királynál kedvező elintézetést nyertek volna. Elhagyva, kortársai hálátlanságán elkeseredve, halt meg a hírneves tengerész 1506. május 21-én, életének 59 ik évében V a l a d o l i d b a n.

Csendesen, minden föltűnés nélkül temették el; de később elvitték koporsóját Sevilla mellé, honnét földi maradványait 1537-ben Szt-Domingóba hozták és végre 1796-ban a havanai érseki templomba tették örök nyugalomra.

Őt is, mint minden feltalálót és felfedezőt, kortársai kezdetben félreismertetik, majd irigyelték, de teljesen csak az utókor ismerte el. Életének utolsó éveiben nagyon sokat kellett szenvednie, sok hálátlanságot tapasztalnia; de a jelenkor iparkodik a 400 évvel ezelőtt elkövetett hibát jóvá tenni. — Ez év október 12-én az ő emlékét, a fölföldözés tényét, az egész földkerekségen megünnepelték.

Az első ünnepek Olaszországban tartottak. Európa legtöbb művelt nemzete részt vett azokban, amennyiben Genua kikötőjébe egy vagy több hadihajót küldtek. Az olasz király és királynő Genuában üdvözölték az idegen hatalmak képviselőit. Kolumbus szobrát leleplezték, emlékérmeket osztottak szét és egy olasz amerikai kiállítás rendeztetett. Az Amerika fölföldözésére vonatkozó tömördek tárgy között volt egy 25 m. magas és 1200 m. köbtartalmú «Kolumbus tojása» is.

Ez év október havában azonkívül Spanyolország számos helységében ünnepelték meg Amerika fölföldözésének 400-ik évfordulóját. Az idegen hatalmak hajó! C a d i x b a n kötöttek ki, hol nagyszerű ünnepi kormenetet tartottak. Ugyanitt mutogatják a Santa-Maria hű utánzatát, u i. azon hajót, melyen Kolumbus első felfedező útját tette. — H u e l v a, kis kikötő városban, ez év végén tartják meg az amerikánisták³ nagygyűlésüket és pedig az ottani Santa-Maria de la Rabida

³ Amerikánisták, kik Amerika fölföldözését és általában az amerikai tudományokat tanulmányozzák.

kolostorban, melynek az idei priorja, az akkor teljesen elhagyatott Kolumbuszt előzékenyen fogadta és őt jó eredménnyel ajánlotta. Az Amerikanisták congressusán Spanyolország minden egyetemének ifjúsága képviselve lesz. Minden diák 25 centimest fizet, mely összegből a kolostor templomában egy emléktábla helyeztetik el, azon helyen, hol Kolumbus nyugoti utazása előtt az utolsó előkészületek tervezetét készítette el.

G r a n a d á b a n Izabella királynő, Kolumbus legnagyobb oltalmazója, emlékszobrát leplezik le ünnepélyesen

M a d r i d b a n nagyszerű ünnepségek mellett Amerika fölfödésére vonatkozó kiállítás rendeztetett, a melyen Ausztria-Magyarország bőven van képviselve. Ez alkalommal a spanyol király egy Kolumbus családjából még életben levő utódnak a legmagasabb kitüntetést, az arany gypjas rendet adományozta.

Amerikában az ünnepségek már most kezdődnek és itt-ott még jövő esztendőben is folytatódnak. A **c h i c a g o i** kiállítás különösen nagyszerűen ünnepli meg Amerika fölfödésének 400 éves jubileumát. Ezen ünnepségekben az egész művelt világ részt vesz. Minden állam beküldi ide a birtokában levő és Amerika fölfödésére vagy Kolumbus életére vonatkozó műveket, térképeket, leveleket és egyéb régiségeket és ezáltal a nagy fölfödőző iránti kegyeletüket kifejezi.

Minden feltaláló és fölfödőző a haladást elősegíti és az emberiség szellemi és erkölcsi jólétét emeli; nemcsak saját nemzetének, hanem az összes emberiség jóltevője. Kolumbus nevét is hálával és kegyelettel fogják az emberek emlegetni és dicsőíteni mindaddig, míg szívük és elméjük a nagy és dicső tettek iránt fogékony lesz.

Léderer Ábrahám.

A zilahi tanítóképző-intézet áthelyezéséről.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur f. é. július 1-én 14,307 sz. a kelt rendeletével kimondotta, hogy az állami tanítóképzőt Zilahon megszünteti és áthelyezi azt valamely délmagyarországi városba. Hogy mi indította a minisztériumot ezen intézkedés megtételére, arról a fent jelzett rendelet, a melyet e folyóirat f. évi szeptember-októberi füzeté is egész terjedelmében közölt, kimerítő felvilágosítást ad.

A minisztérium okait azonban sem e folyóirat B. F. jegyű munkatársa, sem a «Szilagy», sem pedig az «Ellenzék» című lapok nem tartják elég erőseknek arra nézve, hogy a zilahi tanítóképzőnek megszüntetését, illetőleg áthelyezését a maguk részéről is helyeselnének.

Igen természetesnek tartom, hogy Zilah városának akadnak ez ügyben szószólói és pártfogói, a kik az állami tanítóképző intézetnek eddigi helyén való meghagyása érdekében fáradozva, Szilágy megyének is speciális szolgálatokat óhajtanának tenni. Azonban azért bármiként támogassak is Szilágyvármegye szószólói az állami tanítóképző intézetnek Zilahon való meghagyását, azért nézetem szerint azok a főokok,

a melyek a minisztériumot a fentebbi rendelet kibocsátására készítették, sem meg nem szűnnek, sem meg nem gyengülnek, sőt megerősülnek. Az első és főok ugyanis arra nézve, hogy a miniszter ur az állami tanítóképző-intézetet Zilahról elhelyezi, a miként az a fent említett rendeletről is kitűnik, nem más, mint az, hogy sem Zilah városában, sem Szilagy vármegyében nem találta meg a kormány a népoktatásügy iránt való érdeklődésnek és áldozatkészségnek azt a mértékét, a mely kívánatos volna úgy a város, valamint a vármegye népességének boldogsága, valamint a nemzeti művelődés terjesztésének érdekében.

És a miniszter véleményünk szerint igen helyesen cselekszik, ha az állami tanító-képző intézetet elhelyezi az oly városból, a melyben nincsen meg a népoktatásügy iránt való érdeklődésnek és áldozatkészségnek a kellő mértéke.

Ámde talán tévedett ezen felfogásban a miniszter úr. Aligha! Hiszen, neki módjában volt meggyőződést szerezni nemcsak arról, hogy Zilah városa, a mely pedig nem olyan igen szegény község, nemcsak hogy az állami tanítóképző-intézet épületének a felállításához nem akart nagyobb áldozatokkal járulni, hanem arról is, hogy e város még népiskoláinak a gondozásában sem tesz eleget feladatának és hogy e tekintetben törvényes kötelességeinek egy jó nagy részét az állampénztár igénybe vétele mellett óhajtja csak imígy-amúgy teljesíteni.

De valóban így van-e a dolog? Nekem nem állanak ugyan rendelkezésemre a minisztériumnak erre az ügyre vonatkozó adatai, azonban a «Magyar Hírlap» f. é. 301-dik számában közzé tett tanügyi értesítésből is megtudhatunk Zilah városának népnevelési állapotairól arra nézve, hogy a miniszternek a képző áthelyezésére vonatkozó eljárását helyeseljük, a kelletnél is többet.

Engedje meg a mélyen tisztelt szerkesztőség, hogy e helyen a jelzett tanügyi értesítésből egyet mást közölhessek:

«Zilah városában a 6—15 évesig való tankötelesek száma a folyó évi összeírás szerint 1206; ebből 13—15 éves, tehát ismétlőiskolás van 307, a fenn maradt 899 pedig 6—12 éves korban levő, tehát mindennapi iskolaköteles. Ebből 248 mindennapi iskolaköteles marad Zilah város területén iskolai helyiség és tanítóhiány miatt teljesen iskoláztatás nélkül; tehát a mindennapi iskolakötelesek 27⁰/₀-a.»

«Legszomorubb sorsa van iskoláztatás tekintetéből az «Alszeg»-nek, mely a városnak épen a harmadrészét teszi, ahol egyáltalán semmiféle iskola nincs. Innen csak a jobbmodu szülők járathatják gyermekeiket iskolába a nagy távolság miatt, mert a szegény emberek hiányosan, rosszul ruhazott gyerekei hideg, vagy sáros, rossz időben nem mehetnek a második, vagy a harmadik tankerület iskolájába; máskülömben is mindenik tankerület iskolája zsufolva van, így hát idegen tankerületbeli szülők gyermekei már azért sem juthatnak iskolához.»

«Az 1868 évi népoktatási 38. tcz. világosan elrendeli, hogy minden község köteles népességi viszonyaihoz mérten kellő számú iskolát, illetőleg iskolákat tartani fenn.»

«Lássuk, mikép teljesíti városunk a törvény ide vonatkozó rendelkezéseit, s mennyit tesz tanügyének istápolására?»

«Hát bizony városunk a tanügyet mostoha gyermekének tartja. A mi városunk nem úgy gondolkozik e kiválóan fontos ügyről, mint gondolom, Komárom, a hol egy alkalommal a közgyűlés elé került egyidejűleg valamelyik utca kövezési ügye és egyik városrészben szükségessé vált iskola felállítása. A közgyűlés a polgármester indítványára, jöllehet az iskola sokkal nagyobb mértékben vette igénybe a város pénztárát, mint az utczakövezés, mégis az iskola felállítást mondta ki ama tréfás, de okos indokolással, hogy az ostobák amugy sem érdemesek, hogy jó kövezeten járjanak, de meg azon is elsároznák magukat, — míg a nevelt ember a rossz kövezeten is kikerüli a sarat. Nálunk épen megfordítva van, nálunk minden egyébre teliik, de iskolára nem.»

„Mert én mégis különösnek találok, hogy egy város, egy megyei székhely, amely helyrajzi fekvésénél fogva is hivatva van nemzeti és kulturálisziót terjeszteni s a mely nem is olyan földhöz ragadt szegény, mert hisz egy milliót érő ingatlan vagyona van, 130,000 frt amortizációs adóssággal szemben, — az iskolaügyet teljesen háttérbe szorítsa.“

«A népoktatási törvény világosan kimondja, hogy a község jövedelméből kell az oktatásügyi kiadásokat fedezni s ha az oktatásügyi költségek ebből teljesen nem fedezhetők, akkor lehet és kell az 5⁰/₁₀-os iskolai adót igénybe venni. Zilahon ezt úgy értelmezik, hogy a község adójának (átlag 22,000 frt) 10⁰/₁₀-át, — hozzá véve az 5⁰/₁₀ os iskolai adót is — fordítják iskolai czélokra, de a község jövedelmeiből egyáltalán semmit.»

»Az idézett törvény 38 §-a pedig az isk. alap létesítésére utasítja a községeket, — nagyon helyesen teszi, mert nálunk még ez időszerint úgy sincs. A 43. §. pedig utasítja a községeket, hogy ha minden rendelkezés alatt levő segélyforrás igénybe vétele mellett sem képesek tanügyi kiadásaikat fedezni, akkor folyamodhatnak államsegélyért.»

«Iskolaszékünk látván az iskolák és tanítók tulterheltségét, két új tanítói állást szervezett, hogy ez által megszüntesse a félnapi iskolázást. Természetesen erre pénz kellett, továbbá két, 18 év óta 350 írtért szolgáló tanítójával szemben, — kik még e csekély fizetés után járó 5-öd éves fizetési pótlékot sem élvezik — méltanyos akarván lenni, költségvetését úgy készítette el, hogy az ujonnan szervezett két állás költségeit és a két régi tanító fizetésének 500—500 frtra való felemelésére szükséges összeget pótköltségvetés alakjában az előbbi évek költségvetéséhez csatolta. Tudva, hogy a jelzett újításokra szükséges pénzt a közgyűlés nem fogja engedélyezni, államsegélyért folyamodott.»

A felterjesztés azonban későn, csak akkor jutott a minisztériumhoz, a midőn az ilyenmü kérvények kimerítették már a közokt. minisztérium által segélyzésekre előirányozott összeget.

«Ezek után igen természetes, hogy az ujonnan rendszeresített két állást a most lefolyt tanévvel megszüntették s a 18 év óta 350 forintért szolgáló tanítók fizetése — mint minden egyéb — maradt a régi

állapotban. Tudniillik a slendrián félnapi, vegyes iskolázás, amely nem egy megyei székhelynek, de egy nagyközségnek sem válik ma már becsülete s különösen nem a harmadfél száz iskolázás nélkül maradt gyerek.»

«Most így állunk, hát egy év múlva ki mondja meg, hogy miképp fogunk állani, amikor nem lesz tanítóképző-gyakorlóiskola sem; s ha mindezekhez hozzávesszük, hogy a gimnáziumhoz csatolt elemi iskola I. és III. osztályainak napjai is meg vannak számlálva: csakugyan nem tudom elképzelni Zilah város tanügyi állapotát.»

«Máskülönben az egész vármegyében nagyon szomorú tanügyi viszonyok uralkodnak, hisz az előttem fekvő alispáni jelentés szerint a 29.564 összeírott tanköteles közöl 11.813 gyerek, tehát a tankötelesek 40 százaléka abszolúte nem jár iskolába.»

Ime ilyenek a tanügyi állapotok Zilah városában. És most már ezt tudva, nem lehet-e és nem kell-e helyeselnünk, hogy a miniszter az állami tanítóképzőt Zilahról elhelyezi? Avagy nem az-e a helyes, nem az-e a kívánatos dolog, hogy a tanítóképző-intézetek oly városokba helyeztessenek át, a melyekben a tanítóképző-intézeti gyakorló iskola mellett minél több mintaszerűn épült és jól berendezett népiskola legyen, melyekben kitűnő és jó fizetéssel ellátott olyan néptanítók működnek, a kik teljesen hivatásuknak élhetnek; mert csak az ilyen városokban láthatnak és tapasztalhatnak a tanítójelöltek oly dolgokat, még a tanítóképző-intézet falain kívül is, a melyeknek látása és tapasztalása kikepeztetésüket elősegítheti.

Megszüntethetik-e avagy meggyöngíthetik-e Zilah szószólói és pártfogói tehát azt a főkot, a mely a minisztériumot arra indította, hogy Zilahról a képzőt elhelyezze? Kétkem. Ezt a főkot csak Zilah városa tüntethette volna el, ha a népoktatás ügyét kezdettől fogva jobban a szívéen viselte volna.

A második főoka annak, hogy Zilahról elhelyezik a tanítóképző intézetet, a miként ezt a rendelet is kifejezi, nem más, mint azon igen fontos közoktatási szempontok, a melyek szükségessé teszik, hogy az ország déli részében is létesíttessék még egy állami tanítóképző-intézet. Melyek lehetnek ezek a szempontok? Véleményem szerint nem egyebek, mint a következők: 1) Nincsen még Délmagyarországon elég olyan állami tanítóképző, a mely már létezésével is előmozdítaná a magyarosodásra hajlandó városi polgárság szép és hazafias törekvését.

Gondoskodni kell arról, hogy legyen valamely nagyobb városban az ország déli részén egy olyan állami képző, a melyben a tanító-jelöltek ne csak a tanítóképző gyakorló iskolájában, hanem azonkívül a város összes iskoláiban is megismerhessék, hogy miként lehet és miként kell a nem magyarajku növendékekkel bíró elemi és ismétlő iskolában a magyar nyelvet tanítani és miként kell a nem magyarajku növendékek népiskolái számára készült tantervet a gyakorlatban megvalósítani.

Helyesek-e ezek a szempontok? Azt hiszem, hogy ebben egy magyar ember sem kételkedhetik. Eleget tehetne-e az állami tanítóképző-intézet ezen szempontoknak Zilahon? Nem; mert hiszen hála a

jó Istennek, Zilah hatezernyi lakója magyar, ott nem kell az intézetnek a város magyarosodására hatni — és Zilahon nincs arra alkalom, hogy a tanítójelöltek megsejmelhessék, hogy miként kell tanítani a német ajkú, a román ajkú, a szerb ajkú gyermekeket az elemi és ismétlő iskolákban, hogy azok a magyar nyelvnek megtanulása által a nemzeti érületben velünk minél szorosabban egyesülhessenek. Ámde ezen szempontoknak eleget tehetne az állami tanítóképző Temesvárott, a melynek polgársága a magyarosodásra hajlandó s a hol a magyarosodást az állami tanítóképző elő is mozdíthatja és a hol a tanítójelöltek láthatnának magyarajkú növendékekkel bíró iskolán kívül németajkú, románajkú és szerbajkú elemi- és ismétlő iskolákat is. Nem volna-e kár továbbra is Zilahon hagyni az állami tanítóképzőt, a hol azt úgy sem tudták megbecsülni, a mikor annak áthelyezését Temesvár kéri és ezért nagy áldozatokra is késznek mutatkozik.

Ezeknél fogva véleményem szerint igen bölcsen cselekedett a minisztérium, a midőn a Zilahi képző megszüntetését elrendelte és a nemzeti szellemben vezetendő népoktatás ügynek csak javára fog való, ha Temesvárott állítja fel legközelebb az egyik állami tanítóképzőt.

Elvileg véve pedig a dolgot szerény nézetem az, hogy azokat az állami tanítóképző-intézeteket, a melyek kisebb városokban vannak elhelyezve, lassanként mind át kellene helyezni nagyobb városainkba. Hogy miért vélekedem így — arról legyen szabad majd legközelebb leszámolnom.

Budapest, okt. 31.

Péterfy Sándor.

NÉPOKTATÁS.

A szegedi tanítógyűlésről.

A Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága és az Eötvösalap-egyesület ez idei közgyűlésüket augusztus 26- és 27-ik napjain Szegeden tartották meg.

Az Országos Bizottság, a melynek működése igen fontos az ország tanításágra és a népoktatás ügyére nézve, ez alkalommal először jelent meg a vidéken. Ez már magában véve is nevezetes eseményt jelez az Országos Bizottságra nézve; de a gyűlésnek érdekes mozzanatokban gazdag lefolyása méltán keltett az ország tanítására és művelt közönsége előtt feltűnést. Feladatunk lévén különben is a tanítói élet nyilvánulásait figyelemmel kísérni szükségesnek tartjuk e gyűlésről, valamint az Eötvösalap közgyűléséről röviden megemlékezni.

A vidékről és a fővárosból 260 tanító és bizottsági tag gyűlt össze ez alkalommal, a mi élénk érdeklődésre mutat különösen a vidéki tanítók részéről. A fővárosból 15-en rándultak le a gyűlésre. Szeged városa az érkező tanítókat szívesen, sőt a fővárosiakat ünnepiesen fogadta, vendégeinek tartotta, a gyűlésen magát a polgármester által

hivatalosan képviseltette s általában a polgárság és a szegedi sajtó igen élénk érdeklődést tanúsított a tanítók tanácskozásai iránt. Örömmel emeljük ki e tényeket, a melyek bizonyítják, hogy Szegednek közönsége szíven hordja és nagyra becsüli a népoktatás és a néptanítótság ügyét. Megemlíjtük még, hogy a nagyszámú vendégek fogadásánál, elszállásolásánál semmi zavar és kellemetlenség nem fordult elő, a mi a szegedi tanítókból alakult rendező bizottság s különösen annak elnöke, V a s s Mátyás, fáradhatatlan buzgalmának és tapintatának köszönhető.

Az előértekezlet augusztus 26-án délután volt a városi reáliskola dísztermében, a melyen a közgyűlés programját és tárgysorozatát állapították meg.

Másnap, 27-én, reggel 8 órakor kezdődött az Országos Bizottság közgyűlése a szegedi varosház fényes, nagy üléstermében, a melyet szorongásig megtöltött a tanítósból és a városi polgárságból összeüyelekezett díszes közönség.

A gyűlésnek első nevezetes ténye gyanánt kell megemlítenünk, hogy az Országos Bizottság még a gyűlés kezdete előtt megjelent a szegedi belvárosi rom. kath. templomban és részt vett a C a l a s a n z a S z t. J ó z s e f emlékére rendezett isteni tiszteleten. Egyike volt ez a gyűlés legszebb jeleneteinek; mert a tanítótság kifejezte ez által, hogy kegyelettel őrzi azon kiváló nevelő emlékét, a ki akkor, midőn a köznépművelésére senki sem gondolt, szent lelkesedéssel és önfeláldozóan fáradozott a szegény, a koldusnép gyermekeinek ápolásán és nevelésén. Másfelől a tanítótság művelt emberhez illő elfogulatlan gondolkozását is bizonyítja e tény.

A gyűlést L a k i t s V e n d e l elnök nyitotta meg emelkedett hangú beszéddel, a mi után következtek az üdvözlő beszédek. Különös lelkesedéssel fogadták dr. L á z a r G y ö r g y n e k, Szegedváros helyettes polgármesterének üdvözlő beszédét. F e r e n c z y J á n o s a csongrádmegyei tanítóegyesület részéről, Z á r a y Ö d ö n a aradvidéki tanítóegyesület nevében, S c h e n k J a k a b a délmagyarországi tanítóegyesület, H o r v á t h I l l é s a csanádmegyei s N é m e t h L a j o s a békésvármegyei tanítóegyesületek részéről üdvözölték melegen az Országos Bizottságot.

Kevésbbé épületes jelenete volt a gyűlésnek az a vita, a mely kezdetben a titkári jelentés felolvasása kapcsán fejlődött ki. E vitát G l a t z G y ö r g y, országos bizottsági tag, provokálta, a ki azt indítványozta, hogy szavazzon a közgyűlés bizalmatlanságot az elnöknek és az igazgatótanácsnak a tanítók fizetésrendezése ügyében követett magatartása miatt. Ezt azzal okolta meg, hogy az igazgatótanács nem agitált kellőképen a tanítók érdekében, hogy az elnök az egyetemes tanítógyűlés határozatát a miniszternek módosítva adta elő s hogy az igazgatótanács a képviselőházhoz benyújtott folyamodványában nem követelt, hanem kért. Az indítvány rövid, de élénk s itt-ott szenvedélyes hangú vitát keltett. Ellene szólottak P o p p e r I g n á c z, S z á v a J á n o s és P é t e r f y S á n d o r, mellette (Glatz mellett) pedig K i s s S á n d o r. Az ügyet név szerinti szavazással döntötték el. A bizalmatlansági indítvány mellett szavaztak 12-en és ellene 57-en. Így tehát az elnökséget s a bizottság ügyeit

vezető igazgatótanácsot megbuktatni, a legkritikusabb napokban zavart csinálni s a tanítóság ügyén veszedelmes rést ütni nem sikerült.

A közgyűlési előadások közül a legnagyobb érdekű az volt, a melyet dr. Bokor József tartott «A kulturegyesületek és a tanítóság» czímen.

Az előadó értekezésében történelmi alapon azon elméletet fejt ki, hogy az államhatalom nem elég erős magában az állam anyagi és szellemi felvirágoztatására, hanem e célból s különösen az egységes kultúra megalkotása és a népek között az összetartozás érzelmének kifejlesztése vegett szükséges a társadalom hathatós közreműködése. Lassanként fejlődött ki a magyarokban az erőteljes társadalmi működés szükségének érzése. Vannak ugyan régtől fogva társadalmi életünknek bizonyos hagyományos fókuszai, a kaszinók, gazdasági egyesületek, a községi, megyei és egyházi intézmények, a melyek együttvéve képezik a társadalmi élet régi keretét. Azonban a nyolczvanas években alakultak a közművelődési egyesületek, a melyek pedig a társadalmi élet újabb keretét alkotják. Minden vidéknek megvan már a maga kulturegyesülete, csak az alföldnek nem; ott a társadalmi élet még mindig a régi keretben mozog. A kulturális életnek magasabb fellendülése céljából a törzsgyökeres magyar népességű alföldön is szükséges volna közművelődési egyesület alakítása.

Előadó örvend, hogy a magyar társadalmi élet ujabban általában felpeszdült, de hibáztatja annak szétszakadozottságát. Kívánja az összes kulturális egyesületek egyesítését az Országos Magyar Iskolaegyesületben, a mely aztán működési körébe vonja az összes tudományos és tanügyi egyesületeket, így a tanítók országos bizottságát is.

Valóban magasztos eszme! És dicső kor lesz az, a melyben a kultúra különböző fokát és nemét művelő egyesületek, társulatok egy egészszé tömörülnek s egymást támogatva, ellenállhatatlan erőt fejtenek ki, a mely az egységes magyar kultúrát az országnak minden pontján megteremti s a nép minden rétegeben érvényesíti. Csak örvendhetünk, hogy ez az eszme a tanítók országos bizottságának közgyűlésén nyert kifejezést. Mi is hivatottnak tartjuk a Magyar Iskolaegyesületet középonti helyzeténél és szervezeténél fogva erre a fontos és magasztos feladatra és melegen óhajtjuk, hogy a kitűzött cél felé kitartóan és ontudatosan haladva s annak érdekében lankadatlanul munkálkodva, sikerüljön hivatását betöltenie.

Bokor Józsefnek nagy tetszéssel fogadott előadása után Schön József adta elő az Országos Bizottság népnevelői szakosztályának eddigi tevékenységét, a mely oda irányul, hogy a tanítóval megismertesse azon módokat, miként kell hatnia a népre nemcsak az iskolában, hanem a társadalmi téren is. Erre Somlyay József a tanítók szolgalmi szabályzata tárgyában történt eddigi intézkedésekkel számolt be.

Következett Kovács Istvánnak felolvasása: «A népiskola tanítási rendszerének hibairól tekintettel kitűzött céljaira». Az értekező a népiskolai tanítás néhány általános hibájá-

val foglalkozott s javaslatokat terjesztett elő, a melyek méltók a szélesebb körben való megvitatásra.

A felolvasó kiindul azon ismeretes tételből, hogy a népiskolai tanítás feladata az életre és a közép (polgári) iskolákra előkészíteni. Kijelenti, hogy a mai tanítás mellett a népiskola sem az egyik, sem a másik céljt nem éri el. Az életre nem készít jól elő a népiskola azért, mert a gyermek, a mit tanult, hamar elfelejti, a miért a tanultaknak hasznát nem veszi. A népiskolából kikerült gyermekek nagyobb része tényleg az életbe nem visz egyéb képességet, mint hogy tud jól-rosszul olvasni, írni és számolni. Ennek oka az értelemfejlesztésnek hibás kezelése. Nem elég, mint most teszik, a gondolkodó képességnek gyakorlása, hanem az emlékeztet is kell fejleszteni. A népiskolában a memorizálást és házi feladatok készíttetését elhanyagolják. Szükséges tehát azt, a mit a gyermek megértett, lecke és házi feladatok gyanánt mindig feladni, hogy a gyermek a betanulás és a tárggyal való önálló foglalkozás által mélyen elméjébe vesse az ismereteket és megszerezze a gyakorlati alkalmazáshoz szükséges biztosságot. Szükséges továbbá minden iskolai év elején az elébbi évfolyamok összes anyagát alaposan ismételni, nem különben időközönként is vissza-visszatérni a tanultakra.

A középiskolára sem készítjük jól elő a gyermeket, a mennyiben nem vesszük figyelembe a középiskolai tanítás fősajátságát, a mely a sok ismeretanyag memorizálásában rejlik. Ezért nem boldogul a népiskolából kikerült tanuló a középiskolában. Kívánja előadó, hogy a népiskolának különösen negyedik osztályában tanítsuk meg a gyermeket, hogyan kell valamit megtanulni. E fejtegetések alapján a következő javaslatokat terjesztette a közgyűlés elé:

1. Hogy a népiskola mindkét hivatásának megfelelhessen, első sorban a tananyagot kellene kevesbíteni; azon részeket, a melyeknek a tanulók a gyakorlati életben vagy éppen nem, vagy csak kevés hasznát veszik, vagy a mit a középiskolában úgysis újra fognak tanulni, a mennyire csak lehet, el kellene hagyni.

2. A tanterv keretébe fölveendő volna az előző osztályok tananyagának azon része, a melynek alapos tudása a gyakorlati életben szükséges, vagy a minek a középiskola tárgyainak tanulásánál veszik hasznát a növendékek.

3. Kívánatos, hogy az önmunkássághoz való szoktatás céljából már az első osztálytól kezdve legyen a tanulóknak erejükhöz mértén mindig valami házi dolgozatuk.

4. Különösen a negyedik osztályban a növendékek tehetségéhez mértén adassanak minden napra otthonn megtanulandó leccék, megkívánván, hogy azokat még a középszerű tanulók is jól és hiba nélkül tudják.

A megindult vitában a legtöbb felszólaló hangsúlyozta a népiskolának a középiskolától való függetlenítését; így Deutsch Samu kívánja, hogy a népiskolának önálló alakot kell adni, ezért nyolcz évfolyamra egészíttessék ki. Péterfy Sándor nem kíván a részletekkel foglalkozni. A középiskolát nem lehet egészen elítélni, mert hibák vannak a népiskolai tanításban is s az első lépést a javulásra tesszük

akkor, ha belátjuk hibáinkat. Partolja előadó javaslatait annyival inkább, mert azok a IV. egyetemes tanítógyűlés javaslataival összehangzanak. Szántó Edéne hangsúlyozza, hogy a népiskola főfeladata nem a középiskolákra való előkészítés, hanem a nép nevelése. Schön József szintén kívánja, hogy a népiskola különálló intézmény legyen, szerinte a tanulókat csak a hatodik osztályból kellene átbocsátani a középiskolába.

A gyűlés azon álláspontot fogadta el, hogy a népiskola önálló legyen, s ezen feladatnak megfelelőleg egészítették ki. Különböző elhatározta az Országos Bizottság, hogy tekintettel arra, hogy a közoktatási tanács is most foglalkozik a népiskolai tantervvel, a tanácssal Kovács István felolvasása közöltetni fog.

Nem tartjuk alkalomszerűnek Kovács István úr állításainak bírálataiba bocsátkozni és pro vagy contra állást foglalni; most csupán örömet fejezzük ki azon, hogy az Országos Bizottság e gyűlésen tanítási szakkérdéssel is foglalkozott. Nézetünk szerint egyetlen bizottsági gyűlésnek sem volna szabad a nélkül elmulni, hogy a népiskolai tantervnek vagy módszernek egyik-másik tétele ne tárgyalassék. Helyeseljük a Bizottság azon határozatát, hogy a felolvasás közöltessék a közoktatásügyi Tanácssal a népiskolai tanterv készítésénél figyelembe vétel végett. Azonban én ezt a lépést kielégítőnek nem tartom. Az Országos Bizottságnak bizonyosan egyéb szólása is van a tanterv készítéséhez, mint a mennyi Kovács István előadásában foglaltatik; mert a tanterv is életbevágó ügye a népoktatásnak, a melynek készítése alkalmával nemcsak általánosan, mint a IV. egyetemes tanító gyűlésen történt, hanem a részletekre nézve is nyilatkozni a tanítótételeknek, mint szaktestületeknek, speciális feladata. Óhajtásom tehát az, hogy az Országos Bizottságból kiküldött népnevelési szakosztály tárgyalja a népiskolai tantervet és adja előrészletes javaslatait a teendő módosításokra vonatkozólag.

A gyűlés utolsó pontja a választások voltak. Választás alá került az egész Országos Bizottság, a fővárosból ötven, a vidékről 50, összesen 100 tag; továbbá a tisztikar: 1 elnök, 3 alelnök, 1 titkar, 6 jegyző pénztáros, ellenőr, levéltáros; s az igazgatótanács: 12 rendes, 3 póttag. Általában megmaradtak a régi tagok és a régi tisztikar.

Megemlítjük még, hogy a gyűlés gróf Csáky Albin minisztert táviratilag üdvözölte, a ki erre szintén táviratilag meleg és szíves hangon válaszolt. A gyűlés a szokásos köszönetnyilvánításokkal zárult be.

* * *

Az *Eötvös-alap* ez idei közgyűlését szintén Szegeden tartotta az Országos Bizottság gyűlésével együtt augusztus 26-án a reáliskola nagy termében. Jelen volt mintegy 300 tanító és tanügybarát.

Péterfy Sándor elnök megnyitó beszédében azon óhaját fejezi ki, bárha oly pénzalapot tudna gyűjteni az egyesület, hogy minden szűkölködő szegény tanító özvegyén és árváján segíthetne, mi csak akkor lesz lehetséges, ha azt mi magunk tanítók támogatjuk, ha a tagok

száma megsokszorozódik, ha eléri a tiz-tizenötezet. A közgyűlés ezután felállva éljenezte Ő Felségét, a királyt, a ki eddig az alap tőkájéhez mintegy 8000 frttal járult. Jelenti továbbá az elnök, hogy Vaszary Kolos, Magyarország hercegprimása, 200 frtnyi adományával mutatta meg, hogy a «kath. felekezeteknek eddig nem igen tetsző Eötvös-alap működését helyesli.» Jelenti, hogy Rökk Pál, Rökk Szilárd öcsöcse, 1000 frtot adott az alapnak alapítványképpen; a koronázás 25 éves jubileuma alkalmával az Eötvös-alap a Koronázás Örömmünnepe című füzetet adta ki; az egyesületek és az egyes tagok a 100 és 20 frtos tagsági tőkéket mind többen fizetik le; a Péterfy-féle 500 frtos alapítvány külön kezeltetik; a Tanítók Házára és a Tanítók Menedékházára lassan gyűlnek az adományok, eddig mintegy 1600 frt, de a megalakuláshoz szükséges volna száz-százezer forint; a Szepesmegyei Tanítóegylet 1000 frttal belépett az alapítók közé, ugyszintén 100 frtnyi tagsági díjat is lefizette; ugyanezeket jelenti a Csongrádmegyei Tantestületek Egyesületéről is. A közgyűlés ezen jelentést örömdetes tudomásul vette és köszönetet szavazott a lelkes adományozóknak.

La k i t s Vendel titkári jelentésének meghallgatása után a közgyűlés megállapította az 1893. évi költségelőirányzatot. Majd a következő három indítványt tárgyalta és fogadta el egyhangulag a közgyűlés:

1. Bányai Jakab kéri, hogy mondja ki a közgyűlés, hogy az Eötvös-alap évi tiszta jövedelmének ama tizedrésze, a mely az alapszabályok 35. §-a értelmében részben a Magyarországi Tanítók Házának, részben pedig a Tanítói Menedékház alapjához csatolandó, évenként két egyenlő részre osztva kezeltesse és hogy a két ház megvalósítására az Eötvös-alap hívja fel a kartársak és a nagy közönség figyelmét.

2. Schmidt Boldizsár kéri, mondja ki a közgyűlés, hogy azon tanítói egyesületek és testületek is élvezhessék az alapszabályokban körülírt jogokat, a melyek akár a Tanítók Háza, akár a Tanítói Menedékház javára szolgáltatják be a 100 frtos alapítványt és hogy ezentúl minden egyes tanító-egyesület annyi képviselőt küldhessen az Eötvös-alap jótéteményeit kiosztó orsz. bizottság gyűlésére, a hány 100 frtos alapítványt szolgáltatott be az Eötvös-alap pénztárába.

3. Vargha István kéri a közgyűlést, mondjon jegyzőkönyvileg köszönetet azon közép-, szak- és főiskolák tanárainak, a kik az Eötvös-alap rendes tagjainak árvaít kiváló figyelemben részesítik.

Ezek után elnök a közgyűlést bezárja.

A közgyűlést követő napon, augusztus 27 én, a szegedi városház közgyűlési termében tartotta meg az «Eötvös-alap jótéteményei felett határozó osztó bizottság» gyűlését. Ez alkalommal betegsegély címén 5 tanító részesült 50—50 frt díjban. Ösztöndíjat (50 vagy 100 frtot) 19-en kaptak, köztük 7 tanítóképző növendék. Rendes segélyben (50—50 frt) 15-en részesültek. Kiosztottak összesen 2000 frtot.

Köszönetet mond elnök a gyűlés nevében P ~~o~~ánovits József fővárosi vendéglősnek, a ki egy vidéki tanító tanuló fiát ingyen ebédben és vacsorában részesítette egész éven át. Végül elnök azon indítványát

fogadták el, hogy mindazoknak, kik az Eötvös-alap részéről segélyben részesültek, egy emléklap adassék

* * *

Ezekben foglalhatom össze ismertetésemet a Népkövelők Lapjában megjelent közlemények alapján a Tanítók Országos Bizottságának és az Eötvös-alapnak Szegeden tartott utolsó közgyűléséről.

Általában mindkettőről elmondhatjuk, hogy szép és a várt eredménnyel végződtek, lefolyásuk impozáns és egyesek tiszta vizet zavaró fellépése ellenére is méltóságos volt. A gyűlés a vidéki társadalmi életben némi mozgalmat keltett, a mely bizonyára nyom nélkül nem maradt, hanem belőle a tanítóság és a népiskola ügye iránti fokozottabb érdeklődés fakadt. Színről-színre látták az országos bizottságot megjelenni a vidék mívelt közönsége és tanítósága; közvetlen tudomást szereztek a bizottság működéséről, hivatásáról. Hinni lehet tehát, hogy a szegedi gyűlés erősítette az országos bizottság posztóját, tekintélyét, erkölcsi súlyát az illető vidéken, sőt az országban. De nyert a gyűlés által a népiskolai tanügy is és nyert különösen az alföld elhanyagolt népoktatási és közművelődési ügye, a melyre a kormány, a sajtó s általában a közönség figyelemet felvonta s annak ügyeivel-bajaival való foglalkozásra indította. Az első siker által felbátorítva, tanácsos, hogy a Bizottság többször tartson gyűlést a vidéken az időt és helyet mindig jól megválasztva.

A hivatalos kimutatás szerint a szegedi gyűlésen 260 bizottsági tag és tanító vett részt, a mi igen szép szám; és mégsem lehet azt mondani, hogy a tanítóság oly anyagi és erkölcsi támogatásban részesíténé az Országos Bizottságot, mint azt rendkívül fontos hivatására tekintettel várni lehetne. A bizottság felhívásainak a több mint kétszáz tanítóegyesület közül alig felel meg 10—15, az óriás többség rá se ügyel; anyagilag sem részesül rendszeres támogatásban, minek következtében a bizottság folytonos hiánnyal küzd. Csak csodálni lehet, hogy ilyen támogatás, ilyen erkölcsi elismerés és az eszközöknek majdnem teljes hiánya mellett oly élénk tevékenységet fejt ki s a közvéleményre annyira tud hatni, hogy már elért sikerekre és általa megindított mozgalmakra mutathat. Midőn készséggel ismerjük el, hogy ebben az oroszánrész a bizottság elnökét illeti, egyúttal rámutatunk azon köztudatra, hogy a bizottság s különösen a bizottság igazgató tanácsa részéről jövőre még nagyobb tevékenység kifejtésére, és még nagyobb sikerekre van szükség. Támogassák tehát mind az egyesületek, mind az egyesek, tanítók és tanárok egyaránt, az Országos Bizottságot erkölcsileg és anyagilag, jobban mint eddig, hogy a bizottság is nagyobb erőt, tevékenységet fejthessen ki, mint eddig. Az Országos Bizottság ma az egyedüli intézmény, a mely a tanítóság közötti összekötő kapcsot képezi, a mely az összes tanítóságnak érdekeit képviseli a kormány, a hatóságok, az ország előtt. A tanítóság jelenleg az Országos Bizottságban nyilvánul mint egységes testület. Nagyon érdekében van tehát a népok-

tatás terén működőknek, hogy ezen intézmény erősödjék, fejlődjék, erkölcsi sulya, befolyása növekedjék. Ezt kellene figyelembe venni azoknak is, a kik nemcsak az elnököt s az igazgató tanács tagjait támadják, hanem magát az intézményt is megingatni nem átalják. Az Országos Bizottságra hazánk kulturális életében nagy feladat vár; de hivatását csak akkor töltheti be, ha az összes tanítóság tőle telhető erővel támogatja.

N. L.

ISMERTETÉSEK.

Ausztria és Németország tanítóképzése.

Weimar. Eisennach, tanítóképzője.

(Befejezés.)

Weissenfelsből utam a szép Thüringiába vitt.

A Saale fölötti magaslatokat regényes várak ékesítik.

De utam nem soká tart, mert az Ilm völgyében fekvő Weimar kiszállásra készítet.

Kegyeltes s:ivvel járok-kelek a német költő-királyok városában; ez Wieland, a regényes Oberon költőjének haza; amott az oktató, bölcselkedő Herder lakott; itt az isteni Schiller házat jelzi egy emléktábla. Most az Ilm bájos völgyében ballagok. megtekintem azt a fahéjból készült házat, melyet Goethe önmaga kegyelmes barátjának, a herczegnek épített, iszom a mellette csörgedező forrásvízből; átsétalok az Ilm másik partjára és Goethe kertjébe lépek.

Minden bokorról, minden virágról a nagy férfi szellemét érzem felém sugározni. Itt termettek Goethe dalai. itt ezen a helyen élte át legszebb perceit azzal a nővel, a ki költői szívéhez, költői szelleméhez legközelebb állott, Stein asszonnyal; kit aztán mégis egy egyszerű vadvirágért kerülni volt kénytelen. Pár virágot szakítok emlékül, s gondolatokba merülve térek vissza a városba a Goethe-ház megtekintésére, melyben most a Goethe-gyűjtemények vannak elhelyezve. Látnunk kell azt a sok- és sokféle tárgyat, melyet Goethe gyűjtött és megértjük sokoldalúságát. Van itt ásvány-, növény-, állatgyűjtemény; phisikai, kémiai eszközök, anyagok; metszetek, kézi rajzok, festmények, szoborművek; egyszerű metszett kő-gyűjtemény, az ő kitüntetései, kéziratai, stb. stb. Szerencsés halandó volt! — Felesége, Krisztina arczképei valamennyien vidám, csinos asszonyt mutatnak, nevető szemekkel és telt formákkal, de nem eszményies kifejezéssel.

Megnéztem a tanítóképzőt is. Csinos renaissance stílusú. két emeletes épület, gazdagon felszerelve mindennel. A képzői tantolyam 6 évig tart, úgy mint Szászországban, előkészítő iskolaja a népiskola (8 évi); a növendékek tehát 15-ik életévökben vétetnek fel. Az intézet externátus.

Weimárból Eisennachba mentem és ott hospitáltam is a nagyhercegi tanítóképzőben.

Első nap azonban a Wartburgon voltam és a thüringiai erdőben kószáltam.

A Wartburg mostani ujított állapotában egyik legtisztéletremélőbb, legérdekesebb vára Németországnak. Nemes román stílusban van építve. Jelenleg a szász-weimar-eisennachi nagyherczegnek nyaralóul szolgál.

Majdnem 200 méternyire emelkedik meredeken Eisennach fölött a legpompásabb kilátással a bájos thüringiai erdőre és Eisennach vidékére.

A vár egyik legérdekesebb pontját képezi Németországnak festői fekvésénél és tiszteletré gerjesztő történeténél fogva. És minket magyarokat kiváltképen érdekel. Mert ezekben a fényes csarnokokban volt boldog s szerencsétlen a mi Erzsébetünk (II. András leánya); e sziklás várúton haladt lefelé szent Erzsébet a szegények s betegek kunyhóiba, hogy őket eleséggel segítse, a synylődöket gyógyítsa. Emlékét szép fal-festmények őrzik, de örökké él azon emlék is, melyet a thüringiai nép szívében állított magának.

A fényes «tartománygrófi terem» mellett van az a terem, a melyben a dalnokok versenye volt, a mint azt szintén fali festmények mutatják. A versenynél is nagy tisztesség jut a magyaroknak. Midőn nem tudják eldönteni a versenyt, a monda szerint elhívják a magyarországi Klingsort, dönténé el a vitát.

A nagyherczegné szobáit Luther életéből vett tárgyú festmények díszítik, de zárva vannak. Még lehet azonban nézni azt a szobát, melyben Luther mint György lovag élt és szorgalmasan dolgozott a biblia fordításán. A nevezetes foltot az angolok csupa kegyeletből mar egészen kikaparták, kimélyítették.

Egy vasárnap délelőtt voltam a Wartburgon. Habár borús, esős idő volt, valóságos búcsút jártak a várba. Aztan nagy örömemre kiderült és én egy holsteini bíró kíséretében egész nap barangoltam a szép thüringiai erdőben.

Következő nap a tanítóképzőt kerestem fel.

Bejelentém magam, először a gyakorlóba mentem. Német nyelvtani óra van. A gyakorló osztott, 4 csoportból áll. A III. csoportban (2—3 év) egy kis olvasmánykhoz fűzve helyesírási szabályokat gyakorolnak. A II. csoportban (4., 5. év) szótagolásról és szóelemekről folyik a tanítás. Az I. csoportban (6., 7., 8. év) a mondat elemzés gyakoroltatik a «Sänger» (Goethe) című költeményen. A tanítónövendékek bánásmódja barátságos, szelid; de a fegyelem lazább, mint Weissenfelsben. A 1-gfelsőbb csoportban (I.) a 13—14 éves leányok a tanító növendékeknek csak úgy kénytelen-kelletlen feleltek, mintha tudták volna: hiszen a mi tanítónk is csak növendék. És ugy látszott nekem, a tanítónövendékek sem voltak annyira előkészítve, mint Weissenfelsben.

A képző maga 3 évfolyamu. Növendékei a 8 éves népiskola befejezése után egy ugynevezett sekundárisiskolába mennek még 3 évig és így lépnek a képzőbe. A legfelsőbb évfolyam leginkább gyakorlatilag van elfoglalva, nagyobbbrészt a gyakorlóiskolában, a hol egy-egy növendék valamely tárgyat, de csak egyet, egész éven át

tanít. És midőn bátor voltam megjegyezni vajjon ez az eljárás nem egyoldalú módszeres ügyességet eredményez e, az igazgató nem volt képes kételyeimet eloszlatni. Én jobbnak tartom azt, ha evharmadonként más-más tárgyat tanítanak a növendékek. Próbaleckéket ugyan Eisennachban is más-más tárgyból tartanak. De a próbaleckéket mindig csak kétes értékű próba, mely kevés gyakorlati ügyességet eredményez.

Az elbocsátó vizsgálat es tanítóképesítő vizsgálat alapján véve itt is hasonlít a többi német afféle vizsgálatokhoz. Mind az elemi iskola-ügy, mind a tanítóképzés itt is állam ügy.

Délután két módszertani órán voltam. Az egyikben Ratichius tanítási elveiről volt szó. Az igazgató úgy intézte a tanítást, hogy élénk párbeszéd fejlődött ki közte s a növendékek közt; megbírálták a tanítási elveket egyenként s alaposan megrostálták. Azután bírálati óra következett, melyben egy megtartott próbaleckét bíráltak. A bírálathoz nagyon hosszadalmas volt, minden növendék szólott hozzá, a fiatal segédtanító is, végül az igazgató. De senkisé foglalta össze a bírálatok lényegét, úgy, hogy én nem láttam hasznát a hosszas tanácskozásnak.

Másnap egy német órán dr. Bliedner, első tanár, az «Orleansi szüzet» olvastatta és magyarázta. Az olvasás megosztott szerepekkel nem volt éppen kiváló, de a magyarázatok szépek, tanulságosak voltak; végül az el tárgyalt részt feladta a tanár írásbeli dolgozatul.

Egy földrajzi órán Afrikáról levén szó, az óraban rajzoltatott a tanár, szétbontotta Afrika körrajzát egy négyszögre (északi rész) és egy háromszögre; megállapította kisebbített mérték szerint a négyszög oldalainak hosszúságát és így rajzoltak a növendékek. Eleg szépen csinálták es alapos fogalmat szereztek Afrika kiterjedési viszonyairól.

Többnyire velem volt és velem hospitált Eisennachban tartózkodásom alatt egy erdélyi fiatal szász tanító. Ő is szabadságot kapott es ide jött, hogy hospitáljon és magát továbbképezze. Gondolom, már 4-ik hónapja volt akkor ott. Jóravaló törekvő fiatal embernek latszott; de a szász hibába ő is beleesett: nem épen a legjobbat beszélte a magyarokról, kivált nem a magyar hivatalnokokról (szolgabíró, tanfelügyelő). Mikor én viszonyainkrol az ellenkezőt kezdtem az igazgató és más tanítók előtt beszélni, ketkedve hallgattak. Hivatkoztam nemzeti-ségi törvényünkre, melynél igazságosabb másutt nincs s több másra. Erre beösmerte a szász is, hogy a magyar törvények igazságosak, de a hivatalnokok igazságtalanok. És ő konkrét esetekre hivatkozott. A magyar közigazgatást magam is csak azzal tudtam védeni, hogy egyes kivetelekből egy egész rendszert, országot elítélni helytelenség. Így aztán lassanként megértettük egymást a szász testvérral, magyarnak vallotta ő is magát. Ezután jó barátságban éltem vele, míg csak el nem hagytam Eisennachot és Erfurton, Gothán at Lipschébe siettem.

Lipcse. Drezda.

Lipcse ma Németországnak harmadik vagy negyedik legnagyobb városa. Elővárosaival összeforrott és 300 ezernél több lakosa van. Ke-

reskedő üzletei nagyszerűek. A könyvkereskedésekben itt is, mint egész Németországon, mindenütt lathatni a szenzációs röpiratokat: Österreichs Untergang — die oesterreichisch. ung. Armee — a hírhedt Bever Miksától. Különbén a könyvkirakatok minden tekintetben gazdagok. Az Ágost-tér nagyon csinos, érdekes a városháztere is, ódon magas német házaival és a mellette levő Auerbach-pinczével, mely Goethe és Faust emlékeiről nevezetes. A lipcsei nők nagyon szépek.

Másnap reggel folytatom utamat Drezdába.

Drezda az Elba két partján dombos halmos vidéken fekszik. Ó- és újvárosból áll, melyet a három elbai hid köt össze. Drezdában már kevesebb a régi épület, többnyire új, csinos házsorokkal találkozunk. Legszebb részét teszik mindenestre a Brühl-féle terraszok, az Ágost-hid, a Zwinger és a színház környéke. A Brühl-terraszokat még az elmúlt század elején Brühl gróf parkozta, róluk pompás kilátás van az Elba partjain emelkedő erdőkoszoruzta dombokra és az elbai élénk hajózásra. A kert helyiségeiben művészi koncerteket tartanak. Az Ágost hídfőhöz közel a szép barokk-stílusú udvari templom van; mellette a híres, képtár és az opera, a melyek gyönyörű renaissance-épületek; ezek mögött az ismét barokk-stílusú Zwinger, melyben több múzeum van elhelyezve.

Legnagyobb nevezetessége Drezdának híres képtára.

Ha lattad is a bécsi Belvederet, a pinakothekákat, a berlini muzeumokat: a drezdai képtár még mindig meg fog lepni. Az olasz híres mestereket egyben sem találod oly kitűnően képviselve, mint itten. Ha nem imádkoztal még soha, Raffaello Santi sixtini madonnája előtt imádkozni fogsz. Ami isteni az emberben van, ez a kép megkapóan fejezi ki. Külön teremben van, melyet ez a kép kápolnává tesz.

Coreggió, Tizian, kivált Paulo Veronese, Guidó Réni, Palma Vecchio, stb. művészi képei eszményi világba emelnék. Murilló, H. Holbein szende madonnái, Rembrandt művei, a mi Munkácsynak Krisztusa (keresztre feszítése) és mások fantáziádat ezerfélekep foglalkoztatják.

Ha fáradtan elhagyod a képtárt, s a közeli Johaneumba, a fegyvertárba lépsz, ismét más világ elevenedik meg körülted. Itt Kara-Mustafa sátorát látod, ott Sobiesky emlékeket (1683. bécsi ostrom idejéből); ismét más tárgyak a német-lengyel történet képeit elevenítik fel. Drezda műkincsek tekintetében vetekedik a legelső német városokkal.

Majd látogassunk el a városon kívül (Frigyesváros) szép kertben fekvő tanítóképzőbe. Épülete renaissance-stílusú, a legszebb, melyet Németországban láttam, felszerelése is kitűnő. Hat évfolyama van és harmadfélélszáz (!) tanítvány, köztük körülbelül 90 bennlakó. Mivel egy osztályban 25-nél több növendéknek nem szabad lenni, minden osztálynak párhuzamos osztálya van (I. a. I. b.) A képzőbe a tanulók a népiskolából lépnek 14 éves korukban, felvételi vizsgálat alapján. Az első 3 évfolyam tisztán az általános képzésre szorítkozik.

Az elméleti képzés sehohsem oly magas fokú mint Szászországban. Német óra p. o. a 6 évfolyamban 23 van; az irodalomtörténetet a II. és I. osztályban (legfelsők) tanulják, tehát 2 éven át. A történetet

12 órán át, 2 órát minden évfolyamban. A földrajz 5 évfolyamban tanítatik. Az elméleti pedagógiára 14 óra van; a felső három évfolyamban kezdődik, mint nálunk, a lélek- és gondolkozástannal, azután következik módszertan, neveléstan és neveléstörténelem, mint nálunk. A pedagógiai gyakorlatra (próbaleczkékre) 8 óra van a legfelső két évfolyamban. Egyre-egyre evenként 10—15 lecke jut. Ime látjuk, a gyakorlatra még sem fordítanak annyi gondot, mint a poroszok vagy svábok. Mikor ott voltam, épen rajzóra volt és én a többi közt oly építészeti rajzokat láttam, melyek után ítélve, az illető jelölt képes volna nagyobb szerű épület-terveket a részletekben is elejétől végig dolgozni.

Egy tárgya van még, melyet másutt már nem találunk: a latin. Hetenkénti 23 órában tanítatik; olvassák a felsőbb osztályokban Caesart, Sallustiust, Liviust, Cicerót és a költőkből is egyet-mást.

A hat évfolyam bevégezése után tanítójelölti vizsgálatot tesznek és csak 1—2 év után tanítóképesítő vizsgálatot.

A tanítói oklevél (az első és második fokú) feljogosít az egyetem rendes látogatására.

Két egyetemi év után felsőbb iskolákra (gymnásium, reáliskola, tanítóképző) képesítő vizsgálatot tehetnek.

A tanítóképző itt tehát a felsőbb iskolákhoz számítottatik, róla a felsőbbiskolákra vonatkozó törvény intézkedik.

A tanítóképzés állami ügy, vagy legalább közvetlen állami felügyelet alatt van.

Harmadik nap résztvettem egy Körner-ünnepen, melyet a drezdai tanítók énekkara (150-en) Körner születésnapjának 100 éves fordulóján rendezett. Szepen énekeltek, egyebek közt Körner «Lyra és kard» című dalaiból többet; a szüneteket katonazenekar töltötte be. Az ünnep kertben (Bécsi-kert) folyt le, több mint ezer vendég jelenlétében. A sok jelenlevő tanító között volt az öreg Berthelt is. Én is megösmékedtem sok drezdai tanítóval.

P r á g a.

Következő nap a szép Szász-Svájczon át Prágába siettem.

Jun. 28-ka van már, forró, tikkasztó hőség. A monarchia területén vagyok ismét két havi kóborlás után; de azért idegennek érzem magamat, mert idegen a világ is körülöttem.

A város ünnepies külsejű.

Száz meg száz zászló leng a házakon, tengernyi nép van az utcákon. Különféle nemzeti öltözetű és egyenruhás férfiak, nők tarka-barka csoportjai lepik el az utcákat; «na zdar» kiáltással üdvözlik egymást. Német szót nem is hallasz. Minden arra mutat, hogy itt valami cseh nemzeti ünnep készül. És valóban, a mint később megtudom, a csehországi összes torna-egyesületek, azonkívül a legyelek, morvák, továbbá bécsi, budapesti csehek adtak itt ma találkát, hogy a prágai kiállítást megtekintsék és hogy cseh nemzeti torna-ünnepet rendezzenek. 50—100 ezer idegen van most e városban! Lakást a vendéglőkben hiába

keresek, kénytelen vagyok a kiállítási elszállásolási bizottsághoz fordulni. Ennek útján egy asztalossal kapok szállást; de nincs köszönet benne, mert asztalos uram az ágyat jóval kurtább embernek szabta, mint én.

A kiállításban két délutánt töltök, de alig tudok áttekintést szerezni, oly terjedelmes. Csehország kifejlett ipara meglep; de leginkább az iskolai dolgokat nézegetem. Ipar- és földművelésiskolák kiállított eszközei, munkái, czikkei arról tanúskodnak, hogy az e nembeli iskolaügy Csehországban nagy fejlettséget ért el.

Benn a városban találkozom magyarokkal is, kik a budapesti csehek kíséretében jöttek. Hozzájuk csatlakozom. Köztük van Déry Gyula, az Egyetértés egyik szerkesztője. Egy esteli összejövetelükön is részt veszek, jelen van néhány prágai notabilitás, többek között egy egyetemi tanár, ki a magyar- és finn nyelvet tanítja, és örül hogy magyarul beszélhet. Szivesek, előzékenyek, és ez dícséretreméltó. A pilseni sör mellett eltelik az idő, a végén még csehországi (melniki) veres borral is megvendégetnek.

Másnap a Hradsinon sétálok és innen a «100 tornyú aranyos» Prága valóban festői. Közepén a jó nagy Moldva folyik, közvetlenül mellette a bal parton a híres Hradsin vára magas hegygerinczen, mely jó meszszire húzódik; a jobb parton a vőn Prága régies hazaival, zeg-zugos utcáival; a tájkép szépségét nagyban emeli az, hogy az emelkedések többnyire szép lombos erdővel borítvak.

Három napi ott tartózkodasom után erősen elfogja szívemet a honvágy.

Mily tikkasztó is itt a hőség, nyomasztó a levegő!

El haza! Siessünk!

Brünnön át Bécsbe visz a vonat, a hol két napot töltök még; innen a Dunán közelítek kedves hazám felé.

Már a hainburgi várat hagyom el és ime itt van Dévény-, nem-sokára Pozsony vára! Öröm dagasztja keblemet, mikor hazám területére jutok és hálát adok az Istennek, a ki utamon mindenütt megsegített! Boldogan szemlélem a szőke Dunát, mely méltóságosan hőmpolygeti fodros hullámain. Óh ősz Duna, mily mas vagy te itthonn, mint egyébutt! Mily barátságosan, vonzóan integetnek felém partjaid!

Lassan haladunk előre, annál inkább szemügyre vehetem Komáromot, a festői Esztergomot, a gyönyörű Visegrádot, s rajként tolnak fel lelkemben a történelmi emlékek szomorú és boldog időkről. Végre megérkezem hazánk szép fővárosába, Budapestre. De tovább úz az otthonvágy s Budapestten töltött két nap után indulok a magas fel-földre, a kies Gömörbe s habar rövid időre is, megpihenek szeretett szülővárosomban. Dobsináról Iglóra, hivatalos működésem helyére, július 13-án érkezem meg tíz heti távollét után.

Utamon Németországot hatalmas államnak, a német népet erős, művelt nemzetnek tanultam ismerni. A számos nagy városban művelt iparos és kereskedő polgári osztály van. Az osztálykülönbségek megvannak ott is épen úgy mint nálunk; és közöttük itt-ott a politikai és társadalmi ellentétek erősek. Az erős polgári osztály küzd a megfogyott

feudális nemességgel; a hatalmas socialista párt a néhány nagy gyárossal, bankárral és földbirtokostól. Csak a ki Németország nagy városait ismeri, foghatja fel a szocializmus németországi jelentőségét, komolyságát.

Altalános műveltségük nagyobb a miénkénél, népoktatásuk régebb és magasabb fokú. Középkiskolai viszonyaik nagyon bonyolultak. A tanítóképzés sokféle. Szászországban elméletileg a legmagasabb, de a gyakorlati előkészítésben mögötte áll Poroszországnak, Württembergának és Bajorországnak, a hol Diesterweg elve van még érvényben: «A tanítóképző annyit ér, a mennyit gyakorló iskolája ér». A mi a németországi tanítóképzők szervezetét illeti, nincs sok tanulni valónk tőlük; de a német tanítási módszer, a tanítási szorgalom máig is utanzásra méltó. A ki a német tanítóképzőkben tanít, az mester. A képzőintézeti és népiskolai tanítók fizetése jobb, mint nálunk. A tanítók csak az iskolának élnek, s minthogy csak 2–5 évi gyakorlat után tehetnek képesítő vizsgálatot, továbbá, minthogy számukra előléptetés van biztosítva, a folytonos továbbképzésre vannak utalva.

A magyar utazót általában véve szívesen látják mindenütt. Magyarországgal rokonszenveznek.

A magyar tanítóképzésről.

Felvétel. Előkészítő iskola.

Németországban csekély kivétellel a tanítóképzőnek külön előkészítő iskolája van (praeparandia). A praeparandiába, mely többnyire a kormány által segélyezett magánintézet, végzett népiskolások lépnek. A mindennapi iskolakötelezettség Szászországban 8 évig tart, Württembergában 7 (7–14), Bajorországban 7 (6–13), Poroszországban 8-ig. A praeparandiai tanfolyam rendszeren 3 éves. Ez idő alatt a praeparandisták, ha nem tanulnak is pedagógiát, de a tanítóképző tanítói által oktattatnak és a zenében is előkészítettnek; egyszóval: a praeparandia a tanítóképzővel szoros kapcsolatban van, vele szerves egészet képez. A praeparandia is bennlakásos, a bennlakók folytonos felügyelet alatt vannak, és a leendő tanítóhoz illő magaviseletre neveltetnek. A tanítóképzők Németországban e szerint tényleg nem 2, avagy 3, hanem 5, avagy 6 évfolyamúak. A praeparandiába ott is szegénysorsú, de jó tanulók mehetnek. A praeparandia tehát lényeges része a német tanítóképzésnek; ha a német tanítók jók, az elismerés egy nagy része kétségtelenül a praeparandiát illeti.

És mégis, a mint azt a Néptanítók Lapjában annak idején megírtam, a német tanítók nagy többsége a mannheimi tavalyi gyűlésen ellene nyilatkozott, azzal érvelvén: a 14 éves, tehát éretlen fiú ne háttávozzon még életpályája fölött; és nincs inyükre a praeparandiai bennlakásos nevelés sem. A 6 vagy 7 osztályú reáliskolát ajánlották tehát előkészítő intézetül. Csak egy-két képzői igazgató és iskolafelügyelő védelmezte a praeparandiát. Nekem az utóbbiaknak igazat kell adnom, mert a tapasztalat mellettök bizonyít, a német tanító művelt, derék szakember, tehát a praeparandiai intézmény jó.

Rokonszenvevet a német tanítók állásfoglalásától azonban nem tagadhatom meg. Az ő érvelésük is helyes; sőt a képzők jövőbeli fejlődését szem előtt tartva, nyomósabb, igazabb. De nem találták meg a meglevő intézetek közt a megfelelő előkészítő iskolát, mert az Németországban sincs. Ha volna egységes középiskola, vagy mondjuk, nemzeti iskola, melyben a nemzet összes fiai, kik nagyobb műveltséget feltételező pályára lépnek egy bizonyos korig, mondjuk, 15—16 éves korig, mindenkire nézve egyenlően szükséges, hasznos, tehát általános műveltséget tanulnak; a hol e meghatározott kor után kezdődnek aztán a szak szerinti elágazás: ez az iskola volna legmegfelelőbb előkészítője a tanítóképzőnek is. De a míg ilyen nincs, vagy legalább effele nincs: mindaddig számolnunk kell a meglevő viszonyokkal.

Hasonló, sőt még rosszabb helyzetben vagyunk mi. Nálunk fél népiskolat (4 év) és fél középiskolat (gimn., realiskola, vagy polgáriiskola), tehát csupa felet végeznek, és igazán fél előkészítéssel jönnek a növendékek a tanítóképzőbe. Aztán ha legalább még a jobbak jönnek, de nekünk azokból a felekből csak az elégségesek és elégtelenek jutnak. Ez hiba. Es ezen a hibán az 1890. évi tanítóképző tanári gyűlés sem tudott segíteni. Praeparandiák felállítása nálunk senkinek sem jut eszébe, nekem sem. A 6 osztályú polgári iskola, mint a fennálló intézetek között a legmegfelelőbb előkészítő intézet, egyelőre sok; még akkor is sok volna, ha a tanítóképzői tanfolyamot csak 3 évre szabnók. A fiatalabb, jobb tanítók most sem szeretnek rosszul díjazott állásokra menni; hát még akkor! Hogy a bajon mégis segítsünk némileg, egyelőre nem tudok más módot, mint: adjon a kormány a tanítóképzőknek valami mivel nagyobb összeget a növendékek segélyezésére; adjon annyit, hogy már az első évesek is kaphassanak teljes ellátást és akkor remélhető, hogy jobb bizonyítvánnyal bíró fiuk is fognak jönni a tanítóképzőbe; akkor talán válogatni is lehetne köztük és őket általános felvételi vizsgálatnak is alávetni.

Általános és szakképzés.

Az első 3 évben (a praeparandiában) a német tanítóképzőkben csak az általános képzés fordul elő; a szakképzés néhány helyütt már a 4-dik évben, de többnyire csak az 5-dik évben kezdődik; az utolsó év kiválólag a szakképzésnek van szánva. Miképen és mily mértékben történik Németországban az általános képzés és a szakképzés, erről a fennebbieken az egyes intézetekről szólván, eleget mondtam. Aránylag kevés elméletet tanítanak, de alaposan; a gyakorlatot nemcsak megköstöltatják a növendékekkel, de valóban gyakorlott tanítónak teszik.

Tanítóképző tanári egyesületünk a közgyűléseken, választmányi üléseken, valamint a közlönyben hasonló irányban nyilatkozott. A 4-ik évet főleg a gyakorlatnak akarja lefoglalni, az általános képzést pedig lehetőleg 3 évfolyamban elvégeztetni. Ez helyes. Fontos dolog azonban az is, hogy a tanítóképzők számára részletes tanterv készíttessék, legalább olyanforma, mint a francia tanítóképzők részletes tanterve, a melyet a Magyar Tanítóképző 1891. évfolyamának 3. 4. és 5. szamaiban

Szuppán Vilmos közölt. Ez sok rendellenességnek venné elejét. Nem fordulhatna elő, hogy némelyik tanítóképző tanár május hónapban is még mindig a rómaiakról tanít (világtörténelem II. évf); ritkábban történnék meg, hogy a fiatal tanár többet markol, mint a mennyit meg lehet fogni, kínozza magát, a fiukat is és az eredmény még sem felel meg, és végül a tájékozatlan tanfelügyelőknek is mértékül szolgálna, mit kívánhatnak a képzőktől.

A mi a gyakorlati képzést illeti, e tekintetben általánosságban egyetértek dr. Málnai Mihály javaslatával, melyet a Magyar Tanítóképző 1891-évi április havi 5. füzetében közétett. Sajnos dolog azonban, hogy csak osztatlan gyakorlóiskolák állanak rendelkezésünkre, azok is nem egy esetben tökéletlenek. De ezen segítenie lehet a kormánynak. Minden városban, a hol tanítóképző van, van osztott népiskola is, felekezeti, avagy községi. A kormány az illető népiskolai hatóságokat könnyen bírhatná arra, hogy iskoláikat engednék át a tanítóképző gyakorlati céljaira. A népiskolák kellő beosztás mellett azáltal semmit sem veszítenének, a tanítóképzőkön pedig segítve volna. Hogy a gyakorlóiskolai tanító igazgatói címet kapjon (Málnai javaslatának 3. pontja) az mire való? Két igazgató egy intézetben? Nagyon helyeslem azonban Málnai felfogását, hogy a mostani próbaleczketartásnak és az azt követő hosszú bírálatnak nagyon csekély haszna van, «hisz» a növendék úgy sem tanít tovább.»

Sokszor hangoztatják a pedagógiai képzésről czikkezők azt, mennyire szükséges, hogy a tanári kar pedagógiai meggyőződése meg-egyezzék. Nekem erre vonatkozólag a véleményem ez: minden intézet szervezetében és vezetésében valamely főelv nyerve kitéjezt. A németországi tanítóképzők középpontjává az u. n. humaniorák vannak téve, azt mutatja tantervek, szervezetök. Anélkül, hogy elhanyagolnák a természettudományokat, mégis mindenütt a nyelvi, történelmi és zenei tárgyak lépnek előtérbe; a kézimunkának nem tulajdonítanak fontosságot. (Van külön ipariskolájuk.)

Franciaországban, Svájcban valószínűleg másképen van. Nálunk meg sehogy sincsen. A mi képzőink szervezetében sem a humanismus, sem a realismus, sem az utilitarismus vagy rationallysm elve nem domborodik ki; mindentől van egy kevés anélkül, hogy az őszhang megvolna. Ez részben a tanterv, a szervezet következménye; részben pedig annak, hogy az igazgatók nem képesek intézetükre egyéniségük bélyegét rányomni. A vezér van hivatva seregének irányt adni. Ennyiből tartom én szükségesnek, hogy valamely intézet vezetésében elvi egyöntetűség legyen. A többiben szükséges, hogy minden tanítóképző tanár a methodikában mester legyen; de hogy kinek követője, Herbartnak, Benekének vagy más valakié, az nem döntő fontosságú. Több jó ut vezet Rómába; és arra valók a tanárkar tanácskozásai, hogy az ellentétes meggyőzések lehetőleg összegegyeztessenek. —

Bennlakás, Künnlakás. Fegyelem.

Denzel, az estlingeni képző igazgatója, e század elején ismételten keservesen panaszkodik, hogy mennyi bajt okoznak neki a vad fiuk;

hogy azon házakban, a hol el vannak helyezve, jót nem tanulhatnak; hogy externátus mellett lehetetlen őket a tanítót megillető nevelésben részesíteni. És addig küzdött, míg internátust kapott. Tudom, hogy nálunk sokan vannak, a kik az internátus ellenségei. Eleget irtunk erről már pro et contra. Én részemről a mi kis városi állapotainkat hasonlónak találok azokhoz, a melyekről Denzel ír, és az internátus híve vagyok. Az internátust mindaddig, míg jobban nevelt fiukat nem kapunk, és míg jobb házakban, a hol ugy erkölcsi, mint társadalmi nevelésük kárt nem szenved, el nem helyezhetők, mindaddig szükségesnek tartom. Több mint egy évtizede tapasztalom, hogy a mi növendékeink épen erkölcsi jellem tekintetében legfogyatékosabbak. A társadalomnak laza erkölcsit sajátították el, melyben nevelődtek; a társadalom jellemképésükre nem annyira jó, mint rossz irányban hatott. Ezért parasztosodnak és kallódnak el sokan. És azért az én meggyőződése, hogy mind az erkölcsi, mind a külső magaviselet fegyelmezettsége tekintetében több biztosítékot nyújt a bennlakás, mint a künnlakás. Soknak borsózik a háta az internátus említésekor, mert középkori fegyelemre gondolnak. De nem lehet-e a modern liberális nevelésnek megfelelő internátust felállítani? Vagy nem akadnának-e oly vezető egyének, kik a bennlakó ifjúságot liberális, humánus szellemben vezetnék és atyai bánásmódban részesítenék? Poroszország internátusait a legnagyobb fegyelmezettség jellemzi, a nélkül hogy a növendékek panaszkodnának. Tekintve azt, hogy a növendék, mint tanító, hivatva lesz egy egész kis sereget jó fegyelemben tartani, a tanító fegyelmezettségére a legnagyobb gondot kell fordítanunk. Valamint az iskolának, épen ugy az internátusnak legelső feltétele a jó fegyelem. Internátus vezetésére az való, a ki atyailag bánik tanítványával és mégis rendet tud tartani.

Osztályvizsgálatok. Képesítő.

A legtöbb német képzőben az osztályvizsgálatnak csak annyiban tulajdonítanak fontosságot, a mennyiben annak alapján juthat a növendék felsőbb osztályba. Az osztályvizsgálatokat mindig csak az szaktanár és igazgató vezetik. Némely helyen egészen hiányzanak, legtöbb helyütt csak a kétes növendékeket vizsgálják meg. Nekünk időnk sincsen annyi, hogy az egész osztályt alaposan megvizsgálhassuk; azért a legutóbb felemlített gyakorlatot tartom követésre méltónak.

A mi az 1892-ben kiadott legújabb tanítóképesítő vizsgálati szervezetet illeti, azt örömmel üdvözöljük, s örvendünk, hogy a régi, a mely tarthatatlan volt, megszűnt.

Az új vizsgálati szabályzatra egyelőre a következő megjegyzéseket teszem: Azon alapelve, hogy a képesítő vizsgálat a jelölt szellemi és pedagógiai érettségéről tegyen tanúságot, és végét vesse a leczke-eldarálásnak, mindenki által örömmel fogadtatott. A szóbeli vizsgálat megszorítása, az írásbelinek bővítése nagyon helyes. Bizalmatlanság a tanár iránt az, hogy a tanár ajánlotta írásbeli teteleket a tan-

felügyelő el is vetheti. Fontos dolog az, hogy az említett szabályzat szerint, mint eddig, úgy ezentúl is a tanítóképző negyedik évfolyamának elvégzése után a jelöltek nyomban tehetnek képesítő vizsgálatot. Ezt tartom én a javaslat legnagyobb hibájának. A végzett növendék oklevélhez jutva, teljesen befejezte készülését, allomast kap és bizony, ritkán gondol a továbbképzésre, hacsak erre kötelesség érzete nem ösztönzi. Mi történik tehát? A ki előre nem halad, hátramarad; s így megcsúsznak, hogy sok tanító már 30 éves korában tájékozatlan és félművelt lesz. Ennek legalább némileg eleje vétetnék, ha a végzett, elbocsátó vizsgálatot tett jelölt csak 1—2 év múlva jelentkezhetnék képesítő vizsgálatra, a mint az egész Németországban és Ausztriában van. Poroszországban plane 2—5 évi praksis szükséges a képesítő előtt. Ha valaki már hivataloskodása korában megszokja a folytonos, komoly munkát, a továbbképzést, az a jövőre nézve is e tekintetben több biztosítékot nyújt.

Az elbocsátó vizsgálat inkább elméleti, a képesítő vizsgálat főleg a gyakorlati, szaki készségre terjedne ki. Az elméleti szóbeli képesítő vizsgálatot akkor még kisebb körre lehetne szabni, mint az a vizsgálati a szabályzatban van.

A képesítővizsgálatnak ily értelemben való szabályozása tanítóképzésünket mihamar felvirágoztatná.

Felügyelet.

A IV. egyetemes tanítógyűlés eléggé feltűntette iskolai felügyeletünk reformálásának szükségét. Én itt csak a képzőknek felügyelőikhez való viszonyáról mondok egyet mást.

Először is az igazgató-tanácsot kell megemlítenem. Ez az idegen plánta általános tapasztalat szerint nem vált be annak, a mi akart lenni. Hiányos szervezeténél fogva ez a tanács még az anyagiak kezelésének ellenőrzésére sem bizonyult jónak, különben nem történhetett volna, hogy egy-két igazgatót hűtlen kezeléssel vádolhattak volna. Németországban, Ausztriában sehol sem találtam hozzá hasonló intézményt. Ott a képzők igazgatói mindenütt a tartományi iskolatanácsnak számolnak el, ez a tanács pedig a tartományi kormány kiegészítő része. A képző felügyeletével a tartományi tanács egy tagja bizatik meg, a ki kivétel nélkül tanférfit, többnyire főiskolai műveltségű. A kerületi felügyelők csak a népiskolák felügyeletével vannak megbízva.

Azt itt nem akarom kutatni, hogy a mi jelenlegi tanfelügyelőink miféle és hányféle kvalifikációjú egyének. Csak azt a sajnós körülményt említtem meg, hogy a van köztük olyan is (s azt nyíltan hirdeti, még könyvet is ír róla), a ki tekintélyét hiszi az által csorbítva, ha a népiskolába lép, ha a tanítóhoz leereszkedik. Másutt a felügyelői hivatal az, melyre a kiváló tanítók, tanárok sok évi működésük elismeréséül kiválogattatnak; nálunk ma többnyire kezdő tanítók alkalmaztatnak e pályára. Be kellene hozni a tanfelügyelői minősítést. Csak a tanfelügyelői pályára minősített és tapasztalt tanfériak képesek bennövelgetni a népoktatás ügyét.

A képző tanárai.

Németországban minden képzőnél az igazgatón kívül legalább még egy tanár akadémiai, az az, főiskolai készütséggel bír, a többiek tanítóképzői avagy más szakiskolai minősítéssel. A főiskolai minősítéssel bíró tanárból lesz rendszeresen az igazgató. A tanítóképzői minősítésű tanítók nem kapják meg sem az első tanári rangot, igazgatók sem lehetnek, csak kivételesen. Ausztriában az igazgatón kívül a rendes tanárok mind (az elméleti tárgyak tanárai) főiskolai minősítéssel bírnak.

A mi minősítésünknek törvény általi tendezése sajnós, még mindig jámbor óhaj. A képzői tanári intézmény is még mindig a kezdetlegesség állapotában vajúdik. Az a miniszteri rendelet, a melylyel a budai Pedagógiumban tanári tanfolyam szerveztetett, fél rendszabály. Vagy így vagy amúgy, de el kell döntení e kérdést. Vagy a Pedagógiumban kell a tanárképzést tökéletesíteni, a mint azt ez intézet érdemes tanárai emlékiratukban pártatlanul, őszintén kimondják; vagy az egyetemre kell hagyni. Bármelyiket fogadja el a miniszter úr, a tanítóképző tanárképzés csak nyerhet. Bár siker koronázná a Pedagógium tanárainak törekvését!

E kérdés megoldása minden más szervezeti kérdésnél fontosabb, égetőbb. A képző szervezete lehet a leghiányosabb, ha derék tanárkara van, jó tanítókat ad hazájának. Nem a szervezet, a tanító teszi iskoláját jóvá avagy rosszá! Ennek igazságáról németországi utam alatt számtalanszor volt alkalmam meggyőződni.

És ezzel befejeztem tapasztalataim megírását, melyeket utamon gyűjtöttem és melyeket közölni fölöslegesnek nem tartok. Közleményemből, gondolom, kivehető, hogy nem vagyok feltétlen bámulója a német tanítóképzésnek. Mindenesetre jobban tudja megválogatni a magyar tanítóképzésben szükségessé vált reformokat az, a ki nemcsak a német, de a franczia és angol, esetleg svéd tanítóképzést is ismeri. Nekem eddig csak a német tanítóképzéssel volt alkalmam közvetlenül megismerkedni. Azzal az óhajtással zárom be útleírásomat, bár minél többünknek és minél gyakrabban volna alkalma meglátogatni a bel- és külföldi tanítóképzőket! Így sokkal határozottabban és biztosabban ítélnénk meg a mi viszonyainkat s a szerzett tapasztalatokat igen hasznosan értékesíthetnők tanítóképzésünk — hazánk javára.

Igló.

Krausz Sándor.

I R O D A L O M.

Könyvismertetés.

Vezérkönyv a gyermekmenedékhelyek felállításához és vezetéséhez. Irta *Marosán Kornél.* 1892. Kiadta Zitteczky és Reisser Szatmártt.

A mű első része a gyermekmenedékhelyek czéljáról, felállításának idejéről, helyiségéről, ennek berendezéséről, a menedékhely vezetőjéről, és az ellenőrző bizottságról szól. A könyvnek ez az első 19 ol-

dalra terjedő szakasza a czélnak csak annyiban nem felel meg, a mennyiben nem eléggé részletes; így p. o. a 12-dik oldalon, a hol a gyermekmenedékhely vezetőjének tulajdonságairól szól, e tulajdonságokat nem magyarázza meg kellőképen. Nem részletezi p. o. sem azt, hogy mi által ébresztheti fel a gyermekkert vezetője a kisdedekben a saját személye iránt való bizalmat, rokonszenvet, sem pedig azt, hogy miben nyilvánul a nyájasság. Nem magyarázza meg továbbá, hogy miben áll a menedékhelyek vezetéséhez megkívántató kedélyhangulat és erre nézve azt állítja, hogy az idősebb egyének azért nem alkalmasak a gyermekmenedékhelyek vezetésére, mert a kívánatos kedélyhangulattal nem rendelkezhetnek; mint, hogy ha a kedélyhangulat minősége kizárólag a korhoz képest módosulna jóvá vagy rosszá.

A könyvnek második főrészében szerző utbaigazítást és felvilágosítást nyújt a gyermekekkel való bánásmódról nézve. Beszél a gyermekbetegségekről és azok terjedésének megakadályozásáról, a kisdedóvointézeteki foglalkozásokról. Külön fejezetekben tárgyalja a testi és külön a szellemfejlesztésre vonatkozó kisdedneveléstani tételket. Közöl a könyv imádságokat, illemszabályokat, erkölcsfejlesztő és nemesítő meséket és elbeszéléseket, szemléltetési gyakorlatokat, játékokat, verseket, dalokat, találós meséket és végül le vannak benne írva még a Fröbel-féle gyermekmunkákra vonatkozó tudnivalók is.

A könyv ezen második főrészében foglalt szakaszok tartalma általában véve nem üti meg a mértéket és igen sok helyt arról tanuskodik, hogy szerző nincsen egészen tisztában azzal, hogy milyeneknek kell a 3—6 éves gyermekek számára készített versikéknek, elbeszéléseknek lenniök és hogy milyen nyelvezettel kell élnünk, ha azt akarjuk, hogy beszédünk a kisdedek lelkét érintse.

Az illemszabályokat magában foglaló fejezetnél hasznavehetőbb a szemléltetési gyakorlatokat nyújtó fejezet; amde azért még ez sem felel ám meg a czélnak; mert az ugynevezett beszéd- és értelemgyakorlatok, melyeket a szerző mintakul közöl, csak egy kevésbé sem hathatnak kedvezőbben a gyermekek kedélyvilágára azoknál a Denzel-Wragge-féle német mintára faragott beszéd- és értelemgyakorlatoknál, a melyekkel elemi iskolánk alsó osztályaiban a gyermekeket gyötörjük.

A tárgyak meg szemléltetése a kisdedek körében csak kedélyes társalgás közben eszközölhető helyesen. Nem a természetrajz oktatásának száraz, leíró modorát, hanem az élénk elbeszélő- és leíró költőknek a modorát utánozva és követve kell a tárgyról képzeteket keletkeztetnünk a kisdedek lelkében. A száraz szigorú leírásokkal a lelket nem lehet még ezen a fokon öntevékenységre készíteni és gyönyörködtetni.

Igazi kisdedeket gyönyörködtető társalgási minta Marosán könyvében egy sincsen.

Az erkölcs-fejlesztő és nemesítő gyermekmesékre és elbeszélésekre vonatkozó fejezetben szerző helyes utasításokat nyújt a menedékhelyek vezetőinek arra nézve, hogy milyen elbeszéléseket és meséket mondjanak el azok a kisdedeknek; azonban maga nem a legjobb példát szolgáltatva az elbeszélések és a mesék gyűjteményének az összeállításában. Az utasításban csak az nem helyes, hogy a szerző a vezetőket

arra figyelmezteti, hogy a kisdedekkel a mesék kivonatos tartalmát mondassák el, a helyett, hogy őket csak arra biztatná, hogy a mese tartalmára vonatkozó kérdéseket intézzenek a gyermekekhez- és elégedjenek meg azzal, hogy ha a kisdedek a mese tartalmára vonatkozó kérdésekre egyes kis rövid feleleteket tudnak adni.

A könyvben található mesék és elbeszélések csak részben felelnek meg a kisdedek lelkivilágának; mert nagyobbára oly erkölcsöket és viszonyokat szemléltetnek, a melyeket a 3—6 éves gyermekek még fel nem foghatnak.

Marosán könyvében az elbeszélések lényege a következő fogalomkörökben mozog: a rendtelenség káros következménye, a szolgálatra készség haszna, a gondatlanság következménye, a békétlenség büntetése, a szórakozottság, az állatkinzó bünhödése, a kíváncsiság, a tolvajság, a pajkosság, a furfangosság, az összeférhetlenség, a daczosság bünhödése, stb. stb. A kisdedek lelki világát ismerő nevelő előtt nem kell sokáig magyaráznunk, hogy az ily fogalmakat illetőleg szemléltető elbeszélések nem valók a 3—6 éves gyermekeknek; és hogy az erkölcsi tanulságok elvonatására vonatkozó minden törekvés még túl korai erőlködés a kisdedővő intézetekben.

A kisdedeknek csak az olyan elbeszélések és mesék tetszenek, a melyekben egyetlen egy olyan szó sem fordul elő, a melyet ők ne értenének és a melyekben egy olyan mozzanat sem festetik le szóval, a melyet ők el ne tudnának képzelni. Marosán elbeszélésében igen sok olyan szó van, a melyet a kisded még meg nem érthet, és igen sok oly mozzanat festetik le szóval, a melyet a 3—6 éves gyermek még nem közelíthet meg phantasiájával sem. Meg kell továbbá jegyeznünk azt is, hogy a gyűjteményben foglalt elbeszélések és mesék nyelvezete nem kifogástalan.

Az elbeszéléseket magában foglaló fejezetnél jobb a társasjátékokat tartalmazó része a könyvnek.

Ugy a játékok vezetésére vonatkozó utasítás, valamint a leirt játékok megfelelnek a célnak, de leszállítja ennek a fejezetnek az értékét az a körülmény, hogy a játékokhoz tartozó dalok hangjegyeit nem közli a könyv.

Ugyanez a hiány van meg a könyvnek azon részében, a mely a menedék-helyeken énekelhető dalokat foglalja magában. Egyébként a könyvben feltalálható dalok és versek nagyobb része ellen is alapos kifogásom van. Igen sok a mondva csinált, minden költői gondolatot nélkülöző és alaki szempontból véve is gyarló versike Marosán gyűjteményében. Szerző, úgy látszik, nem fordított elég gondot szépen pendülő gyermekirodalmunk tanulmányozására; mert csak így történhetett meg az, hogy könyvében a versek és dalok között fölös számban szerepelnek a Horkai-, Ney-, Borza-, Szabó-, Kozma D.-, Lukács-, Marosánné és a Rozgonyi-féle készítmények és hogy a régi népiskolai olvasókönyvekből is szedgetett a szerző igen sokat a kisdedeknek szánt gyűjtemény számára.

Rendkívül hibásnak tartom szerzőnek a dalokra vonatkozó azon utasítását, hogy a könyvben közölt szöveghez keressen a kisdedővő megfelelő népdalt és énekeltesse a dalokat a népdalok melódiájára. Ugy látszik, hogy Marosán nem tudja, hogy a népdalok hangterjedelme nem

felel meg a kisdedek hangterjedelmének és hogy a kisdedek által könnyedén létre nem hozható magasabb és mélyebb hangok éneklése a gyermekekre nézve egészségi szempontból veszedelmes és a zenei hallás megrontását is maga után vonja; — aztán meg mert a népdalokhoz csak a népdalok szövege illik, valóságos izléstelenséget követne el, a ki p. o. valamely sikamlós szövegű népdal melódiájára enekeltetné a gyermekek reggeli imájának szövegét. A népdal maradjon a népé; a nép gyermekének csak a népdal motívumait felhasználó gyermek-dal való.

A könyv utolsó fejezete a gyermekek rendszeres foglalkoztatásáról az ugynevezett Fröbel-féle munkákról szól és pedig elég ügyesen. Igen helyesen cselekedett szerző, hogy a munkákra vonatkozó ábrákból is közölt könyvében néhányat.

A vezérkönyv utasításai általában jók, de a feldolgozásra ajánlott anyag hibás; azért csak válogatva használhatja fel a kisdednevelő.

—é—y.

Fölvívás előfizetésre.

Decsy Géza, tanítóképző tanár Aradon, kis körben ismeretes, de annál kedveltebb szépirodalmi és tanügyi író, a ki az elmúlt hónapokban is nagy lelkesedést keltett Prológiával az Aradvidéki Tanítóegyesület közgyűlésén, kiadja 16 év alatt írt munkáit. Jóakarói buzdították erre s csak ismerősei és jóbarátai figyelmét kívánja a kötetre felhívni, a melynek címe: «Irodalmi dolgozatok» (vers és próza.) E dolgozatok mindenike egy-egy mélyebb lélekzés az iskolaportól ment szabadabb levegőben; önkénytes és kedvvel folytatott kalandozas az életnek eseményekben, a léleknek eszmékben és vonatkozásokban gazdag térein és itt, amott a kedélynek, a sajátos egyéni világnézetnek — ha jelen esetben nem is oly tágas mezején, a humor világában is. És mindez a komolyabb tanári foglalkozás közepett. A kötet tartalma: I. **Költemények.** Picziny felhő. Ne nézz reám. Serdülő leánykának. Hangok a pusztában. Erzsikének. Rejtély. Katona-világból. Láttatok-e? Emlékkönyvbe. Könny és mosoly. Várdai Endre (verses elbeszélés, töredék.) II. **Alkalmiak.** Üdvözlés. Uj-évi dal (1892.) A hatalmasokhoz. Prológ. (Az aradvidéki tanítóegylet XX. közgyűlésére). Deák Ferencz halálára. Arany J. emlékére. Petzval Ottó 40 éves egyet. tanári jubileumára. A királynéhez. Katona emlékezete. Trefort emlékére. Comenius emlékezete. III. **Társak.** Apró emberi gyarlóságok. A munka. Még egy «Aranyember». A nyelvemester. Gusztó bácsi. IV. **Tanügyi cikkek.** A munkásmozgalmak és az iskola. A néptanítók nagyhete. Az iskolakertekről. Az áll. tanítóképzők fizetése. Érzék az egészségügy iránt. A társadalom és az iskola. V. **Vegyesek.** A tisztviselő (Humoreszk.) A bolha (makáma.) Egy képezdész álma. Leányok tavaszi ünnepén. Levél Gy. R. barátomhoz. Panasz a természettudományok ellen. VI. **Gyermekversek.** A szakácsné. Az ujjak. A kis hal. Az uzsorás és az egerek. A 6-7 éves munka ára: 1 frt. Az előfizetési pénz f. év. november 30-ig az íróhoz címelve küldendő. A kötet 1893. január hó elején küldetik szét az előfizetőknek.

EGYESÜLETI ÉLET.

Értesítés az egyesületi élet köréből.

Tisztelgés a miniszternél. Egyesületünknek egy küldöttsége tisztelgett október 12-én gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnál, mely alkalommal átnyújtottuk egyesületünk II. Emlékiratát, a melyet közlönyünk mult száma hozott. A küldöttség szónoka, Péterfy Sándor elnök, kérte a miniszter úr jóindulatát az egyesület munkálata iránt, a melynek célja a tanítók általános és szakműveltségének emelése; kérte továbbá az egyesület fokozottabb anyagi támogatását, mivel a tantervmunkálat vitele sok költséget okoz az egyesületnek; szükséges volna éppen a munkálat érdekében a külföldi képzőintézeti tantervek és tankönyvek gyűjteményét beszerezni; kívánatos volna végre a Magyar Tanítóképző czikkeit a magas színvonalnak megtartása érdekében díjazni. Az egyesület ma még nem képes a tevékenységével járó kiadásokat a saját erejéből fedezni. Ezért az egyesület a magas kormány erkölcsi és anyagi támogatását kéri. Gróf Csáky Albin miniszter úr igen szívesen fogadta a küldöttséget; ígérte, hogy személyesen fog foglalkozni az egyesület előterjesztésével és azon reményét fejezte ki, hogy az abban foglaltak lényegesen meg fogják könnyíteni a döntést a tanítóképző tervezett tantervreformja ügyében. Ami az egyesület működését illeti, mondá a miniszter úr, az magas színvonalon áll. Az egyesület tudatában van azon fontos feladatnak, a mely a tanítóképzés és népoktatás ügyének előmozdítása körül reá vár. A miniszter úr végre ígérte, hogy az egyesületet, mint eddig, ezentul is fogja anyagilag is támogatni. Az egyesület tisztelgett még Szatmáry György és Lévyay Ferencz tanácsos uraknál, átnyújtotta továbbá az emlékiratot Szuppán Vilmos tanítóképző intézeti igazgató és dr. Morlin Emil titkár uraknak. A küldöttség mindenütt szíves fogadtatásra talált és minden oldalról a teljes jóakarát és figyelembevétel biztosítását nyerte.

Tájékozásul. Az uralkodó kolerajárvány miatt egyesületünk választmánya nem kezdhetette még meg ez iskolai évben hivatalos működését, sőt e sorok írásakor sem vagyunk még abban a helyzetben, hogy az elnökség az első választmányi ülés idejét kitűzhetné. A fővárosi képzőintézetek megnyitása után azonban bizonyára azonnal összeül a választmány, hogy megkezdje a reá váró munkák végzését. Hogy mivel fog a választmány ez iskolai évben foglalkozni, és mire fogja az egyesületi tagok munkásságát felhívni, azt előre bizton megmondani nem lehet. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy reánk ez iskolai évben is sok feladat megoldása és nagy munka vár. A tanítóképzőintézeti részletes tanterv előkészítése teljes mértékben igénybe fogja venni a fővárosi és vidéki kartársak munkaerejét. Azonkívül foglalkoznunk kell a tanítóképző tanárok képzésének, a képzőintézetek felügyeletének kérdésével, az összes szervezeti ügyekkel (tanári testület, tanár, igazgató tanács,

növendékek nevelése), a mely ügyek valószínűleg tárgyai fognak lenni következő közgyűlésünknek s a tanítóképzés ügyére kiható nagy fontosságuknál s a megoldásukkal járó nehezségeknél fogva gondos előkészítést, a tanári testületi és választmányi üléseken beható tárgyalást, a közlönyben részletes megvitatást kívánunk. Szükség lesz tehát ez évben is a kitartó szorgalmas munkára.

Kolumbus-ünnepély Esztergomban.

Az esztergomi kath. tanítóképző intézet, mely minden alkalmat megragad növendékei ismereteinek gazdagítására, szemkörének szélesítésére, nemes érzelmeinek ápolására, október hó 16-án zárt körben, a tanári kar és az intézethez legközelebb álló vendégek jelenlétében, ünnepélyt rendezett Amerika felfedeztetésének jubileumára.

Az igen sikerült ünnepség érdekes tárgysorozata a következő volt:

1. Polka mazur. Unisono ének zenekisérettel. Előadta az intézeti zene- és énekkar.
2. Megnyitó beszéd. Mondotta Wenczel János III. é.- növ.
3. Magyar népdalok. Heg-dű-soló harmonium kísérettel. Előadta Dubrovay János III. é. növ.
4. Kolumbus. Mutschenbacher Gyulától. Szavalta Holly István III. é.- növ.
5. Kolumbus emlékezete. Irta és olvasta Róth Simon III. é. növ.

6. Rezgő-polka. Előadta az intézeti zenekar.

A tárgysorozat kimerítése után Dr. Walter Gyula igazgató tartott beszédet, a mely a következőleg szólt:

Mélyen Tisztelt Uraim! Kedves Növendékek! Amerika felfedeztetésének négyszázados évfordulója nemes versenyre keltette az egész művelt világot azon nagy férfú érdemeinek dicsőítése, emlékének kegyeletes felújítása körül, kinek lángszelleme, mély tudománya, bámulatos önfeláldozása, lohadni nem tudó lelkesedése, Istenbe vetett rendíthetetlen bizalma és aczélozott akaratereje, szétszórva a bizonytalanság áttörhetlennel látszó sötétségét, elkerülve a kislelkűség útálló szirtjeit, leküzdve az ellenkezések és ármányok magasra csapkodó hullámain, szerencsésen elvezetett a kikötőbe, mely egy új földrész mesés világának megnyitását jelentette.

Az újabb időben általános divattá vált jubileumok között alig található egy is, melynek tárgya indokoltabbakká tehetné az ünnepléseket, jogosultabbaknak tüntethetné fel az őszinte lelkesedés kitoró örömmilyen-vánulásait, mint azon nagyszerű esemény, melynek lefoiyását 1492. évi október 12-ikére jegyezte fel a történelem.

Különösen indokolt azonban Genua nagy fának lelkes ünneplése a már ténylegesen működő és leendő tanítótság részéről, mivel siker-gazdag életének minden mozzanatában oly vonások sugarai csillámlanak fel, melyek hivatva vannak irányító fényt lövelni a tanító magasztos tevékenységének, nemes magatartásának utjaira.

Hajlamait, vágyait követve, ifjúkorában lépett a tengerészeti pályára és míg szorgalommal teljesítette első szerény állásainak kötelmeit, addig egész odaadással szentelte tehetségeit mindazon ismeretek elsajátítására, melyektől szakképzettségének fokozását és azon egész lényét uraló sejtelmének megvalósulását reménylette, hogy nyugati irányban haladva fog utat lelteni a távol keleten fekvő India kiaknázhatlan kincsekben bővelkedő birodalmába.

Merész tervének kivitelére tehát az elmélet és gyakorlat hatalmas fegyvereinek azon összhangzó alkalmazása által törekedett, a mely a jó tanító sikereinek is kulcsát képezi. Csak az elméletileg alaposan képzett és gyakorlatilag ügyes tanító az, ki fáradozásainak óhajtott gyümölcsei iránt biztos reményeket táplálhat. Az egyiknek a másik rovására történő túlbecsülése, vagy kicsinylése oly örvény, mely nyomtalanul nyelheti el a tanítás nehéz munkája által sajtolt veritékceppeteket.

Kolumbus bámulatos lélekerővel küzdött mindazon akadályok, elleneskedések, méltánytalanságok és cselszövények ellen, melyek vállalatának meghiusítását célozták. Lelkiismeretes szorgalommal, aggályos pontossággal és megingathatlan szilárdsággal szentelte idejét, tehetségeit dicső terveinek és ily lelkülettel haladt nagy feladatának sikeres megoldása fele.

Ily tulajdonok kell, hogy ékesítsék a tanítót is, ha nem akar a száraz fához hasonlítani, melynek agaiban nincs gyümölcsöket hozó élet-erő. Szorgalmas önképzés, folytonos tanulás, a tanítási eszközök lelkiismeretes alkalmazása és a rendelkezésre álló minden pillanat buzgó felhasználása nélkül lehetetlen, hogy a tanítás hajója az eredmények révpartjába evezhessen.

Bő tudományon és vaskitartásán kívül komoly magatartása, előkelő módora, szerény, de férfias fellépése segíték Kolumbust céljainak elérésében. Az erős meggyőződés nyílt, de tiszteletteljes hangján tárta a királyi fők elé terveit. Erélyesen, de szeretettel igazgatá alárendeltjeit. Nemesnek és nagylelkűnek bizonyította magát a megpróbáltatások, hűtlenségek és veszélyek keserű perceiben.

Ki ne látná e vonásokban a jó, a nevét méltán megérdemlő tanító hű képét?!

A tanító személyisége varázshatalom, mely épít és terem, vagy rombol és pusztít. A tanítónak tiszteletet parancsoló komoly fellépése, a tudományok becséről taplált mély meggyőződése, azoknak szíveket átmelegítő lelkes előadása, a tanítványok iránt tanusított erélyes, de szeretetteljes bánásmódja, a felsőbbiségek iránti őszinte tisztelete, a társadalmi életben nyilvánuló önértékes, de minden fenhéjazástól ment, művelt, de minden negéyezéstől, feltűnési viszketegtől távol álló, szerény, de hivatásáról, személyes becséről meg nem feledkező magatartása azon feltételek, melyek fáradozásainak sikerei mellett az állását megillető köztiszteletet és becsülést is biztosítják számára.

Követésre méltók ugyan Kolumbusnak ecsetelt jellemvonásai, mindazáltal élő hite, Istenbe helyezett erős bizalma főleg azon tulajdonai, melyek utánzására mindenkinek és különösen a tanítónak törekednie kell. Nem anyagi érdek nem dicsvágy, kincsszomj, nem gazdagság utáni

törekvés, nem hiú önbizalom, hanem a vallásos érzelem, az igaz hit terjesztésének forró óhaja képezte merész vállalkozásának fő rugóját és a gondviselésbe vetett tántoríthatlan bizalma volt a titkos hatalom, melyből legsúlyosabb viszontagságai közepette támogatást, erősítést, bátorítást merített.

A tanítónak sem muló dicőtségért, kétes értékű elismerésért, anyagi jutalmakért, hanem tanítványainak szellemi javai: vallásosság szilárdítása, az erkölcsök nemesítése, az értelmiség helyes fejlesztése, a józan éle-
nézetek terjesztése érdekében kell fáradoznia, szívének — lelkének egész hevével buzognia. Oda kell a tanítónak minden ügykezetét irányítania, hogy az iskola üvegház legyen, melynek gyöngye plántái majdan az egyházi és állami élet nagy kertjében gazdagon viruló disznövényeket képezzenek.

Ha pedig lankadni érezné talán a tanító erejét küzdelmes munkájában, emelje tekintetét arra, kinek segélyére Kolumbus egész vállalatát építette, midőn az újvilágot szent kereszttel kezében vévé birtokába és a szigetet, melyet legelőször fedezett fel, az Üdvözítő nevére keresztelte.

Ne legyen tehát sohasem kishitű a tanító, ne lankaszszák erejét a fáradalmak, ne ernyeszszék kítartását a küzdelmek, hanem Kolumbus példájára tekintve, nemes tulajdonait megszerezni törekedve, lelkesedéssel, állhatatossággal és azon erős meggyőződéssel szolgálja az egyház és a haza szent érdekeit, hogy a gyöngyök, melyek olykor homlokán csillognak, az emberiségre szálló legbővebb áldások harmatcseppjei.

E lelkesen megéljenzett beszéddel véget ért az élvezetes ünnepély, melynek rendezése körül Klinda Rezső és Schreiber Aladar tanarak fáradoztak.

O K I R A T T Á R.

Rendelet a képzőintézeti tankönyvekről.

A vallás és közoktatási m. kir. miniszter 57. 471/891. sz. alatt a következő rendeletet küldte valamennyi áll. el. iskolai tanító- és tanítónőképző-intézet igazgató-tanácsának.

Az állami tanító- és tanítónőképezdek igazgatóinak, az 1890/1-ik tanévről szóló jelentései arról tesznek tanúságot, hogy miután a képezdek céljaira szerkesztett tankönyvek, a speciális tárgyakat kivéve, nem állanak rendelkezésre, a legtöbb tantárgyra szükségből más iskolák számára írt tankönyvek vannak használatban.

Miután a tanítóképezdekre még azok a tantárgyak is, a melyek látszólag az általános műveltséghez tartoznak, a szakképzés szolgálatában kell hogy álljanak, tehát úgy a tananyag megválasztásában, mint annak módszeres feldolgozásában lényeges különbség van képezde és más iskolák oktatása között, mely különbségnek nyilvánulnia kell a tankönyvekben is, annál fogva nem helyeselhetem, hogy a képezdekben nem azok céljaira, hanem másnemű iskolák számára szerkesztett tankönyvek használatnak, a mi a tanítóképezdei oktatást a rendeltetésének még nem felelő irányba tereli.

Tekintettel arra, hogy a magánvállalkozás nem képes és nem hajlandó oly nagyobb áldozatokat hozni, a melyek híjján e téren jó és használható tankönyvek nem keletkezhetnek, elhatároztam hogy a képezdek tanter-

vének tervbe vett revíziója után a tanítóképző-intézetek különleges céljainak megfelelő tankönyveket fogok szerkesztetni és kiadatni.

Mindaddig, míg ezek a tankönyvek rendelkezésre nem állanak, megengedem, hogy a tanító- és tanítónőképző-intézetek szükségből más iskolák számára írt tankönyveket használhassanak, kikötöm azonban, hogy azok ama könyvek sorából vétessenek, melyeket az illető iskolák használatára engedélyeztem.

Erről az Igazgató-tanácsot tudomás és megfelelő intézkedés végett értesítem.
Budapest, 1892. évi február 21-én.

Gróf Csáky A.

Az egyházi zene és a kántorságtan az állami tanítóképző-intézetekben.

A vallás és közokt. magy. kir. miniszter 29.761/1891. szám alatt s következő rendeletet intézte: Budapest főváros, Arad-, Bács-Bodrog-, Zala-, Somogy-, Hunyad-, Pest-, Szepes-, Kolozs-, Bars-, Nógrád-, Máramaros-, Pozsony-, Zemplén-, Udvarhely-, Szilágy-, Turóc- megye kir. tanfelügyelőségének.

Az országban levő népiskolai tanítói állomások egy nagy részénél az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk 141. §-a alapján a tanítói hivatal egybe lévén kapcsolva az isteni tiszteleten és temetéseknek való segédkezéssel, legtöbb állami tanítóképző-intézetben már eddigelé is figyelem fordított arra, hogy a jelöltek az általános ének- és zeneoktatás keretében az egyházi énekben is gyakoroltassanak. Helyenként az illető hitoktatók elismerésre méltó buzgósággal alkalmat szolgáltatnak a jelölteknek a kántori teendők gyakorlására, sőt maguk is befolytak a jelölteknek ez irányban való sikeres kiképzésére.

Az e részben kívánatos előkészítést és képzést még gyakorlatiasabbá és rendszeresebbé teendő, az országos közoktatási tanács meghallgatása után az állami tanítóképző intézetek római katolikus, ág. és helv. hitv. evangélikus és unitárius vallású növendékeire nézve az 1892/3-ik tanév elejétől kezdve az ide csatolt tantervet léptetem életbe.

E tanterv azon a föltevésen alapszik, hogy az általános ének- és zeneoktatás már magában véve is alapvetésül szolgál az egyházi ének- és zeneoktatásnak s az utóbbinak feladatai az általános ének- és zeneoktatás által részben már megoldottaknak tekinthetők, miért is hetenkint egy-egy III. és IV. osztályban a különleges egyházi énekek és zene gyakorlására teljesen elégséges.

A római katolikus és reform. vallású növendékeknek az ide csatolt tantervben jelzett anyagot a tanítóképző-intézet ének- és zenetanára fogja tanítani. A kántori teendőkhöz tartozó egyéb ismeretek elsajátítása végett kívánatos és szükséges, hogy a növendékek az illető felekezet templomában lehetőleg gyakran segédkezzenek a szertartásoknál. E részben az illető hitoktatók buzgóságára és közreműködésére számítván az egyházi főhatóságot egyidejűleg felkértem, hogy ez irányban saját hatáskörében az engedélyt megadni és intézkedni sziveskedjék.

A görög katolikus és a görög keleti vallású növendékek megfelelő egyházi énekeik nyelv- és dallambeli sajátosságai következtében egészen külön oktatást igényelnek. Azon állami tanítóképző intézeteknél, a hol ily vallású növendékek nagyobb számmal vannak, azoknak az egyházi ének- és zenében való oktatásra nézve külső tanerő igénybevételével esetről-esetre külön fogok intézkedni.

Budapest, 1892. évi márczius hó 21-én.

Gróf Csáky.

Az egyházi ének és zene tanterve az állami tanítóképzésben.

A. Cél.

Az egyházi ének és zene tanításának célja, hogy az állami tanítóképzőkből kikerülő tanítójelöltek az egyházi énekek tanítására is képesekké tétessenek s esetleg kántori minőségben is működhessenek.

B. Tanterv.

a) Római katolikusoknak.

III. oszt. hetenként egy óra.

I. félév. Egyházi népénekek egy és több szólamban.

II. félév. A római (Gergely-féle) karének részletes megismertetése. Szertartásos énekek. Gyertyaszentelési, hamvazó szerdai, virágvasárnap, a nagyheti, buzaszentelési, az urnapi és egyéb körmenetek, valamint általában minden egyházi és a temetési szertartásoknál használt egyházi énekek.

IV. oszt. hetenként egy óra.

I. félév. Egyházi népénekek orgonakisérettel.

II. félév. Alkalmmszerű énekek orgonakisérettel. (A mise, a litánia és az antifonák; a «Veni Sancte», a «Te Deum», a «Siralma», az ünnepi vecsernyéken használt zsoltárok, a «Responsoriumok».)

b) Protestánsoknak.

(Az ágostai és helvét hitvallásu, valamint az unitárius vallásu növendékek együttesen.)

III. oszt. hetenként egy óra.

A leghasználatosabb egyházi énekek egy és több szólamban (zsoltárok, dicséret, temetési énekek.)

IV. oszt. hetenként egy óra.

Ugyanazok orgonakisérettel.

A tantervben megszabott tananyag a illető vidéken használatban levő egyházi énekkönyvek figyelembevételével tanítandó.

Rajzoktatásunk.

A vallás és közokt. magy. kir. miniszter 29.973/1891. szám alatt a következő rendeletet intézte valamennyi áll. elemi népiskolai tanító- és tanítónőképző intézet igazgató-tanácsának.¹

Az 1890. évi június hó 9-én 25.412. sz. a. kelt leirattal bekívánt tanító- és tanítónőképző tanuló rajzok tanulmányozásából az országos közoktatási tanács azt a meggyőződést merítette, hogy az említett intézetekben a rajzoktatás általában nincsen kielégítő állapotban.

A tanács azt tapasztalta, hogy az egyes képezők rajzoktatása, dacára az egyjellegűek közös tantervének, lényeges eltéréseket mutat, a miből azt kell következtetni, hogy a képző-intézeti rajztanárok egy része nincsen tisztában a képezői rajzoktatás céljával és a cél elérésére szolgáló eszközökkel.

¹ E rendelet az összes felekezeti tanító- és tanítónőképző-intézetek felettes hatóságainak is megküldetett.

Különösen szembetűnők az eltérések a tanítóképezdéknél. Mig ugyanis egyes intézetekben a mértani rajzra fektetik a fősúlyt, addig a másokban a figurális rajz uralkodik, az intézetek egy harmadik csoportjában a szabadkézi és mértani rajzolás egymással össze van zavarva. Találkozunk olyan képezdékekkel, melyek jó tanmenet mellett jó eredményt mutatnak fel; vannak azonban olyanok is, a melyeknél a rajzoktatás eredménye bírálaton alól áll. Még igen nagy ama képezdek száma, a melyekben a rajzoktatásnál tervszerű módszeres menetet nem követnek és sok helyen még a mintalapok értelem nélküli másolása dívik. El kell ugyan ismerni, hogy a mintalapok után készült rajzok között sok olyan akad, a mely bámulatos türelemről és dícséretreméltó ügyességről tesz tanúságot; de ilyen másolás észszerűen vezetve is csak síkidomoknál jogosult, míg domboru és térbeli alakoknak mintalapok után való rajzolása — mivel itt a távlati és árnyék-tünetmények megfigyelése ki van zárva — határozottan elvetendő.

Több egyöntetűséget, de sok esetben helytelen irányt tanúsítanak a tanítónők képezdek rajzmunkálatai.

Ezeknél még igen gyakran találkozunk a ponthalós rajzlapokkal, oly módszerrel, melynek csakis a népiskolában van némi jogosultsága. Ha e módszer alkalmazása a képezdékekben csak a népiskolai rajztanításra való előkészítés céljából történnék, ez az eljárás még menthető volna. Azonban a tanítónők képezdek rajztanítók nagy része — egyfelől a népiskolai tananyag mennyiségével, másfelől a tulajdonképeni képezdek rajzoktatás menetével nem lévén tisztában — e kettőt összezavarja. Stigmografikusan rajzoltatnak nemcsak a négyzetes pontrendszerbe természetszerűen beilleszthető, hanem oda nem illő geometriai alakokat és díszítményeket, sőt görbевonalu és naturalisztikus alakokat is. Az előnyomott hálót nemsokára vonalzóval előállított és utólagosan eltávolítható hálóval helyettesítvén, átmennek árnyékolt és színezett díszítmények, virágok, tájképek, állatok, emberi fejek és életképek utánzására. Némelykor a háló mellőzésével méretezés és egyéb többé-kevésbé gépies eljárások segítségével állítják elő a rajz körvonalait. Sőt másolópapírral vagy a szobafestők eljárásához hasonlóan papírból kivágott sablonokkal készített rajzok is láthatók.

Az itten főbb vonásaiban leírt, általában meg nem felelő eredmény arra indít, hogy az okokat, melyeknek a tapasztalt eredménytelenséget kell tulajdonítani, a lehetőségig elenyésztsem.

A gyöngé eredmény egyik oka a rajzoktatásra kiszabott csekély óraszám-ban lévén keresendő, az állami tanító és tanítónők képezdek tantervének legközelebb megejtendő revíziója alkalmával intézkedni fogok az iránt, hogy a rajzoktatásra fordítandó heti órák száma megfelelően szaporíttassék és a rajzoktatási tanterv kellőképen részleteztessék.

A jelzett hiányok második oka a rendelkezésre álló és használatban levő rajzmintákban keresendő, melyek részben elavultak és rosszak, részben az intézetek céljainak meg nem felelők. Ennek következtében az állami tanító- és tanítónők képezdekre nézve elrendelem a következő rajzmintáknak megszerzését és főleg az I. és II. osztályban való használatát.

Várday Szilárd faliminták az elemi szabadkézi és ékítményes rajzoktatáshoz. Budapest, 1891. Kiadja az Eggenberger féle könyvkereskedés. A 90 faliminta ára 32 frt.

Ezenkívül megszerzésre ajánlom a következőket:

a) Baló Ede, stilszerű rajzminták gyűjteménye. Posner K. L. és fia kiadása. (Engedélyeztetett 14.345—1889. sz. a.)

b) Moser, Ornament-Vorlagen für gewerbliche Fach- und Fortbildungsschulen Leipzig, Seemann. Ára 15 márka. (Tanítóképző-intézetek használatára.)

c) Lachenmayer női rajzminta-gyűjteményéből (Posner K. L. és fia kiadása) a stilizált virágok. (Tanítónők képezdek-intézetek számára.)

d) Dolmetsch H., Ornamentenschatz. Ein Musterbuch stillvoller Ornamente aus allen Kunstepochen. 80 Tafeln in Farbendruck. Jul. Hoffmann, Stuttgart. Ára 12 frt. (A tanár kezébe és megmutatás végett a különböző korszakok díszítményeinek ismertetése.)

e) Meyer Fr. Sal., Handbuch der Ornamentik. Leipzig. Seemann. Ára kötve 6 frt 30 kr. (Ugy geometriai, mint mindennemű díszítmények és műipari alakelemek tanulmányozására.)

f) Andel, Das geometrische Ornament. Ára 4 frt. (A geometriai síkdíszítmény tanulmányozására. Igen jó ugyanezen munka folytatása is «das polichrome Flachornament», ára 36 frt; de ez a Várady-féle minták mellett nélkülözhető.)

g) Mindkét nembeli képezdei növendékek számára alkalmas: Vidéky János. Módszeres rajzoktatás. Ára 13 frt 80 kr. (Engedélyeztetett 46.130—1888. sz. a.)

A gypsminták után való rajzoláshoz megszerzendők az állami intézetek által a budapesti állami paedagógium gipszöntő-műhelyében kapható minták közül.

a) Tanítóképző-intézetek által az intézet árjegyzékében megnevezett I. és III. sorozat 42. mintája, ára 38 frt 50 kr.

b) Tanítónőképző-intézetek által az árjegyzékben 337., 369. számmal megjelölt minták; áruk 10 frt.

Gondoskodni fogok továbbá oly utasítás szerkesztéséről, mely szerint a szemlélet után való látszattani rajzoláshoz szükséges testminták gyűjteménye vagy házilag vagy helyben iparosok által kevés költséggel legyen előállítható.

Végül a közel jövőben intézkedni fogok az iránt, hogy a képző-intézetek időről-időre szakemberek által meglátogattassanak, a rajztanárok működése beható bírálat tárgyává tétessék s azok szakszerű utbaigazítást nyerjenek.

Erről az igazgató-tanácsot megfelelő továbbá intézkedés végett értesitem. Budapest, 1892. évi szeptember hó 20-án.

Gróf Csáky.

Az új tanítóképesítő vizsgálati szabályzat.

(Kiadatott 12.152 sz. a. 1892. év márczius hó 19-én.)

(Vége.)

Az oly jelölt, a ki a képesítő vizsgálaton legfeljebb két tantárgyból elégtelen osztályzatot nyert, a következő december hóban az illető tantárgykból javító vizsgálatot tehet. Ha ez alkalommal a vizsgálat csupán egy tantárgyból nem sikerül, ebből a tárgyból a javító vizsgálatot a tanév végén még egyszer ismételheti; ha azonban vizsgálata mindkét tárgyból nem sikerül, akkor az egész képesítő vizsgálatnak még egyszer és utolszor leendő ismétlésére utasítandó.

Azok, a kik a vizsgálat közben annak tovább folytatásától elfogadható okból önként visszalépnek, nem osztályoztatnak és úgy tekintetnek, mintha egyáltalán nem tettek volna vizsgálatot. A ki azonban háromszor lépett vissza, többé vizsgálatra nem bocsátható.

23. §. A 21. § szerint megállapított osztályzatok az anyakönyvbe beirandók. Az anyakönyvet a vizsgáló bizottság összes tagjai aláírják.

Az anyakönyvnek az igazgató által hitelesített másolata, továbbá az országos anyakönyv számára szolgáló kivonata, és a jegyzőkönyv a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz felterjesztendő.

24. §. Az elemi népiskolai tanítói oklevelek azok részére, a kik képesítettnek nyilváníttak, az anyakönyv alapján állítandók ki; azokat az elnök és a bizottság összes tagjai írják alá és azok az intézet pecsétjével ellátandók. Az oklevelek bélyegmentesek.

Az oklevélben megemlítendő, hogy a jelölt a képző intézetet rendesen végezte, avagy magánúton készült.

Oly jelölteknek, a kik a törvény szerinti életkort (férfiaknál 19, nőknél 18 évet) még nem töltötték be, az oklevél csak ama kor betöltése után szolgáltatható ki.

25. §. Tanítónőképző intézeteknél vizsgálatra lehet bocsátani olyan nőket is, kik csupán elemi népiskolai munkamesterneői képesítő bizonyítványt akarnak szerezni.

Ily vizsgálatra bocsáthatók ;

a) a tanítónőképzését végzett egyének ;

b) magánúton készült, legalább 18 éves, testileg ép és erkölcsi tekintetben kifogástalan nők.

Ezek jelentkezése és vizsgálatra bocsátása tárgyában a 3 és 7. §§-okban foglalt rendelkezések irányadóak.

Az ily nők tartoznak egy albizottság előtt a kötés, horgolás, hurkolás, színes hímzés, fehérenemű és felső öltöny szabásból és varrásból, a foltozás különféle nemeiből, gyakorlati és ezek tanítási módszeréből, valamint az általános neveléstanból szóbeli vizsgálatot tenni.

Azonfelül kötelesek írásbeli dolgozatot készíteni :

a) magyar nyelv- és fogalmazásból ;

b) számvetésből ;

c) a női kézimunkához megkívántató rajzból.

Ez írásbeli, valamint a gyakorlati kézimunkavizsgálatok a tanítónői szóbeli képesítő vizsgálatok ideje alatt folynak. A feladatokat a kiküldött albizottság állapítja meg.

Oly jelöltek, a kik egyuttal tanítónői képesítő vizsgálatot is tesznek, vagy ilyet már tettek, az a)–c) alatt említett és a neveléstani szóbeli vizsgálat alól fölmentendők.

26. §. Tanítónőképző intézeteknél, a hol rendszeres tornatanítás van folyamatban és legalább is képezdei tornatanítói fokozatú oklevéllel bíró tanerő van alkalmazva, a jelöltek kívánatukra tornának és testgyakorlatnak elemi népiskolákban való tanítására is képesíthetők.

Ez esetben kötelesek a testgyakorlatból és ennek tanítási módszeréből, valamint a tornatanításhoz tartozó egészségtan- és bencztanból elméleti és gyakorlati vizsgálatot tenni.

A vizsgálat eredményéhez képest külön elemi népiskola tornatanítónői bizonyítványt kapnak.

E vizsgálatra magánúton készült jelöltek csak az esetben bocsáthatók, hogyha már képesített vagy képesítés alatt lévő tanítónők, és hogyha hitelesen igazolják, hogy legalább hat hónapig rendszeres tornaoktatásban részesültek.

27. §. Tanítóképző intézeteknél a vizsgálatot tevő jelöltek vagy már képesített tanítók kívánatukra vizsgálatot tehetnek az egyházi énekből és zenéből.

E vizsgálat azon felekezethöz, a melyhez a jelölt tartozik, egyházi énekére és ezt kísérő orgonálásra terjed ki. Eredményéről a jelölt külön bizonyítványt kap, a kir. tanfelügyelő, az intézeti igazgató és a zenetanár aláírásával.

28. §. A tanítói vagy tanítónői képesítő vizsgálat díja intézeti növendékektől 10 frt, magánúton készültektől 20 frt.

A munkamesternői és tornatanítónői vizsgálat díja intézeti növendékektől 5 frt, idegenektől 10 frt.

Az egész vizsgálat ismétlése esetén 10 frt, javító vizsgálatért 5 frt díj fizetendő. Minden oklevélért, illetőleg bizonyítványért 1 frt díj jár.

Ezek a díjak mindig előre fizetendőek.

29. Külföldön nyert elemi népiskolai tanítói oklevelek a magyarországi népiskolákban csak akkor válnak érvényesekké, ha azokat a vallás- és közoktatásügyi minister érvényeseknek nyilvánította.

Ebből a czélből az illető egyén tartozik valamely állami képzőintézetben a magyar nyelvből, magyar történetből, földrajz- és alkotmánytanból kiegészítő képesítő vizsgálatot tenni, a melynek eredményéhez képest a külföldön szerzett oklevele honosítható.

E vizsgálat a rendes képesítő vizsgálatok idején teendő. Díja 10 frt.

Kelt Budapesten, 1892. évi márczius hó 19-én.

Gróf Csáky,

vallás- és közoktatásügyi minister.

V E G Y E S E K.

Karacs Teréz. Október 7-én hunyt el 85 éves korában Karacs Teréz, a magyar nőnevelésügy uttörője s közéletünk egyik legtiszteltebb alakja. A megboldogult egész életén át azon elvnek volt híve és munkása, hogy a nőnek a férfival egyenlő, de hivatásának megfelelő műveltséget kell adni, Karacs Teréz Pesten született 1808-ban reform. szülőktől. Már gyermek korában mutatkozta

benne az írói és tanítói hajlamok. Eleinte a szépirodalmat művelte; az első neveléstani munkája az Életképekben jelent meg «Néhány szó a nőnevelésről» czimmel, a mely annak idején igen feltűnt. Ezen művében fejtette ki nézeteit, a melyek egész életének és munkásságának vezérfonalát képezték. Szerinte a nőnevelésnek igazi alapja csak a vallásosság lehet; hangsúlyozta továbbá hogy a nőt különösen a kézi munkában kell kiképezni. Karacs Teréz főleg e dolgozatának köszönhetette, hogy 1846-ban a miskolczi reform. egyház meghívta leánynevelő intézetének vezetésére, a mely az ő buzgó, tapintatos és széles látókörű vezetése alatt felvirágzott. Innen anyagi okok miatt 1859-ben Kolozsvárra ment és átvette a belvárosi reform. leányiskola vezetését, a melyet oly hírnévre emelt, hogy az intézet szűknek bizonyult a jelentkező növendékek felvételére. 1863—65 gr. Teleky Miksnál működött, mint magánnevelő s a grófi családot örök halára kötelezte működése által. Visszatért Budapestre, a hol előkelő családoknál órák adásából tartotta fenn magát. 1877-ben Halasra ment s itt is a ref. felsőbb leányiskolában rokonának oldala mellett, a ki ott igazgató volt, hajlott kora daczára is örömmel foglalkozott a leánygyermek oktatásával. Bekésen hunyt el egyik rokonánál. A népnevelők egyesülete Karacs Terézt az 1887 április 16-án tartott ünnepies ülésen tiszteletbeli tagjává választotta, mely alkalommal Péterfy Sándor a következőleg jellemezte működését: «Bár az anyagi elismerés nem áll arányban azzal, a mit Karacs Teréz tett, annál nyugodtabb lelkiismerettel tekinthet ő mégis munkálkodása eredményére, mert azok a leánynevelő-intézetek, a melyeknek az alapját ő vetette meg, mindenütt virágoznak, s a hol ő működött, hálás elismeréssel említik nevét.»

Személyi hírek. *Szvorényi Józsefnek*, az egri ciszterci r. kath. főgimnázium igazgatójának ő felsége, a király, a magyar nevelés, oktatás terén szerzett érdemei elismeréséül a tiszteletbeli kir. főigazgatói czímet adományozta. Szívünkben örvendünk eme kitétetésnek, a mely a jeles tudóst, kiváló pedagógust, érdemdús igazgatót, egyesületünk tiszteletbeli tagját érte.

Kaminszky Gézát, munkács-egyházmegeyi aldozart és tanítóképző segédtanárt a vallás- és közoktatásügyi miniszter a mukácsi gör. kath. püspök ajánlatára az ungvári gör. kath. tanítóképző-intézet igazgatójává egyelőre ideiglenes minőségben kinevezte. — *Tocsek Helén* okl. polgáriskolai tanítónőt a vall. és közokt. miniszter a budapesti áll. polg. iskolai tanítónőképzővel kapcsolatos felsőbb leányiskolához bennlakó segéd-tanítónővé nevezte ki; *Pákh Berta* okl. polg. isk. tanítónőt a miniszter ugyanoda segéd-tanítónővé és nevelőnővé nevezte ki. — *Horvay Ede* okl. tanítóképző zenetanár és polgáriskolai tanítót a vall. és közokt. miniszter a budapesti áll. elemi tanítóképző-intézethez segéd-tanárként kinevezte; *Macher József* tanítóképző tanári tanfolyamot végzett okl. polgáriskolai tanítót pedig a znióváraljai áll. tanítóképző-intézethez nevezte ki segéd-tanárként. — *Fodor Lajos* okl. kisdudóvót és a hődmező-vásárhelyi városi mintakisdudóvó vezetőjét a vall. és közokt. miniszter az ottani áll. kisdudóvóképző-intézethez mintavóví állomásra kinevezte. — *Havranek Ferencz*, budapesti 1. ker. áll. el. és polg. tanító-képzőintézeti rendes rajztanárt a vall. és közokt. miniszter jelen állásában végleg megerősítette. — *Kúsz István* áll. el. iskolai rendes tanítót a trencsénmegeyi kir. tanfelügyelőséghez tollnokká nevezte ki.

Képzőintézeti hírek. *A soproni ev. egyházkerületi tanítóképző-intézet Pálfi-köre* az 1892. évi október-hó 31-én délelőtt 10 órakor az intézet imatermében reformációi emlékünnepet tartott, a melynek tárgysora a következő volt: 1. «Erős vár a mi Istenünk». Énekelte az intézeti énekkar. 2. Megnyitó beszéd. Tartotta Felicides Lajos, IV. éves növendék, a «Pálfi-kör» főjegyzője. 3. Luther mint paedagogus. Irta és felolvasta Gyimóthy Károly, IV. éves növendék. 4. «A hegyek megindulnak...». Motett Stein Károlytól. Előadta az intézeti énekkar. 5. Előjáték ezen egyházi énekhez: «Jer dicsérjük Isten». Orgonán előadta Keller Sándor, IV. éves növendék. 6. «A reformáció ünnepe.»

Költevény Aschendorf József-től. Szavalta Gindli János, III. éves növendék. 7. Induló Dancla-tól. Hegedűn, zongorán és gordonkán előadták Hildebrand Miksa IV. Noszlopi Elek III. és Keller Sándor IV. éves növendékek. 8. A 121. zsoltár. Férfitkar Stein Károlytól. Előadta az intézeti énekkar. A szép lefolyású ünnepen díszes közönség volt jelen és minden számot élénk tetszéssel fogadott.

A háromezredársárhelyi áll. kisedzőnőképző intézet mellett a vallás és közoktatásügyi miniszter tanítói árva házat létesített a hat évesnél fiatalabb tanítói árvák részére, a melybe a jelen iskolai év elején 8 árvát, 6 fiút és két leányt, vettek fel.

Felekezeti tanárok nyugdíjintézete. A Budapesti Hirlap október 22-iki számában a következő értesítést olvassuk: «A mint értesülünk, a pénzügyminiszterium kebelében munkálatok vannak folyamatban amaz adatok összegyűjtésére és előkészítésére, melyeket a protestáns felekezetek által fentartott gimnáziumok valamint a közoktatásügyi miniszter rendelkezése alá nem tartozó középiskolák tanárai számára tervezett országos nyugdíjintézet megalkotásánál alapul fognak venni. A munkálatok a pénzügyminiszterium első főosztályában, Enyedy Lukács miniszteri tanácsos vezetése alatt folynak s az a céljuk, hogy az említett tanterőket, valamint hátrahagyott özvegyeiket és árváikat ugyanazon módozatok szerint lássák el, mint az állami tisztviselőket, s illetőleg a kincstárból vagy a kormány kezelése alatt álló közalapokból fentartott tanintézetek tanárait és ezek halálával özvegyeiket és árváikat. A közoktatásügyi és pénzügyi kormányzat vezetőinek egyetértésével létrejövő ezen munkálat nemsokára a törvényhozás elé kerül s kívánatos eredményt biztosít a felekezeti tanárok számára. Nagy fontosságú e munkálat azért is, mert szerves összefüggésben fog állani a tisztviselők nyugdíjtörvényével. A szükséges adatok s a statisztikai anyag már együtt lévén, a felekezeti tanárokat közösen érdeklő kérdés egyöntetű megoldása iránt a tárgyalások a pénzügyminiszteriumban oly előhaladott stádiumba jutottak, hogy az most már a tényleges megvalósuláshoz igen közel áll.»

E tudósításnak mintegy helyreigazításul megjegyezzük, hogy a nyugdíjintézet létesítéséhez a munkálatot a közoktatásügyi miniszterium indította meg, vezette és készítette el. A már kész munkálatot még a mult év végén átterjesztették a pénzügyminiszteriumhoz pénzügyi szempontból való elbírálás végett. Kérdés intéztetett hozzánk ez ügyben. Nincs jogunk s a mint értesültünk az ügy állásáról, nincs is okunk kételkedni a miniszter úr azon határozott ígérétségében, hogy a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügyét egyidejűleg fogja rendezni a felekezeti középiskolai tanárokéval (l. M. Tanítóképző 1891. évf. 531 lap.) Azonban szükségesnek tartjuk azon kívánságunkat újra hangsúlyozni, a mely az egyesületnek 1891. évi nov. 26-án benyújtott folyamodványában is ki volt fejtve, hogy a nyugdíjintézetbe ne csak az autonóm felekezeti, hanem a többi felekezeti tanítóképző intézetek véglegesen alkalmazott tanárai is felvétessenek.

A máramarosi általános tanítóegyesület folyó év október 10-én tartotta évi rendes közgyűlését B o d r o g i G y u l a elnöklete alatt, a városháza tanácstermében. Elnök megnyitója után a jegyzői jelentés olvastatott föl, majd több rendbeli keblü ügy felvetése, megbeszélése következett. Elnök előterjesztette, hogy az egyletnek háromezer forintos alapítványából a budai árvaházban neveltetett Pap Viktor (befejezven ott tanulását) helyébe Faulháber Sándor, rónaszéki volt rk. tanító, özvegyének Imre nevű fia vétettet föl, mire a közgyűlés helyeslését adta. D o b a y Sándor «A h a z u g s á g r a - s z o k t a t á s r ó l» élvezettel hallgatott felolvasást tartott. Szeretetház létesítése iránt mozgalom indul meg, e célra az egylet már is ezeröttszáz forint alappal rendelkezik; ma az egylet a háromezer frt árva-alapon kívül ezerhétszázhatvanegy forinttal bir, mely összeg gyümölcsöző tőkeként a szigeti takarékpénztárnál van elhelyezve. A közgyűlés, a kiküldött

birálóbizottság előterjesztésére, az egyesület szakközlönyének hetedik évfolyamában megjelent hat jobb dolgozat szerzőjét egy-egy db. tiz frankos aranynyal jutalmazta, (mely szokás az egyesület keblében állandó gyakorlatban van). Tanügytörténeti pályatételt is tűzött ki az egyesület a Szilágyi István által följánlott ötven frankra, mi Bökényi Dániel «Máramaros tanügyének multja és jele» című dolgozatának ítélterett oda. A közgyűlés az orsz. tanítóképző-intézetit tanár-egyesület tagsági kötelezettségébe öhajttja az egyesület fölvetetni; a magyarországi tanítók országos bizottságának irodai céljaira évenként öt forintot fog az egyesület juttatni.

Az országos közoktatási tanács népoktatási és mennyiségtan-termesztudományi szakosztályai együttes ülésökben Szuppán Vilmos előadó az állami tanító- és tanítónőképző intézetek igazgatóinak 1890—1-ik tanévi zárójelentéséi alapján szerkesztett jelentését terjesztette elő. A tanács ezen nagy gondal készült terjedelmes jelentéseket elismeréssel fogadta és az előadó által az egyes tényekhez fűzött reflexziókat általában helyeselte, Csupán a tankönyvekre, az igazgató-tanácsi intézmény és a tanároknak a megyei tanítótestületek működésében való részvétele tárgyában tett indítványait módosította némileg. Ezután a tanács néhány tankönyv bírálatával foglalkozott.

XVIII. Kimutatás.

a f. évi okt. 4-től okt. 24-ig befizetett tagdíjakról.

1891. II. félévre: Belányi Tivadar (2 frt.)
 1892. I. « Belányi Tivadar, Józsa Pál. (2-2frt.)
 1892. II. « Velósy Lipót (2 frt.)
 1892-re: Czöndör Sándor, Krausz Sándor, Raskovszky Soma, Dr. Steinberger Ferencz (4—4 frtot.)
 1893-ra: Dr. Banóczy József (4 frtot.)
 Budapest, 1892. okt. 28.

Komáromy Lajos
 egyesületi pénztáros.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

H. J. Kassa. Levél megy. — **S-r.** Igen köszönöm. A jelen számról már elkésett. Jövőre. Egy értesítőt küldeni fogok. — **Mohar J.** Élvezettel olvastam; derék dolog, Csak előre! A jövő számban. Örömmel fogom bejelenteni. — **V. L.** Budapest. Még nem kaptunk gyűjtőívet. Kérünk egyet. — **H. G.** Déva. Igen köszönöm a kedves meglepetést. Levél megy. — **S. G.** Znió. El fogom küldeni. Nagyon üdvös volna, ha a kért dolog elkészítésére időt szakíthatnál. — **K. S.** Igló. Köszönöm. Jövőre! Nagyon örvendének, ha a többire is sort kerítenél. A mai számmal befejeztük cikksorozatot, a mely jelen évfolyamunknak valóban díszét képezi. — **M. J.** Csáktornya. Örömmel várom. — **F. A.** Csáktornya. Kaptad leveletem és a füzetet? Köszönöm és kérem buzgó munkásságodat. — **Cs. E.** Győr. A közvetett úton hozzám jutott ígéret megörvendeztetett. Üdvözlét a levélíróknak! Levél megy. — **T. G.** Szabadka. Kaptad levelem? Kitartást és erőt kívánok munkádhoz. — **P. F.** Kolozsvár. Megkaptam, köszönöm. — **M. A.** Kalocsa. Megkaptam, köszönöm. — **S. J.** Pécs. Köszönöm az értesítést. Nem lévén ülésünk, még eddig nem jelenthettem be. Ment a VII.—VIII. füzet?